

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

**Büyük Teknoloji (Big Tech) Şirketlerinin Yasa Yapım
Süreçlerine Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme**

Yüksek Lisans Tezi

Suna Nur Akbaş

Kasım 2025

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

**Büyük Teknoloji (Big Tech) Şirketlerinin Yasa Yapım
Süreçlerine Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme**

Yüksek Lisans Tezi

Suna Nur Akbaş

Danışman

Doç. Dr. Sezen Kama Işık

Kasım 2025

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Suna N. Akbaş tarafından hazırlanan "Büyük Teknoloji (BigTech) Şirketlerinin Yasa Yapım Süreçlerine Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme " başlıklı bu Yüksek Lisans Tezi, Özel Hukuk Anabilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ İMZA

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Sezen Kama Işık
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Dr. Öğretim Üyesi Meltem Karatepe Kaya
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Dr. Öğreti Üyesi Muhammed Furkan Akıncı
Boğaziçi Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 25/09/2025

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin Chicago yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun dipnotlarda kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

İmza

Doç. Dr. Sezen Kama Işık

Etik İlkeler Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Suna Nur Akbaş

ÖZET

Büyük Teknoloji (BigTech) Şirketlerinin Yasa Yapım Süreçlerine Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme

Akbaş, Suna Nur

Yüksek Lisans Tezi, Özel Hukuk Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Sezen Kama Işık

Kasım 2025

Büyük teknoloji şirketlerinin marka değerini artırarak ulusötesi bir alana yayıldığı, kendilerinin de dahil olduğu marketleri domine ederek dünyada çok büyük hasılat elde ettiği bilinen bir gerçekliktir. Büyük ekonomik yatırım ve istihdam sağlayan, katma değer oluşturan, birçok farklı ülke, toplum ve insan alışkanlıklarını etkileyen büyük teknoloji şirketlerinin politika ve yasalara yön vermesi gözlemlenebilmektedir. Teknoloji devleri her çağda farklı markalarla özdeşleşse de hepsi kendi kar maksimizasyonunu esas aldığı ve bu amaç doğrultusunda da gerek lobicilik yaparak, gerek baskı grupları ile, gerek kamuoyu oluşturarak, gerekse de ekonomik etki yaratarak kendi lehlerine yasa ve politika oluşturulmasını hükümet ve devletlerden talep ettiği örneklerle rastlanmıştır. Bu talepler zaman zaman kabul görmüş, zaman zaman ise eleştirilmiştir. İki büyük dünya gücü olan ulus devletler ve ulusötesi şirketler arasında güç kaymalarının oluşmaya başladığı çağımızda ise bu iki büyük gücün nasıl hareket edeceği, birbirini etkileme potansiyeli ise tartışılmaya başlanmıştır. Devletler siyasal iktidar sahibi egemen olmalarından kaynaklanan güçlerini yitirmemek için büyük teknoloji şirketleri ile işbirliği yapmak ya da bu şirketlere kısıtlamalar getirmek gibi farklı mekanizmalar öngörmeye devam etmiştir. Bu mekanizmalardan işbirliği ve arabuluculuğa yakın yeni metotlar da türemiştir. Son yıllarda adı geçen teknoloji elçileri bir diğer adıyla “teknomatlar” bu tür bir metodu oluşturmakta olup, zaman içerisinde şirketler ve devletler arasındaki ilişkilerin değişmeye ve gelişmeye devam edeceğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda çalışmamızda teknoloji şirketlerinin hukuk sistemi içerisindeki yeri ve anılan şirketlerin yasa yapım süreçlerine etkisi anlatılarak; bu etkinin doğuracağı muhtemel sorunlara yönelik çözüm önerileri ele alınacaktır. Bu

çerçeve de özellikle yeni bir “teknomasi” aracı olan “teknomatlar” barışçıl çözüm önerisi olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Büyük Teknoloji Şirketleri, Lobicilik Faaliyetleri, Dijitalleşme ve Hukuk, Teknomatlar, Teknomasi

ABSTRACT

An Assessment of the Impact of Big Tech Companies on Legislation

Akbas, Suna Nur

Master's Thesis, Department of Civil Law

Supervisor: Assoc. Prof. Sezen Kama Isik

November 2025

It is a known fact that big technology companies have expanded into a transnational area by increasing their brand value and have achieved huge company profit in the world by dominating their own markets. Big technology companies, which generate significant economic investment and employment, create added value, and influence the habits of many different countries, societies, and people, can be observed shaping policy and legislation. Tech giants have been associated with different brands throughout history and prioritize profit maximization. To this end, examples have emerged of governments and states seeking laws and policies in their favor, whether through lobbying, engaging with pressure groups, shaping public opinion, or exerting economic influence. These demands have been accepted from time to time and sometimes criticized. In our age power shifts have begun to occur between two great world powers; nation states and transnational corporations. How these two great powers will act and their potential to influence each other has begun to be discussed. Nation states have also continued to set different mechanisms, such as cooperating with large technology companies or imposing restrictions on these companies, in order not to lose the power that comes from being a state. New methods close to cooperation and mediation have also emerged from these mechanisms. The technology ambassadors, also known as "technomats," that have been mentioned in recent years constitute such a method and reveal that the relations between companies and states will continue to change and develop over time. Within the scope of this article, the place of technology companies in the legal system is explained, and then the impact of these companies on law-making processes. Also possible problems that may arise and solutions to

these problems are mentioned; In the final part of the study technology ambassadors “a new kind techplomacy” are mentioned.

Keywords: BigTech Companies, Lobbying Activities, Digitalization and Law, Thec Ambassadors, TechPlomacy

TEŞEKKÜR

Bu çalışmaya bilgeliği ve sabrıyla, emeğini ve desteğini veren, kalbi ferahlatan
güzide Danışman Hocam Doç.Dr. Sezen Kama Işık'a,

Yüksek Lisans Tez Jürimde bulunma nezaketini gösteren, engin fikir ve bilgi
dünyasıyla teze katkılarını sunan Dr. Öğretim Üyesi Meltem Karatepe Kaya ve Dr.
Öğretim Üyesi Muhammed Furkan Akıncı hocalarıma,

Sevgili Anneme, Babama, Ablama ve Hunermend'e sonsuz teşekkür ederim.

Saygı ve sevgilerimle,

Suna Nur Akbaş
İstanbul, Üsküdar, 2025

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I: ŞİRKETLERİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE YASA YAPIM SÜREÇLERİNE ETKİ MEKANİZMALARI.....	3
1.1.Şirketlerin Hukuki Niteliği ve Kişiliği.....	3
1.1.1 Uluslararası Hukukta Şirketlerin Hukuki Niteliği ve Kişiliği.....	3
1.1.2 Türk Hukuk Sistemi İçerisinde Şirketlerin Hukuki Niteliği ve Kişiliği.....	7
1.1.3 Ulusötesi Büyük Teknoloji Şirketlerinin Hukuki Niteliği ve Kişiliği.....	9
1.2. Yasa Yapım Süreçleri ve Siyasal İktidarı Etkileme Yöntemleri.....	10
1.2.1. Genel Anlamda Yasa Yapım Süreçleri.....	10
1.2.2. Türk Hukukunda Yasa Yapım Süreçleri.....	12
1.2.3. Lobicilik Faaliyetlerinin ve Baskı Gruplarının Yasa Yapım Süreçlerine Etkisi.....	13
1.2.1.1 Lobiciliğin Gelişimi.....	14
1.2.1.2 ABD’de Lobiciliğin Tarihsel Gelişimi.....	17
1.2.1.3. AB Bağlamında Lobiciliğin Tarihsel Gelişimi.....	19
1.2.1.4. Türkiye ve Lobicilik Kavramı.....	20
BÖLÜM II : TEKNOLOJİNİN VE BÜYÜK TEKNOLOJİ ŞİRKETLERİNİN YASA YAPIM SÜRECİNE ETKİSİ.....	22
2.1. Teknolojinin Yasa Yapım Süreçlerine Etkisi.....	22
2.2. Şirket Temelli Yaklaşımlarının Yasa Yapım Süreçlerine Etkisi.....	23
2.3. Büyük Teknoloji (BigTech) Şirketlerinin Lobicilik Faaliyetleri ve Somut Etkileri.....	28

2.1.1. Somut Örnekler.....	29
2.1.1.1 AB Yapay Zeka Yasası (AI Act).....	34
2.1.1.2 AI Act’ın Kapsamı ve Getirdiği Düzenlemeler.....	35
2.1.1.3 Büyük Teknoloji Şirketlerinin AI Act Düzelemesine Etkisi.....	37
2.1.2. Diğer Etki Alanları.....	38
2.1.2.1 Ekonomik Etkiler.....	38
2.1.2.2. Sosyolojik Etkiler.....	39
 BÖLÜM III : BÜYÜK TEKNOLOJİ (BIGTECH) ŞİRKETLERİNİN MEVCUT HUKUKİ ÇERÇEVE İÇERİSİNDEKİ KONUMU.....	41
3.1. Dünyadaki Mevcut Yasaların Büyük Teknoloji Şirketleri Üzerindeki Etkisi...41	
3.2. Türkiye’deki Mevcut Yasaların Büyük Teknoloji Şirketleri Üzerindeki Etkisi...48	
 BÖLÜM IV : YASA YAPIMI VE BÜYÜK TEKNOLOJİ (BIGTECH) ŞİRKETLERİ İLİŞKİSİNDE YENİ BİR ÖZNE: TEKNOMATLAR.....	57
4.1. Teknomatların Değerlendirilmesi.....	64
4.2. Teknomatların Türk Hukuk Sistemi İçerisinde Değerlendirilmesi.....	66
 SONUÇ.....	73
 KAYNAKÇA.....	75

KISALTMALAR

AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
COPPA	: Children's Online Privacy Protection Act
CAADCA	: California Age-Appropriate Design Code Act
CCPA	: California Consumer Privacy Act
VERBİS	: Veri Sorumluları Sicil Bilgi Sistemi
MASAK	: Mali Suçları Araştırma Kurulu
JSTOR	: Journal Storage
AkdHFD	: Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BM	: Birleşmiş Milletler
b.	: Bölüm
UNGP	: İş Dünyası ve İnsan Haklarına dair Rehber İlkeleri (UNGP- Guiding Principles on Business and Human Rights)
ILC	: Uluslararası Hukuk Komisyonu The International Law Commission
ILO	: International Labour Organization / Uluslararası Çalışma Örgütü
G20	: Grup 20
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
CDEP	: Community Development Employment Projects
CSRD	: Corporate Sustainability Reporting Directive / Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi
CSDDD	: Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi
C Corp/S Corp	: C/S Corporation / Anonim Şirket
LLC	: Limited liability company/ Limited şirketler,
SP	: Sole proprietorship/ Şahıs şirketi
LLP	: Private Limited Company - Public Limited Company
LLCs	: Limited Liability Companies/ Halka kapalı limited şirketler
CLSs	: Companies Limited by Shares/ Halka hem kapalı hem açık olan anonim şirketler
CIC	: Community Interest Company/ Kar amacı gütmeyen organizasyonlar
ESRS	: European Sustainability Reporting Standards
LLM	: Legum Magister / Hukuk Yüksek Lisansı

URL	: Uniform Resource Loader / Tekdüzen Kaynak Bulucu
Syf.	: Sayfa
S.	: Sayfa
SPK	: Sermaye Piyasası Kurumu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
BK	: Borçlar Kanunu
Prof. Dr.	: Profesör Doktor
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
İDT	: İktisadi Devlet Teşekkülü
KDV	: Katma Değer Vergisi
ARGE	: Araştırma ve Geliştirme
IBM	: International Business Machines
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIPAC	: Amerikan İsrail Halkla İlişkiler Komitesi / American Israel Public Affairs Committee
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
LGBTİ	: Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Trans, İnterseks
DNA	: Deoksiribonükleik Asit
KVKK	: Kişisel Verileri Koruma Kurulu
CRISPR	: Clustered Regularly Interspaced Palindromic Repeats
IMF	: International Monetary Fund / Uluslararası Para Fonu
GDPR	: General Data Protection Regulation / AB Genel Veri Koruma Tüzüğü
GDP	: Gross dDmestic Product / Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
DSD	: Defence Signals Directorate
SOPA	: Stop Online Pricay Act / Çevrimiçi Korsanlığı Durdurma Yasası
COICA	: Combating Online Infringement and Counterfeits Act/ Çevrimiçi İhlal ve Sahteciliklerle Mücadele Yasası
TL	: Türk Lirası
ChatGPT	: Chat Generative Pre-training Transformer
AI	: Artificial Intelligence / Yapay Zeka
FRS	: File Replication Service / Dosya Çoğaltma Hizmeti

ICCPR	: International Covenant on Civil and Political Rights /Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi
BREXIT	: British Exit / Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden Ayrılması
İGA	: İstanbul Havalimanı
YZ	: Yapay Zeka
COVID-19	: Corona Virus Disease 19 / Corona Virüs Hastalığı 19
FISA	: Foreign Intelligence Surveillance Act / Dış İstihbarat Gözetim-Gözetleme Yasası
AUMF	: Authorization for Use of Military Force / Askeri Kuvvet Kullanma Yetkisi
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
Bkz	: Bakınız
FOC	: Freedom Online Coalition
UK	: United Kingdom / Birleşik Krallık
CMA	: Competition and Markets Authority
CPD	: California Kamu Diplomasi Merkezi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
RG	: Resmi Gazete
NSA	: ABD Ulusal Güvenlik Ajansı
DMA	: Dijital Piyasalar Yasası
DSA	: The Digital Services Act / Avrupa Birliği Dijital Hizmetler Yasası (DSA)
JPAL	: Journal of Political Administrative and Local Studies
VPN	: Virtual Private Network / Sanal Özel Ağ
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
KAYSİS	: Elektronik Kamu Bilgi Yönetim Sistemi
DETSİS	: Devlet Teşkilatı Merkezi Kayıt Sistemi
NATO	: North Atlantic Treaty Organization / Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
WSIS	: World Summit on the Information Society / Bilgi Toplumu Dünya Zirvesi
5G	: 5 Generation / 5 Nesil
GAPİ	: Genel Amaçlı Yapay Zeka
ACUS	: The Administrative Conference of the United States / Amerika Birleşik Devletleri İdari Konferansı
APA	: Administrative Procedure Act / İdari Usul Yasası
NPRM	: Notice of Proposed Rulemaking

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Ülkelerin ve Büyük Teknoloji Şirketlerinin Sayısal Verilerle Karşılaştırılması...25

GİRİŞ

Günümüzde bir insanın yirmi dört saatlik günlük hayat evresine bakıldığında ilk saatten son saate kadar teknoloji ile iç içe olduğu görülmektedir. Uyanmamızı sağlayan telefon alarmından, iletişim kurmamızı, iş yapmamızı sağlayan internet ağına kadar her şey teknoloji ile etkileşim halindedir. Bu da teknoloji ve bilgi çağının insan deneyiminde etkili olmasını sağlamıştır. Gündelik hayat örüntüsü ile bu denli iç içe geçen teknoloji, sayısal anlamda deneyimlerimizi arttırmışsa da, deneyim kalitesini umulduğu gibi devrimsel bir nitelikte değiştirmemiştir. Bu durumun ortaya çıkışında teknolojinin oluşturulmasında etkili olan şirketlerin büyük bir rolü bulunmaktadır.

Kullanılan bu teknolojiler çoğunlukla devlet temelli değil ulus ötesi teknoloji şirketlerinin ürünleri veya hizmetleri ile sağlanmaktadır. Bu şirketlerin birçoğu da kuruluş amaçları gereği ekonomik verileri baz almış, insan hayatının psiko-sosyal etkileri ve felsefi/etik değerlerini düşünmemiştir. Bu şirketlere hasredilen teknoloji insan hayatını sayısal olarak çok etkilerken, derinlik anlamında olumsuz bir çizgi yarattığı değerlendirilmektedir. Büyük teknoloji şirketlerinin insan hayatı üzerinde belirleyici bir etkisi vardır. Yine bu bağlamda teknoloji şirketlerinin ekonomik büyüklüğü, toplumsal hayata etkisi düşünüldüğünde bu şirketlerin hükümetleri ve devletleri etkilemesinin kaçınılmaz olduğu anlaşılabilecektir. Bu etkileşim bağlamlarına göre farklı sonuçlar doğurmaktadır. Şirket ve devlet etkileşimi kendini yasalar yoluyla da gösterebilmektedir. Zira şirketlerin oluşumunda ve gelişiminde temel hukuki düzenlemeler bulunmaktadır. Şirket ve devlet etkileşimi neticesinde ihtiyaçtan kaynaklı yeni yasalar yapılabildiği gibi, şirketlerin lobicilik ile kendileri lehine yasalar çıkartabildiği görülmektedir. Tam tersi bir durumda bu şirketlerin insan hayatı üzerinde olumsuz etkilerini azaltması için devlet denetimleri ve yasalar da ortaya çıkabilmektedir. Ancak tüm bu etkileşim her zaman için insan haklarına uyumlu, bireyi ön plana alan sonuçlar doğurmamaktadır. Zira etkileşim spektrumunun bir ucunda kar amacı güden şirketler, bir ucunda yasa koyucu hükümet ve devletler, spektrumun ortasında ise bireyler bulunmaktadır. Spektrumun farklı uzamlarında ise sivil toplum kuruluşları, lobiler, tezin temel noktalarından teknomatlar v.b. oluşumlar da yer edinmektedir. Tüm bu ilişki ağında, öznelere kendi çıkarları ve hakları için mücadele temelli ya da istençlerini gerçekleştirme amaçlı eylemleri olabilmektedir. Eylemler de kendini yasa yapım süreçlerini etkileme bağlamında gösterebilmektedir. Bu bağlamda ise

anılan öznelerin hukuki kimlikleri irdelenmeli, hukuk ve hayat için ne anlam ifade ettikleri, yasaları nasıl etkiledikleri, ne gibi yöntemler kullandıkları belirlenmelidir. Yine özneler arası bir dengenin nasıl kurulabileceği konuşulması gereken gri bir alan oluşturmaktadır.

Yukarıda aktarılan bilgileri içerisine alan “Büyük Teknoloji Şirketlerinin Yasa Yapım Süreçlerine Etkisi ve Bir Çözüm Önerisi Olarak Teknomatlar” başlıklı tez çalışmamız kapsamında ilk bölümde büyük teknoloji şirketlerinin uluslararası hukukta ve Türk hukuk sistemi içerisindeki yeri incelenmiş ve büyük teknoloji şirketlerinin yasa yapım süreçlerini etkilerken kullandığı lobicilik aygıtı ele alınmış; ikinci bölümde teknolojiyi ve lobicilik faaliyetlerini kullanan büyük teknoloji şirketlerinin yasa yapım süreçlerine etkisi aktarılmış ve bu etkinin doğurduğu somut örnekler verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde dünyadaki ve Türkiye’deki mevcut yasal düzenlemeler kapsamında büyük teknoloji şirketleri tartışılmıştır. Tez çalışmasının dördüncü ve son bölümünde ise, büyük teknoloji şirketlerinin yasa yapım süreçlerine olumsuz etkisinin azaltılabilmesi için bir çözüm önerisi olarak teknomatlar ele alınmıştır.

BÖLÜM 1 : ŞİRKETLERİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE YASA YAPIM SÜREÇLERİNE ETKİ MEKANİZMALARI

1.1. ŞİRKETLERİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE KİŞİLİĞİ

1.1.1. Uluslararası Hukukta Şirketlerin Hukuki Niteliği ve Kişiliği

Uluslararası hukukun birçok farklı aktörü bulunmaktadır. Uluslararası ticaretin ve ilişkilerin artmasıyla şirketler gibi, devlet dışı farklı aktörler de oluşmuştur. Devlet dışı aktörlerin ise devletlerden daha önemli olup olmadığı günümüzün tartışılan konularındandır.¹ Finansal küreselleşme ile birlikte rekabetin arttığı ve şirketlerin tek bir ülke bağı ile sınırlı kalarak iş yapma modelinin değişmeye başladığı bilinmektedir. Sömürgecilik faaliyetleri ile başlayan ve limanların kullanımı, sanayileşme, teknolojik gelişme ile artan sınır ötesi ticaret, ülkeler arasında ticaretin serbestleşmesinin ve yaygınlaşmasının önünü açmıştır.² Ülke ekonomisini kalkındırmak isteyen bazı küçük ekonomili devletler de ulus ötesinde çalışmak isteyen şirketlere vergi indirimleri, muafiyetler, hibe ve teşvikler uygulayarak bu kuruluşları ülkelerine çekmeye çalışmıştır.³ Bu durum, sadece kendi menşe ülkesine hizmet etmeyen, birçok farklı ülkede üretim yapan ya da hizmet sunan çok uluslu şirketlerin oluşmasına yol açmıştır. ⁴ Uluslararası alanı etkilemeye başlayan bu çok uluslu şirketlerin ise uluslararası hukukun bir öznesi olup olmadığı ya da uluslararası hukukta nereye konumlandırılması gerektiği üzerinde kesin bir anlaşmaya varılamamış olup günümüzde hala bu tartışmalar sürmekte ve uluslararası alanda yeni öneriler, direktifler sunulmaya devam edilmektedir. Hukuk kurallarının yeterince düzenlenmediği uyuşmazlıklardan birisi olarak ulusötesi şirketlerin hukuk kişiliği sorunu; hukuk boşluğunu doldurma ödevinin yerine getirilebilmesinde hukuki temeli olan ve

¹ A. Füsün Arsava, Uluslararası Hukukta Güç ve Hukuk İlişkisi, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı: 3-10, 2012, syf. 354.

² Mevlüt Karabıçak, Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde Ortaya Çıkan Yönelim ve Tepkiler, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, C:7, S: 2, syf. 115-131, 2002.

³ Ünal Acar, Küresel Politikaların Belirlenmesinde Çok Uluslu Şirketlerin Rolü ve Önemi, TESAM Akademi Dergisi, Sayı: 7(2), syf. 467-489.

⁴ İlhan Güllü, Küresel Riskler ve Fırsatlar Bağlamında Çok Uluslu Şirketler Üzerine Bir Analiz, Erciyes Akademi, Sayı: 36, Cilt: 4, 2022, syf. 2106.

kendilerine bağlayıcılık izafe edilen normlara dayanan bir hukuki muhakemeyi zorunlu kılmaktadır.⁵

Hukuk kişiliği düzenlenmesi gereken önemli bir kavramdır, çünkü bir hukuk sistemi içerisindeki varlıkların hak iddialarını öne sürebilmelerinin ve fiillerinden ötürü sorumlu tutulabilmelerinin teorik zeminini teşkil etmektedir.⁶ Uluslararası hukuk kişilikleri değerlendirildiğinde devletler, uluslararası örgütler gibi farklı kişilik tipleri görülebilecektir. Bunların yanında devlet dışı aktörler de bulunmaktadır. Şirketlerin uluslararası hukukta kabul edilmiş bir kişilik tipi bulunmamaktadır ancak geleneksel noktada ulusötesi şirketlerin devletleri etkilediği bir gerçeklikte, şirketlerin devlet/hükümet dışı bir aktör gibi uluslararası davranış sergilediği görülmektedir. Bu davranışın etkisi olarak, belli başlı yasa yapımlarla şirketlerin hak ve yükümlülükleri düzenlenmektedir.

Uluslararası alanda bazı düzenleme ve sözleşmeler şirketlerin sorumluluklarını belirleme noktasında göze çarpmaktadır. Örneğin “*Petrol Kirliliğinden Doğan Zararın Hukuki Sorumluluğu ile İlgili Uluslararası Sözleşme*” ile petrol dolayısı ile kirliliğe sebep olunması halinde gemi sahipleri ya da tüzel kişiliğin sorumlu tutulacağı yazılmış; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi veya BM İkiz Sözleşmelerde açıkça tüzel kişilik yazılmasa da herkesin insan haklarına uygun davranma yükümlülüğü getirilmiş;⁷ Birleşmiş Milletler, “*İş Dünyası ve İnsan Haklarına Dair Rehber İlkeleri*” ortaya koymuş; Uluslararası Hukuk Komisyonu (ILC) 2019 yılında yapılan “*İnsanlığa Karşı Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Taslak Maddelerde*” tüzel kişinin işlediği insanlık suçlarından sorumlu tutulabileceğini ve devletlerin bu suçları önlemek için önlem alabileceği belirtilmiş⁸; Malabo Protokolü ile çok uluslu şirketlere cezai sorumluluk yüklenebileceği yazılmıştır.⁹ BM, Dünya Bankası, ILO, G20 ve OECD gibi kuruluşlar da şirketleri düzenleme noktasında etkili olan, şirketlere hak ve yükümlülük yükleyen uluslararası organizasyonlar olarak varlığını sürdürmüştür.

⁵ Adnan Güriz, Hukuk Felsefesi, Siyasal Kitabevi, 2015, Ankara syf. 25.

⁶ Deniz Baran, Çok Uluslu Şirketlerin Uluslararası Hukuk Kişiliği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.

⁷ Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, Universal Declaration of Human Rights, <https://www.mfa.gov.tr/universal-declaration-of-human-rights.en.mfa>, Erişim Tarihi: 01.05.2025.

⁸ Nergis Emir, Figen Tabanlı, “2019 İnsanlığa Karşı Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Taslak Maddeler” (2021) 41(2) PPIL 1001. <https://doi.org/10.26650/ppil.2021.41.2.890345>, Erişildiği Tarih: 01.05.2025, Yayın Tarihi: 16.09.2021.

⁹ Flavio Frasca, Çok Uluslu Şirketlerin Uluslararası Cezai Sorumluluğu: Teorik ve Pratik Konular Çevirisi, (Çeviren: Yavuz Akbulak-SPK Başuzmanı), <https://www.kisa.link/oCYHm>, Erişildiği Tarih: 28.04.2023, Yayın Tarihi: 17.02. 2022.

2025 yılı itibari ile geline nokadaki güncel gelişmeler değerlendirildiğinde ise Avrupa Birliği Komisyonu'nun, 2023 yılının Ocak ayı tarihli “*Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi*” dikkat çekmektedir. Akabinde “*Avrupa Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları*” ise 2023 yılının Temmuz ayında Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilmiştir.¹⁰ Özellikle çevre ve iklim üzerinden inşa edilen direktifte şirketlerin iklim, çevre ve insan hakları üzerindeki etkileri değerlendirilmiş ve bu etkilerin oluşturabileceği sonuçlardan şirketlerin hukuki ve idari olarak sorumlu tutulabileceği ortaya konulmuştur.¹¹ Üye devletlerin idari olarak ihtiyati tedbir, denetim, orantılı ve caydırıcı cezaları düzenleyen bir idari otorite kurması beklenmektedir. Yine hukuki sorumluluk gereği de üye devletlerin, şirketlerin ihmal ve kasıtları ile sebep oldukları zararlardan dolayı mağdurlara karşı tazmin yükümlülüğü gibi sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumluluk sadece şirketlerin bizatihi kendi işlemleri ile değil, ortaklıkları ve bağlı kuruluşları da dahil edilerek genişletilmiştir.¹² Şirketler eylem ve ihmaller neticesiyle olumsuz etkiye neden olmuşlarsa bunlara bir çare bulmakla sorumlu tutulmuşlardır. Yine bu direktif ile şirketlerin özen yükümlülüğüne uyması, paydaşlar arası iletişimin artırılması, şikayet ve bildirim prosedürlerinin oluşturulması hususları direktif kapsamına alınmıştır.¹³ Kapsam yorumlanırken Avrupa Birliği kapsamındaki şirketler ve Avrupa Birliği kapsamında olmayan şirketler olarak Grup 1 ve Grup 2 ayrımı yapılmış, Avrupa Birliği şirketi olmasa bile Avrupa Birliği şirketleri ile ticaret yapan diğer şirketlerin de dolaylı olarak bu direktif ile ilgili olması gerekliliği ortaya konulmuştur. Yine şirket yöneticilerinin maaşlarının da sürdürülebilirlik performanslarına endeksli olması önerisi ile sürdürülebilirlik ve çevreye katkı hedeflerinin somutlaştırılması da kolaylaştırılmıştır.¹⁴

Uluslararası anlamda şirket tipleri düzenlense de, şirketlerin hukuki özne niteliği hala yasal düzenlemeye ihtiyaç duymaktadır. Anonim şirketler, limited şirketler, şirket ortaklıkları ve şahıs şirketleri çoğunlukla dünyada kullanılan ve alışlagelmiş olan şirket tipleridir. Şirketler hukuku anlamında bu türden şirketlerin çoğu düzenlenmiş durumdadır.

¹⁰ Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi, <https://www.kisa.link/xreeX>, Erişildiği Tarih: 04.11.2024.

¹¹ Meltem Karatepe Kaya, Gelişen Teknolojilerin Çok Uluslu Şirketler Üzerindeki Etkileri: Hukuki Zorluklar ve Fırsatlar, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:2, 2023, syf.1460.

¹² Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi, <https://www.kisa.link/xreeX>, Erişildiği Tarih: 04.11.2024.

¹³ Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, Proposal for a Directive Of The European Parliament and Of The Council on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive, 30 Kasım 2022.

¹⁴ Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, Proposal for a Directive Of The European Parliament and Of The Council on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive, 30 Kasım 2022.

Genel olarak şirketi oluşturan ortaklar, şirketin karar alma mekanizması, şirketin sermaye koyma gibi borç ve yükümlülükleri, şirketin denetimi ve şirketin tasfiyesi gibi alanlar farklı ülke mevzuatlarında farklı şirket tiplerine göre düzenlenmiştir.

Dünyadaki nitelemelere ve düzenlemelere bakıldığında örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde anonim şirketler "corporations" olarak geçmekte ve çoğunlukla C Corp ya da S Corp¹⁵ şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Limited şirketler, limited liability company/LLC olarak tanımlanmaktadır, ancak bu şirket tipi daha çok şahıs ve limited şirket arasında melez bir oluşum kurmaktadır. Bu şirketin ortakları şahsi malvarlıkları ile şirket borçlarından sorumlu tutulmamaktadır. Farklı olarak ortaklık şirketleri "partnership", şahıs şirketleri ise "sole proprietorship/SP" olarak geçmektedir. Avrupa bağlamında değerlendirildiğinde Private Limited Company "limited", Public Limited Company/LLP, Solo Trader "şahıs şirketi", Partnership gibi yapılar görülebilmektedir.¹⁶ İsimleri değişse de Avrupa içerisinde genelde aynı tip şirketler kurulmaktadır ancak bunların teşvikleri, sosyal devlet anlayışları farklılaşabilmektedir. Çin bağlamında değerlendirilebilecek iki tür şirket vardır; bunlardan ilki Limited Liability Companies/LLCs'dir.¹⁷ Yani halka kapalı limited şirketlerdir. Diğer bir tür ise halka hem kapalı hem açık olan anonim şirketler yani Companies Limited by Shares/CLSs'dir. Şirket tipleri ülkelere ve mevzuatlara göre çeşitlenebilmektedir.

Ekonomik çıkarlar dışında sosyal fayda, kar amacı gütmeyen organizasyonlar şeklinde kurulan farklı tip şirketler de bulunmaktadır. Örneğin bunlar İngiltere'de Community Interest Company/CIC,¹⁸ ABD'de Nonprofit Corporation¹⁹ şeklinde

¹⁵ C Corp ve S Corp arasındaki temel farklar hissedar sayısı ve hissedarların sorumluluklarıdır. C Corp sınırsız hissedara sahip olabilir ve bu hissedarlar kendi malvarlıkları ile şirket borçlarında sorumlu tutulmazlar; S Corp'lar ise en fazla 100 hissedara kadar çıkabilir ve şirket borçlarından dolayı kişisel malvarlıkları bakımından sınırlı sorumluluk ilkesine tabiidirler. (RC Reports, S Corp vs C Corp: Key Differences, <https://www.kisa.link/KOJeE>, Erişildiği Tarih: 18.04.2025, Yayın Tarihi: 28.03.2024).

¹⁶ GoCardless, What Is The Difference Between LLC and LLP, <https://gocardless.com/guides/posts/what-is-the-difference-between-llc-and-llp/> Erişildiği Tarih: 09.06.2025, Yayın Tarihi: Kasım, 2022.

¹⁷ GoCardless, What Is The Difference Between LLC and LLP, <https://gocardless.com/guides/posts/what-is-the-difference-between-llc-and-llp/> Erişildiği Tarih: 09.06.2025, Yayın Tarihi: Kasım, 2022.

¹⁸ Department for Business, Energy & Industrial Strategy, Office of the Regulator of Community Interest Companies: Leaflets, <https://www.kisa.link/dFKAY>, Erişim Tarihi: 09.06.2025, Yayın Tarihi: Mayıs 2016.

¹⁹ USA Corporate Service Inc, Not For Profit Corporations-Non Profit Organizations, <https://www.usa-corporate.com/new-business-resources/nonprofits/> Erişim Tarihi: 09.06.2025.

geçmektedir. Türkiye bağlamında değerlendirdiğimizde ise sivil toplum kuruluşu, vakıf ve derneklerin²⁰ bu türden yapılanmalara benzer olduğu görülebilecektir.

Sonuç olarak değerlendirildiğinde ulus ötesi/ çok uluslu şirketler farklı kategorilerde farklı ülke mevzuatlarına ve kuruluş tiplerine göre nitelendirilmektedir ancak bu tip şirketlere ait ortak bir uluslararası hukuk kişiliği günümüzde bulunmamaktadır. Hukuki kişilik problemi yanında şirketlerin zaman zaman yasalar, insanlar ve toplumla ilgili problemlere yol açması ise şirketlerin hukuki sorumluluğuna ilişkin düzenlemeler yapılmasını devletler nezdinde zorunlu kılmaktadır. Ancak bu zorunluluk yanında belirtilmesi gereken bir diğer durum, şirketler nezdinde, şirketlerin iç işleyişini düzenlemeye elverişli bir takım yasal düzenlemelerin mevcut olmasıdır. Örneğin, Kurumsal Sürdürülebilirlik Özen Yükümlülüğü/ CSDD düzenlemesindeki gibi şirketlere dair özen yükümlülükleri, tüzel kişilik perdesinin kaldırılması²¹, haksız fiil, sebepsiz zenginleşme gibi mevcut yasal düzenlemeler şirketlerin sorumluluğunda başvurulabilecek yasal yollardır.²² Gelecekte ise şirketlere, uluslararası hukuk kişiliği türünden bir kişilik tanınıp tanınmayacağı, şirketlere ilişkin farklı hukuki mekanizmaların yasa yapıcılar tarafından oluşturulup oluşturulmayacağı da devletler ve şirketler arasındaki güç dengesine, çağın getirdiği yeniliklere, toplumsal kabul ve değişikliklere göre belli olacaktır.

1.1.2. Türk Hukuk Sistemi İçerisinde Şirketlerin Hukuki Niteliği ve Kişiliği

Türk Hukuk sistemi bağlamında değerlendirdiğimizde şirketler hukukunu düzenleyen yasanın “*Türk Ticaret Kanunu*” olduğu görülmektedir. Bu yasa kapsamında düzenlenen şirket tipleri; anonim şirketler, limited şirketler, kollektif ortaklıklar, adi komandit ortaklık, paylı komandit ortaklık olarak sayılabilecektir. Bu şirket tipleri TTK’nın Md. 124-644 arasında düzenlenmiştir.²³ Bu şirket tiplerine ek olarak TTK dışında Borçlar Kanununda düzenlenen adi ortaklık/şahıs şirketi de yaygın olan bir şirket tipi olarak sayılabilecektir.²⁴ Tüzel kişiliği olmaması bakımından donatma iştiraki ve aile malları ortaklığı ile kendi özel

²⁰ 5072 sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları İle İlişkilerine Dair Kanun, Resmi Gazete, 29.01.1004.

²¹ Fahri Erdem Kaşak, Tüzel Kişilik Kavramı ve Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt:26, Sayı:2, Aralık 2020, syf. 1242-1263.

²² Meltem Karatepe Kaya, Gelişen Teknolojilerin Çok Uluslu Şirketler Üzerindeki Etkileri: Hukuki Zorluklar ve Fırsatlar, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:2, 2023, syf.1477.

²³ 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, Resmi Gazete, 14. 02.2011.

²⁴ 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu, Resmi Gazete, 04.02.2011.

yasası olan ya da KHK ile düzenlenen KİT ve İDT'ler ise bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Türk hukuk sistemi ve Türk şirketler hukuku birlikte değerlendirildiğinde şirketlerin taşınması gereken unsurların Türk Ticaret Kanunundan değil Borçlar Kanunundan geldiği görülmektedir. 6098 sayılı Borçlar Kanunu altı yüz yirminci maddede adi şirket bir adi ortaklık sözleşmesi olarak tanımlanmış, *“iki ya da ikiden fazla kişinin emeğini, malını ve ortak amacını ortaya koyduğu sözleşme”* olarak addedilmiştir.²⁵ Bu tanıma yapılacak atıf gereği şirketlerin sahip olması gereken unsurların ortaklık sözleşmesi içermesi açısından “sözleşme”, iki veya daha fazla kişi demesi bakımından “kişi”, emek ve mal demesi bakımından “sermaye” ve ortak amaca erişme gayesiyle “ortak amaç” olarak sayılabilecektir. Sözleşme, kişi, sermaye, ortak amaç unsurlarına ek olarak teorik eğitimde bu unsurlara “affectio societatis” unsuru da eklenmiştir. Affectio societatis, şirket ortaklarının şirket amacı ve çıkarı için eşit şekilde, katılımcı bir düzeyde çaba göstermesi olarak özetlenebilecektir.²⁶ Bu bağlamda Türk Hukuk sistemin içerisinde şirket olunabilmesi için şirketlerin kanunen dört, pratik ve öğretide 5 unsuru taşınması gerekmektedir.

TTK ve TBK’da sayılan şirket tipleri değerlendirildiğinde bazılarının tüzel kişiliğe haiz olduğu, bazılarının ise olmadığı görülebilecektir. BK kapsamında düzenlenen adi ortaklığın tüzel kişiliği bulunmadığı gibi, diğer sayılan şirket tiplerinin tüzel kişilikleri bulunmaktadır. Tüzel kişiliğe sahip olunmasının ise belli başlı sonuçları ve gerekleri vardır. Tüzel kişiliğin, onu oluşturan ortaklardan hariç olarak bir ticaret unvanı, malvarlığı, yerleşim yeri, vatandaşlığı, hak ve fiil ehliyeti bulunmaktadır.²⁷ Yine bu şirketler değerlendirildiğinde ortakların sorumlulukları ve ortaklıkların şahıs ortaklığı mı sermaye ortaklığı mı olduğu yönünden ayırma tabii tutulabileceği görülmektedir.

Tüzel kişiliği oluşturan ortaklar çoğunlukla kendi malvarlıkları ile şirketin borçlarından sorumlu tutulmamaktadırlar. Buna sınırlı sorumluluk ve ikinci dereceden sorumluluk denilebilmektedir. Ortaklar sadece şirkete koymuş oldukları sermayeleri ile şirket borçlarından sorumlu olup, ortakların kendi şahsi malvarlıklarına borç karşılığı olarak gidilememektedir. Bunun istisnası tüzel kişilik perdesinin kaldırılma halleri ve belli bazı

²⁵ 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu, Resmi Gazete, 04.02.2011.

²⁶ Mehmet Bahtiyar, Ortaklıklar Hukuku, İstanbul, Beta Yayınları, 2017, Syf: 22.

²⁷ 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu, Resmi Gazete, 04.02.2011.

kamu borçlarıdır.²⁸ Birinci dereceden, sınırsız sorumluluk hallerinde ise şirket borçları için şahısların/ortakların malvarlığına başvurulabilmektedir. Buna örnek olarak adi şirket ortaklıkları verilebilecektir. Bu değerlendirmeye ek olarak anlaşılabileceği gibi yine şirketleri, şahıs ve sermaye şirketi olarak da ayrıma tabii tutabileceğimiz ortadadır.

Türk hukuk sistemi içerisinde şirketleri ayrıma tabi tuttuğumuzda; şirketlerin düzenlendikleri yasaya, tüzel kişiliklerine, ortaklık sorumluluklarına ve kişi ya da sermaye ortaklığı olmasına göre sınıflandırılabilmesi görülmektedir.²⁹ Türk Hukuk sistemi içerisinde şirketlerin tüzel kişilikleri olabileceği ortada olsa da henüz mevcut düzenlemeler gereği şirketlerin, devletler gibi uluslararası anlamda bir hukuk kişiliği bulunmamaktadır.

1.1.3. Ulusötesi Büyük Teknoloji Şirketlerinin Hukuki Niteliği ve Kişiliği

Ulusötesi şirketlerin sorumluluk ve kişilik problemi güncel bir problem olarak varlığını sürdürmektedir. Bu tip şirketlerin doktrinsel ve hukuki açmazlarını bir kenara bıraktığımızda, bu tip şirketlerin tanımını “farklı ülke mevzuatlarına göre unsurları değişiklik gösterebilen ancak çoğunlukla çok sayıda çalışanı bulunan, tüm dünyada hizmet veren ya da bunu amaçlayan, yıllık cirosu yüksek meblağlara ulaşan ve toplumu, politikayı etkileme gücü olan şirketler” şeklinde yapabilmekteyiz. Ulusötesi büyük teknoloji şirketler ise bu tanıma ek olarak bilişim teknolojileri alanında faaliyet gösteren şirketler olarak tanıma dahil edilebilecektir. Günümüzde çok sayıda farklılaşmış teknoloji, şirket unsuru ve faaliyet alanı bulunduğundan büyük teknoloji şirketlerini tanımlarken çatı kavramlar kullanmak daha açıklayıcı ve kapsayıcı olmaktadır.

Güncel ve bilinen isimler olarak bu şirketleri somutlaştırmak gerekirse; Microsoft, Meta, Apple, Alphabet, Adobe, IBM, Amazon, Oracle, Samsung Electronics, Intel, Tesla, Nvidia, Alibaba, Uber, Zoom, Shopify gibi büyük teknoloji şirketleri piyasayı domine eden ve şirket karlarını çoğunlukla artıran büyük teknoloji şirketlerine örnektir.³⁰ Bu şirketlere baktığımızda Samsung, Huawei, Alibaba, Shopify, Vodafone, Spotify gibi şirketler hariç olmak üzere çoğunun ABD merkezli Silikon Vadisi çıkışlı şirketler olduğu ve birçoğunun “Corporation/Incorporation” şirket tipinde kurulduğu görülebilecektir. Bu şirket tipi

²⁸ 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, Resmi Gazete, 14. 02.2011.

²⁹ Mehmet Bahtiyar, Ortaklıklar Hukuku, İstanbul, Beta Yayınları, 2017, Syf: 22.

³⁰ Fortune Global 500, <https://fortune.com/ranking/global500/> Erişim Tarihi: 09.06.2025, Yayın Tarihi: 2024.

incelendiğinde Türk Hukuk sistemi içerisinde "corporation" ifadesinin anonim şirket tipine karşılık geldiği görülmektedir.

ABD’de kurulun büyük teknoloji şirketlerinde Corporation/Incorporation tarzı şirket tipinin çoğunlukla tercih edilmesi de ABD nezdindeki yasaların bu şirket tiplerine uygunluğudur. Zira yasaların bu şirketlere vergi indirimleri tanınması, sermayenin çoğaltılabilmesi ve devredilebilmesindeki kolaylıklar, fikri mülkiyetin korunmasında ABD yargısının yıllar süren içtihatları, uzaktan kurulabilme imkanı, sınırlı sorumluluk, yabancı vatandaşların da şirket kurabilmek imkanı gibi kolaylıklar sağlamaktadır. LLC açısından ise sayılanlara ek olarak tek kişi ile kurulabilir olması bir avantaj ve tercih sebebidir.³¹

Türkiye kapsamında değerlendirme yaptığımızda ise büyük teknoloji şirketlerinin kurulması en muhtemel şirket tipinin anonim şirket olduğu söylenebilecektir. Devlet destekleri, hibe ve teşvikler, vergi muafiyetleri, ortak sayısının çok olabilmesi, sınırlı sorumluluk ve tasfiye halinde kolaylık, halka arz imkanı, sayısının ve hukuki uyumsuzlukların çok olmasından kaynaklı olarak içtihatların gelişmiş olması anonim şirketin tercih edilebilir olması için avantajlar ve sebeplerdir.³² Limited şirketler ile kıyasladığımızda ise limited şirketlerin masraf ve kuruluş giderleri bakımından daha avantajlı olduğu görülse de büyümeyi ve dünyaya açılmayı hedefleyen şirketler için anonim ortaklıklar tercih edilmesi gereken şirket tipi olacaktır. Bu hususlar, Türkiye’de kurulacak olan ulus ötesi büyük teknoloji ve veri şirketlerinin anonim şirket yapılanmasında olmasının daha muhtemel olduğunu da ortaya koymaktadır.

1.2. YASA YAPIM SÜREÇLERİ VE SİYASAL İKTİDARI ETKİLEME YÖNTEMLERİ

1.2.1. Genel Anlamda Yasa Yapım Süreçleri

Hukuk kimi zaman bir bilim dalı olarak tanımlanmış, kimi zaman da “bağlayıcı kurallar sistemi” ya da “emredici normlar sistemi” olarak tanımlanmıştır.³³ Hukukun herkes için bağlayıcı ve üstenci bir tanımı olmadığı gibi tek tip bir hukuk ya da hukuk sistemi tanımı

³¹US Corporation, Corporation vs. LLC – Which form should I choose? <https://www.us-corporation.org/en/incorporation-usa/corporation-vs-llc> Erişim Tarihi: 04.09.2025.

³² 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, Resmi Gazete, 14. 02.2011.

³³ Kemal Gözler, Hukuka Giriş, Seçkin Yayınevi, Temmuz 2024.

da yapılamamaktadır. Hukuk, sistemsel farklılaşmadan ayrılarak kendi içinde de ayrımlara tabi tutulmaktadır. Hukuk, genel olarak pozitif hukuk ve tabii hukuk olarak içerisinde ayrılmıştır.³⁴

Hukuk kavramı düşünüldüğünde hukuku oluşturan normların, modern yasalaştırma pratiğinde, yasa yapım süreçlerinin bir parçası olduğunu söyleyebiliriz. Ükelere ve oluşumlara göre farklı yasa yapım süreçleri öngörülmüş durumdadır. Uygulamada dünya devletleri ve uluslararası örgütler farklı yasa yapım süreçlerini uygulamaktadır. Hukuku oluşturan kaynaklar da böylece farklılaşmaktadır. Anayasalar, yasalar, uluslararası metinler, tüzükler, yönetmelikler gibi maddi kaynaklar bulunmaktadır. Maddi kaynakların dışında özellikle şerii hukukta kullanılan din kitapları, sünnetler, hadisler, örfler ve adetler gibi manevi kaynaklar da hukuku oluşturmaktadır.³⁵

Hukuk sistemleri ise çoğunlukla Kara Avrupası hukuk sistemi, Anglo-Sakson hukuk sistemi, Şer'i hukuk sistemi ve Sosyalizm temelli hukuk sistemi gibi farklı şekillerde ayrımlara tabi tutulmaktadır.³⁶ Bu sistemlerde yasa yapım süreçleri değişiklik göstermektedir. Örneğin Anglo Sakson ya da “common law” olarak bilinen sistemde bir yasama organı ya da yazılı bir yasadan ziyade yargıçların verdiği kararlardan oluşan içtihatlar bulunmaktayken³⁷; İslam hukukunda yegane yasa koyucu Allah olarak görülmüş, Allah’ın buyurduğu Kur’an, sünnet ve hadisler, fukara sınıfının fetva gibi yol ve yorumları ile uygulanmıştır.³⁸ Tüm bu hukuk sistematiikleri içerisinde yasa oluşumu farklı sistemlere göre farklı araçlarla kabul edilip “yasa” halini alsa da temelde bu yasaların oluşumunda ilk adım olarak halkın ya da yöneticilerin yasal düzenlemeyi gerektiren yeni ihtiyaçları bulunmaktadır.

³⁴ Kemal Gözler, Tabii Hukuk ve Hukuki Pozitivizme Göre Adalet Kavramı, Muhafazakar Düşünce, Yıl 4, Sayı 15, Kış 2008, s.77-90. (<https://www.anayasa.gen.tr/adalet.htm>).

³⁵ Kemal Gözler, Hukuka Giriş, Seçkin Yayınevi, Temmuz 2024.

³⁶ Kemal Gözler, Hukuka Giriş, Seçkin Yayınevi, Temmuz 2024.

³⁷ Fikriye Erkul, Common Law Hukukun Gelişimi, Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, 2023.

³⁸ Remzi Akyel, İslam Hukukunda Yasama Yoluyla Hakikat Dayatmasının İmkânı Meselesi, BAİD 17 (Haziran 2023), syf. 279-303.

1.2.2. Türk Hukukunda Yasa Yapım Süreçleri

Yasama fonksiyonu ile devletin kural koyduğu yasa yapım süreçleri³⁹, Türkiye Anayasası'nda Md. 7'de yasama yetkisi olarak düzenlenmiştir.⁴⁰ Yasama yetkisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne verilmiştir ve yetkinin devredilemez olduğu belirtilmiştir.⁴¹ Türk hukuk sistemi içerisinde yasa “*TBMM'nin usulüne uygun olarak kabul ettiği yasama işlemi ya da genel, nesnel ve kişilik dışı hukuk kurallarının bütünü*” olarak tanımlanmaktadır.⁴²

Yasama süreçleri;

- İlgili yasa teklifinin TBMM Başkanlığı'na sunulması,
- İlgili teklifin komisyonlara havale edilmesi ve komisyonlarda görüşülmesi,
- Yasa teklifi ile ilgili Komisyon raporu oluşturulması ve TBMM Başkanlığına sunulması
- Komisyon raporlarının dağıtımı ve Genel Kurulda görüşülmesi
- Genel Kurul görüşmesinden sonra Komisyonun red ya da kabul yönünde rapor kurması
- Genel Kurulda red ya da kabul raporlarının görüşülmesi ve sonucunda kabul olması halinde Genel Kurul tarafından maddelere geçilmesi
- Maddelerin Genel Kurulda tek tek görüşülmesi ve son oylama yapılmasıyla yasanın kabulü ya da reddi,
- Kabul edilen yasanın Cumhurbaşkanı tarafından değerlendirilmesi
- Cumhurbaşkanı geri gönderme yapmazsa yasanın onaylanması
- Yasanın Resmi Gazete'de yayımlanması ve yürürlüğe girmesi olarak özetlenebilecektir.⁴³

Bütçe kanun teklifi yetkisi Cumhurbaşkanında olacak şekilde, milletvekilleri yasa teklifinde bulunmaktadır ve yasa yapım süreçleri başlamaktadır.⁴⁴ Bu tekliflerin Genel Kurul'a sunulmasından önce yasama komisyonlarda görüşülmesi gerekmektedir. Bu

³⁹ Kemal Gözler, Anayasa Hukukunun Genel Esasları, Ekin Yayınevi, Ağustos 2018, syf. 345.

⁴⁰ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Resmi Gazete, Yayımlı Tarihi: 09.11.1982.

⁴¹ Abdurrahman Eren, Anayasa Hukuku Dersleri, Seçkin Yayıncılık, 2025.

⁴² TBMM Kararlar ve Kanunlar Başkanlığı, Yasama El Kitabı, Mart 2022, Ankara.

⁴³ Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Seçkin Yayıncılık, 2022, syf. 253.

⁴⁴ Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Seçkin Yayıncılık, 2022, syf. 252.

komisyonlarda karar alınması için komisyonların toplantı yeter sayısı olarak üye tam sayısının 1/3'ü öngörülmüştür. Toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile de karar alınmaktadır. Akabinde komisyon tarafından raporlanan yasa teklifleri Meclis Başkanlığına sunulur, oradan da Genel Kurul gündemine alınır. Genel Kurul'da öngörülen işaretle, açık veya gizli oylama çeşitlerinden biriyle oylama yapılarak yasa kabul ya da reddedilir.⁴⁵ Yasa teklifleri TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildiğinde yasalaşsa da bu yasaların bağlayıcı hale gelmesi Cumhurbaşkanı onayı ile olur. Cumhurbaşkanı'nın önüne gelen yasa tekliflerini geri gönderme yetkisi bulunmaktadır.⁴⁶ Cumhurbaşkanı onay vermişse, yasa teklifi Resmi Gazete'de yayımlanır.⁴⁷ Bu şekilde yasa teklifi artık “yasa” halini almış olur ve “yasama” tamamlanır.

Türkiye kapsamında ve diğer dünya devletlerinde yasa yapım süreçleri tabii oldukları yasalar ya da kurallar gereği değişebilmektedir. Günümüzde bu kural ve yasalarda yazmaksızın yasa yapım süreçlerine etki eden başkaca faktörler de bulunmaktadır. Çalışmanın bel kemiğini oluşturan büyük teknoloji şirketleri ise genel olarak lobicilik faaliyetleri, teknolojik ve sosyo-kültürel güçleri ile yasaların oluşumunu, gelişimini ve değişimini etkilemekte olup bu husus irdelenecektir.

1.2.3. Lobicilik Faaliyetlerinin ve Baskı Gruplarının Yasa Yapım Süreçlerine Etkisi

Baskı grupları ve lobicilik zaman zaman iç içe geçen iki kavram olsa da, bunlar farklı kavramlardır. Baskı grubu tanımı ilk olarak 1925 yılında Washington gazetecileri tarafından kullanılmış olup, lobicilik faaliyetini de içine alan bir üst kavram olarak kullanılmıştır. Ancak bu kavrama yönelik bir yasa olmaması ve faaliyetlerinin sadece yasama ya da yürütmeyi değil de tüm siyasi iktidarı etkilemeye çalışması yönünden lobicilikten ayrı değerlendirilmektedir.⁴⁸

⁴⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Resmi Gazete, md. 96 Yayımlı Tarihi: 09.11.1982.

⁴⁶ Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Seçkin Yayıncılık, 2025, syf. 257.

⁴⁷ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Resmi Gazete, Yayımlı Tarihi: 09.11.1982.

⁴⁸ Vuslat Çerçi, Avrupa Birliğinde Lobicilik, Yüksel Lisans Bitirme Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2006.

Lobicilik ise kendi içerisinde şahısların ve belli çıkar gruplarının siyasal karar alma ya da başkaca amaçlar için gerekli süreçleri etkilemek için kurdukları oluşumlar olarak⁴⁹ ya da “*yasama, yürütme, yargı organlarına yönelik çıkarlar doğrultusunda yasaların desteklenip, desteklenmemesi konusunda organize eylemler*”⁵⁰ olarak tanımlanabilecektir. Lobicilik faaliyetlerine ilişkin ilk yasal düzenlemeler çoğunlukla ABD’de gerçekleştirilmiştir. 1890 yılında Massachusetts’de lobicilik faaliyetleri için açıklama gereklilikleri getiren bir yasa çıkarılmış, lobicilerin lobicilik faaliyetlerini kayıt altına alıp açıklamaları zorunlu kılınmıştır.⁵¹ Sonuç olarak lobicilik, kişi ya da grupların amaçlarını gerçekleştirmek için hem yasama hem yürütme faaliyetlerinin etkilenmesi olarak belirtilebilecektir.⁵² Bu tanımlar incelendiğinde lobicilik faaliyetlerinin sadece belli bir ülke ya da konu ile sınırlı kalmadığı farklı ülkelere farklı lobilerin başka ülkeleri de etkileme potansiyeli olduğu görülebilecektir. Lobiciliğin birçok farklı tanımı yapılsa da çoğu tanım ortak olarak, “*karar alma süreçlerini çeşitli faaliyetler ve yöntemlerle etkilemeyi*” vurgulamaktadır. Lobicilik amacıyla kurulan farklı türde aktörler vardır. Bu amacı güden özel şirketler, baskı grupları, örgütler olabileceği gibi, hükümetler de ulusal ve uluslararası düzeyde kendi amaç ve çıkarları doğrultusunda etkin bir yol izleyebilmek adına lobicilik faaliyetlerinde bulunmaktadır.⁵³ Lobicilik faaliyetleri ve bunların kullandığı yöntemler her ülkeye, her şirkete ve lobi faaliyeti yapan kitleye göre değişebilmektedir. Bu durum baskı grupları için de geçerlidir.

1.2.1.1. Lobiciliğin Gelişimi

Lobicilik ortaya çıkışı itibari ile “lobby” kelimesine dayanmaktadır. Bu kelime ise “koridor” anlamına gelmektedir. Eski yasa yapım süreçlerinde beyaz erkeklerin birbiri ile sohbet ederek, manipüle etme ve ikna süreçlerini gerçekleştirdiği koridorlardan günümüze aktarılmış bir kavramdır.⁵⁴ Ancak kavramın özneleri ve içeriği zaman içinde değişmiş,

⁴⁹ Filiz Balta Peltekoğlu, Halkla İlişkiler Nedir, İstanbul, Beta Yayınları, Yayın Tarihi: 12.05.2022, Syf: 381-383.

⁵⁰ Kadir Canöz, Tutum Oluşturma Etkinliği Olarak Lobicilik, Selçuk Üniversitesi Selçuk İletişim (21-29), 02.04.2003, syf:24.

⁵¹ Karsten Mause, Andreas Polk, The Political Economy of Lobbying Channels of Influence and their Regulation, Studies in Public Choice 43, syf. 290.

⁵² Seyfettin Aslan, Siyasi İktidarı Etkileme Yöntemlerinden Biri Olarak Lobicilik, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:23, 2009, Syf. 112-122.

⁵³ Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, Lobicilik Raporu, 27 Kasım 2015.

⁵⁴ Kadir Canöz, Halkla İlişkiler Uygulaması Olarak Lobicilik: Ankara Ticaret Odası (ATO) Örneği, Selçuk Üniversitesi, Halkla İlişkiler Bilim Dalı Doktora Tezi Konya, 2007.

değişmeye de devam etmektedir. Yine farklı lobcilik faaliyetleri de lobcilik içerisine eklenerek değişmiştir. Örneğin sosyal medyanın gelişimi ile yapay zeka robotlarının yapay gündemler oluşturması, kullanıcıların önüne sık sık servis edilen yapay haberler ile bir toplumsal “yapay” bilinç oluşturulması yeni bir lobcilik yöntemidir ve dijital lobcilik olarak bilinmektedir.⁵⁵

Tüm bu lobcilik faaliyeti öznelere ise kısaca “lobici” denilebilmektedir. Lobciler belli bir kitleyi, kamuyu, yasama erkini veya yürütme erkini etkilemeyi hedefleyebilmektedir. Tanımı ve tarihsel değişimine baktığımızda lobciliğin kötü addedildiği ve belli bir kitlenin çıkarlarını temsil edip bu kitleyi zenginleştirmek amacıyla varolduğu anlayışının günümüzde değişmeye başladığını, nükleer karşıtlığı, kadın hakları, hayvan hakları gibi konularda toplumun da çıkarına lobcilik faaliyetleri yapılmaya başlandığını görmekteyiz.⁵⁶

Lobi faaliyetinde bulunan lobcilerin yöntemleri lobciliğin yapıldığı amaca göre değişiklik gösterebilmektedir. Lobiler; medya, teknoloji, reklam, tanıtım, iletişim araçları, toplantı, eylem gibi araçlar kullanarak; propaganda, manipülasyon, ikna, parasal yardım gibi yöntemlerle;

- kamuoyu oluşturmak, yapay gündemler yaratmak,
- yeni gelişen teknolojiler ile insanlara ulaşmak,
- dernek/vakıf/şirket kurmak, yardım toplantıları düzenlemek,
- meclis çalışmaları yapmak, yasa koyucuları ikna/manipüle etmek,
- lobi amacı için yemek, toplantı, bağış toplama gibi organizasyonel işler düzenlemek gibi faaliyetler ile lobcilik yürütmektedirler.⁵⁷

Görüldüğü üzere yöntem ve araçlar çeşitlenebilmektedir. Lobcilik faaliyeti direkt etkilenmesi istenen kişi/grupla doğrudan iletişime geçilerek doğrudan lobcilik faaliyeti

⁵⁵ Şeyma Filiz, Gaye Aslı Sancar Demren, Stratejik İletişim Bağlamında Dijital Lobcilik: Vote Leave Kampanyasının Astroturf Taktikler Üzerinden Niteliksel Analizi, Yeni Medya Dergisi, Bahar Sayı 14, 2023.

⁵⁶ Seyfettin Aslan, Siyasal İktidarı Etkileme Yöntemlerinden Biri Olarak Lobcilik, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 23, 2009.

⁵⁷ Meltem Sezgin, Lobcilik Kavramı ve Yöntemleri, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Şubat 2012, Cilt:2, Sayı:12, syf. 751-772.

olarak ikna yoluyla yapılabileceği gibi,⁵⁸ kamuoyu oluşturarak mecbur bıraktırma hali ile de uygulanabilmektedir.

Sistematik olarak, lobi yöntemlerini beş başlıkta inceleyebiliriz;

1. Daha etkili olduğu, bilgi aktarımının etkilenmesi beklenen kitleye daha kolay aktarıldığı ve direkt iletişim ve iknanın sözel ya da finansal araçlarla sağlandığı “doğrudan temas yöntemi”
2. Özellikle toplumsal bir ivme oluşturmak için medya araçlarının, STK ve yerel örgütlerin desteğiyle kamuoyu baskısının karar alıcıları etkilemesiyle oluşan “yerel düzeyde halk katılımı yöntemi.”
3. Farklı zümrelerden olsa da ortak bir amaç doğrultusunda lobi faaliyeti yürüten “ortak lobicilik yöntemi.” -örneğin bu yöntem özellikle yasama faaliyetlerinde farklı siyasi partilerin bir araya gelerek ortak bir karar almalarını sağlayabilmektedir-
4. Eskiden sadece medya lobiciliği olarak anılabilecek olan ancak günümüzde interneti de içine alarak kamuoyunu farklı iletişim kanallarıyla etkileyen, yayın yapan ve etki yaratan “dijital lobicilik yöntemi.”
5. Karar alması ve etkilenmesi beklenen grup içerisinde bizzat bulunan kişilerin/grupların içinde bulundukları grubu etkilemesini sağlayan ya da bizzat etkilenmesi beklenen grup içerisinde yer alması da bu lobi gruplarının ve kişilerinin grup içerisine katılımının sağlanarak karar süreçlerinde etkili olunan “temsili lobicilik yöntemidir.” Temsili lobiciliğe örnek olarak, yasa yapım süreçlerine bizzat etki eden milletvekilleri ya da belli bir konuda yasa yapılacaksa bu konuda bilgili, yetkin kişilerin yasa yapım süreçlerinde görüşlerinin alınması verilebilecektir.⁵⁹ Bu yöntemler ve lobiciliğin gelişimi ise her ülkeden ülkeye değişim göstermektedir.

⁵⁸ Seyfettin Aslan, Siyasal İktidarı Etkileme Yöntemlerinden Biri Olarak Lobicilik, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 23, 2009.

⁵⁹ Ceyda Baboğlu, Lobicilik ve Kamu Yönetiminde Katılım, Türk İdare Dergisi, 2016, syf. 299-314.

1.2.1.2. ABD’de Lobiciliğin Tarihsel Gelişimi

Dünyada lobicilik faaliyetleri ve lobiciliğe dair yasalar denildiğinde akla gelen ilk devlet, Amerika Birleşik Devletleri’dir. Bunun ana sebebi lobicilik mevzuatının erken tarihte düzenlenmesidir. ABD ekseninde düzenlemelere bakıldığında;

- 1938 tarihli Yabancı Temsilciler Kayıt Kanunu (Foreign Agents Registration Act),⁶⁰
- 1946 tarihli Federal Lobi Yasası (The Federal Regulation of Lobbying Act),⁶¹
- 1995 tarihli Lobi Faaliyetlerini Açıklama Yasası (Lobbying Disclosure Act),⁶²
- 1998 tarihli Teknik Değişiklikler Yasası (Rehabilitation Act Amendments) temel düzenlemelerdendir.⁶³

Yabancı Temsilciler Kayıt Kanunu ile ilk olarak lobicilik faaliyetinde bulunan kişilerin ve grupların lobicilik faaliyetlerini hangi amaçla, kim adına yaptıklarını Adalet Bakanlığına bildirmeleri gerekliliği düzenlenmiştir.⁶⁴ Böylece lobicilik faaliyetlerinin hem yasal zemini oluşmuş hem de denetimi kolaylaşmıştır. ABD’nin tarihsel süreçleri gereği birçok yabancı uyruklu devletin ABD’de lobicilik yaptığı bilinmektedir. İsrail Lobisi ve Yunan Lobisi sık sık ABD’de adını duyduğumuz etkili ve güçlü yabancı lobilere örnektir.⁶⁵

Örneğin Stephen M. Walt ve John J. Mearsheimer’ın The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy isimli makalesinde sadece İsraili Yahudilerin değil Amerikalı Yahudilerin ve Hristiyanların da İsrail Lobisi içerisinde bulunduğu, maddi ve politik açıdan güçlü kişilerin bu lobiye destek sağladığından, AIPAC gibi güçlü lobicilik kuruluşların Yahudi Lobisini destek için bağışçı olduğundan bahsedilmektedir. İlgili makale kapsamında, ABD’de terörle mücadele, ahlaki zorunluluk gibi kavramların arkasına saklanılarak lobicilik

⁶⁰ United States Department of Justice, Foreign Agents Registration Act, <https://www.justice.gov/nsd-fara>, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

⁶¹ United States Department of Justice, 2066. Federal Regulation Of Lobbying Act -- 2 U.S.C. 261 Et Seq., <https://www.kisa.link/oYPdy>, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

⁶² Lobbying Disclosure Act, <https://lobbyingdisclosure.house.gov/lda.html>, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

⁶³ United States Department of Education, <https://www.kisa.link/uZygr>, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

⁶⁴ Foreign Agents Registration Act (FARA): An Overview, <https://www.congress.gov/crs-product/IF10499>, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

⁶⁵ Seyfettin Aslan, Siyasal İktidarı Etkileme Yöntemlerinden Biri Olarak Lobicilik, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:23, 2009.

yapıldığı, medyanın manipüle edildiği, ABD kongresine baskı yapıldığı ve İsrail'e destek sağlandığı tartışılmaktadır.⁶⁶

ABD tarihinde, yabancı lobilere ilişkin düzenlemeleri ise Federal Lobi Yasası (Federal Regulation of Lobbying Act of 1946) takip etmiştir. Bu yasa ile lobicilik faaliyetinde bulunan kişi ve grupların kayıtlarının Senato Sekreterliğine bildirmesi ve bağışlar, fonlar dahil tüm mali kayıtlarını dört ay arayla listelemesi gerekliliği düzenlenmiştir.⁶⁷ Böylece lobicilik faaliyetlerinin daha şeffaf olması, kamuyu daha aydınlatır şekilde mali kaynaklarının ve giderlerinin ortaya koyulması sağlanmıştır.

Lobi Faaliyetlerini Açıklama Yasası (Lobbying Disclosure Act) ise 1976 tarihinde yapılmış ancak görülen yetersizliklerle 1995 yılında tekrardan düzenlenmiştir. Lobicilik Açıklama Yasası'nda "lobici" tanımı maddi bir gelir elde eden ve zamanının %20'sini lobicilik işine ayıran kişi olarak tanımlanmıştır. Yine bu yasa ile lobicilik faaliyetlerinin ayrıntılarıyla açıklanarak 6 aylık periyotlar ile sunulması zorunlu kılınmış ve yükümlülükler uyulmaması halinde 50 bin dolara kadar para cezası ödenebileceği düzenlenmiştir.⁶⁸ Bu düzenlemeler ile sadece yasamanın değil yürütmenin etkilenmesi de lobicilik faaliyeti sayılmış, sicile kayıt zorunluluğu getirilmiş, rüşvet önlenmeye çalışılmıştır.⁶⁹

Amerika Birleşik Devletleri'nde lobicilik yasal düzenlemeler ile bağlantılı olarak gelişmeye devam etmektedir. 2024 yılı itibariyle sektörel bazda bakıldığında lobicilik için yapılan harcamalarda ilk sırada \$750,838,554 harcama ile sağlık alanı, ikinci sırada \$638,799,566 harcama ile finans/yatırım ve gayrimenkul alanı gelmektedir.⁷⁰ Bu iki başat sektörü takiben de \$588,678,592 harcama ile içine interneti de alan iletişim, teknoloji ve elektronik alanı gelmektedir.⁷¹ Yapılan harcamaların büyüklüğü ve teknoloji alanının

⁶⁶ Stephen M. Walt- John J. Mearsheimer, The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy, London Review of Books Vol. 28, No. 6, 23 Mart 2006.

⁶⁷ İpek Sucu, Bankaların Lobicilik Faaliyetleri ve Medyaya Yansımaları, Kadim Akademi SBD, C.3, S.2, syf. 26.

⁶⁸ International Labour Organization, Advocacy and lobbying guide. Tools and best practices for Employer and Business Membership Organizations, Switzerland, Mart 2025, syf. 82.

⁶⁹ Seyfettin Aslan, Siyasal İktidarı Etkileme Yöntemlerinden Biri Olarak Lobicilik, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 23, 2009.

⁷⁰ Open Secrets, Lobbying Ranked Sectors, <https://www.kisa.link/VyyUy>, Erişildiği Tarih: 01.05.2025.

⁷¹ Open Secrets, Lobbying Ranked Sectors, <https://www.kisa.link/VyyUy>, Erişildiği Tarih: 01.05.2025.

etkisi de göz önüne alındığında bu alanı düzenleyen lobiciliğin yasalar ile düzenlenmesi gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

1.2.1.3. AB Bağlamında Lobiciliğin Tarihsel Gelişimi

Avrupa Birliği'nde lobicilik faaliyetleri Avrupa Birliği içerisinde bulunan her ülkede farklı katmanlarda ve türlerde gerçekleşmektedir. Her ülke nihai karar verici konumunda olan Avrupa Birliği Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu'nu etkilemek için lobicilik faaliyetinde bulunmaktadır. Lobicilik faaliyetleri sadece AB üyesi ülkelerle değil, diğer ülkelerin şirketleri, STK'ları, siyasi, dini, ekonomik, kültürel kuruluşları ile de yapılmaktadır. AB'de bu türden kuruluşların temsilcilikleri kayıtlı bir şekilde bulunmakta olup lobicilik faaliyetleri çoğunlukla temsilcilik olarak anılmaktadır.⁷²

Lobiciliğin AB'deki tarihsel gelişimine baktığımızda karşımıza;

- Avrupa Birliği Antlaşmasının Md. 11'de *“kurumların, vatandaşlara ve temsilci kuruluşlara kendi görüşlerini ortaya koyma ve kamuya açık biçimde görüş alışverişinde bulunma imkanı tanınacağı; kurumların, temsilci kuruluşlarla ve sivil toplumla diyalog kurabileceği”* şeklinde belirtilmiştir.⁷³ Bu eylemlerin Birliğin alanına giren konularda olacağı da maddede yazılarak faaliyetler sınırlanmıştır.⁷⁴ Bu madde ile temsilcilerin, grupların ve kişilerin görüşlerini ortaya koyma bağlamında lobicilik yapabilmelerinin önü açılmıştır.
- 2011 yılında Avrupa Şeffaflık Sicili (European Transparency) olarak anılan düzenleme Avrupa Parlamentosu ve AB komisyonunca kurulmuştur. Lobicilik faaliyetinde bulunacak kişi ve grupların sicile kayıtlarının AB nezdinde tutulan veri tabanında tutulmaya başlanması ile lobicilik faaliyetinde bulunanların kamu incelemesi ile takip edilmesi sağlamıştır.⁷⁵ Şeffaflık sicili olarak bilinen bu veri

⁷² Lobbying In The European Union: Current Rules and Practices, <https://www.kisa.link/MttvH>, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

⁷³ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, Erişildiği Tarih: 01.05.2025.

⁷⁴ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, Erişildiği Tarih: 01.05.2025.

⁷⁵ European Commission, Transparency Register, https://commission.europa.eu/about/service-standards-and-principles/transparency/transparency-register_en, Erişim Tarihi: 01.05.2025.

tabanı, AB politikasını ve karar alma sürecini etkilemek amacıyla faaliyet gösteren çıkar temsilcilerini listelemektedir.⁷⁶ Ancak bu sicile kayıta gönüllülük esas alınmış ve sicile kaydolmamak herhangi bir yaptırıma tabi tutulmamıştır. Bu gönüllülük halinin ise bazı etkileri olabilmektedir. Örnek olarak, Parlamento komitelerinin düzenlediği açık oturumlara sadece sicile kayıtlı olan lobiciler davet edilmektedir.⁷⁷

- 2019 yılında Avrupa Parlamentosu usul kurallarında değişiklikler yaparak lobiciliğin şeffaflıkla ilgili konularına yeni düzenlemeler getirmiştir. Örneğin, Avrupa Parlamento'su üyeleri ile yapılan lobi toplantılarının çevrimiçi ortamda yayımlanması mecburi kılınmıştır.⁷⁸

1.2.1.4. Türkiye ve Lobicilik Kavramı

Türkiye kapsamında lobiciliğin tanımı ve faaliyetleri çok gelişmiş değildir. Bunun sebebi, ABD'de olduğu gibi lobiciliğe ilişkin yasal bir düzenleme olmaması ve lobicilik kültürünün yaygın olmaması olarak gösterilebilecektir. Türkiye'de daha çok baskı grupları şeklinde şirketler, kişiler ve kuruluşlar faaliyet göstermektedir. Türkiye, devlete bağımlı iş yapma modeline sahip olması ve şirket performansı ile kişisel ilişkiler arasında bağlantısının bulunması⁷⁹ sebebiyle eleştirilmiştir.

Yasalarla düzenlenmiş ve denetlenebilir lobicilik faaliyetleri bulunmasa da, lobicilik faaliyetlerine benzer bir durum yarattığı söylenebilecek olan, nepotizme de bu bağlamda değinilebilir.⁸⁰ Bu türden bir nepotizmde de faaliyetler daha çok dostane ilişkiler, yakınlık ve tanıdıklığa dayanan göz ardı etme ya da kayırmalar, medyada manipülatif reklam ya da

⁷⁶ European Commission, Transparency Register, https://transparency-register.europa.eu/index_en, Erişim Tarihi: 13.06.2025.

⁷⁷ International Labour Organization, Advocacy and lobbying guide. Tools and best practices for Employer and Business Membership Organizations, Switzerland, Mart 2025, syf. 82.

⁷⁸ European Parliament, Report on amendments to Parliament's Rules of Procedure affecting, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0462_EN.pdf, Erişim Tarihi: 01.05.2025, Yayın Tarihi: 12.12.2018.

⁷⁹ Şükrü Özen, Çetin Önder, Şirketlerin Siyasi Partilerle Bağlantılarının İktidar Değişikliklerini Uyumlanması ve Şirket Performansına Etkileri: Bir Kuramsal Çerçeve Önerileri, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 75, No.4, 2020, s. 1251 – 1282.

⁸⁰ Sonay Akar, Örgüt Kültüründe Bir İş Ahlakı Problemi Olarak Nepotizm, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, Yıl:2020, Cilt: 3, Sayı:1, syf. 242.

kısıtlamalar, dernek ya da vakıf kapsamında çalışmalar, kamuoyu yaratma ve hatta rüşvet şeklinde oluşabilmektedir.⁸¹

⁸¹ Fidan Alhas, Nepotizm İle Örgütsüz Sessizlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Sosyal Bilimler Dergisi, 30.11.2023, syf. 1746.

BÖLÜM 2: TEKNOLOJİNİN VE BÜYÜK TEKNOLOJİ ŞİRKETLERİNİN YASA YAPIM SÜRECİNE ETKİSİ

2.1. TEKNOLOJİNİN YASA YAPIM SÜREÇLERİNE ETKİSİ

Hukuk sistemleri çoğunlukla toplumda temel hak ve hürriyetleri korumak amacıyla "var olan" sorunları düzenler. Henüz oluşmamış bir sorunun yasa yapma pratiğinde düzenlenmesi genel eğilim değildir. Bu bağlamda değerlendirdiğimizde teknolojinin öncelikle geliştiğini, bu teknolojik gelişimlerin hukuki düzenlemeleri etkilediğini ve bu etki ile birlikte yasanın yeni gelişen teknolojiyi düzenlendiğini söyleyebiliriz.⁸²

E-duruşmalar, internet ortamında gerçekleşen veri ihlallerine ilişkin düzenlemeler, e-devlet entegrasyonu sağlayan sistemler ve bu sistemler üzerinden kolayca yapılan tapu, adli sicil kaydı, araç kayıtları, icra takipleri; yapay zekaya dayalı karar arama motorları, dosyalama işlemleri yapan otomasyonlar gibi teknolojik gelişmelerin yasaları etkilediği görülmektedir.⁸³ Yine teknolojik ilerleme; elektronik imza kanunu, dijital hizmet vergisi, bilişim sistemine ilişkin suçlar, internet yayımlarına ilişkin kanunlar, gibi düzenlemeleri zorunlu kılmıştır. Ayrıca Cambridge Analytica⁸⁴ gibi skandallar elektronik ortamdaki kişisel verilerin korunmasına ilişkin olarak, devletleri düzenleme yapma konusunda önceletmiştir. İnternet ortamında yaşanan fikri mülkiyet hakkı ihlalleri de marka hakkının korunması ve telif hakları bağlamında yasa koyucuların harekete geçmesini sağlamıştır.⁸⁵

Teknolojinin, toplumsal ve bireysel sorunlar yaratması ya da şirketlerin telif, rekabet gibi kurallarının düzenlenmesi talebi yasal düzenlemeleri zorunlu kılmıştır.⁸⁶ Yukarıda

⁸² Duygu Şimşek Aktaş, Bilişim Teknolojisindeki Gelişmelerin Anayasal Fonksiyonlar Üzerindeki Dönüştürücü Etkisi, Anayasa Yargısı, Cilt: 36, Sayı 2, 2019, s.253-289.

⁸³ İstanbul, Ankara ve İzmir Baroları Çalıştay Raporu , Yapay Zeka Çağında Hukuk, https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/yapay_zeka_caginda_hukuk2019.pdf, 2019, Erişim Tarihi: 15.08.2025.

⁸⁴ Facebook üzerinden veri toplayarak ABD'deki Donald Trump-Hillary Clinton arasındaki seçimleri manipüle ettiği öne sürülen ve dava süreci yürütülen kuruluştur. (NY Times, Cambridge Analytica and Facebook: The Scandal and the Fallout So Far, <https://www.nytimes.com/2018/04/04/us/politics/cambridge-analytica-scandal-fallout.html>, Erişim Tarihi: 24.11.2025.)

⁸⁵ Burak Medin, Dijitalleşen Dünyada Fikri Haklar Sorunu, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:7, Sayı:2, Temmuz 2017, syf. 51-68.

⁸⁶ Aslıhan Kurt, Elektronik Ticarete Rekabet Hukuku Üzerinden Cezalandırma Politikaları ve Avrupa Birliği Dijital Piyasalar Yasası Örneği, Kırıkkale Hukuk Mecmuası, Cilt:4, Sayı:2, Yayın Tarihi: 30.10.2024, syf. 435.

sayılan örnekler göstermektedir ki teknolojinin yasalar üzerinde büyük bir etkisi vardır. Kripto varlıklar, genetik çalışmalar, yapay zeka gibi teknolojiler bu örneklerin artacağını gösterir gelişmelerdir. Hukuk ve teknoloji arasındaki mesafenin yapay zekanın ve kuantum bilgisayarların gelişimi ile açılabilme ihtimali ise göz önüne alınmalıdır. Bilimsel ve teknolojik ekosistemlerin gelişen doğasıyla beklenmedik teknolojiler beklenmedik sonuçlar yaratabileceğinden teknolojik eğilimleri ve gelişmeleri takip ederek hukukun bu yıkıcı ekosisteme adapte olması sağlanmalıdır. Çalışma kapsamında değinilecek olan Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR/General Data Protection Regulation), Yapay Zekâ Yasası (AI Act/Artificial Intelligence Act), Dijital Hizmet Yasası (DSA/Digital Services Act), Kişisel Verileri Koruma Kanunu gibi yasal düzenlemeler de bu teknolojik gelişim sürecinin ürünleridir.

2.2. ŞİRKET TEMELLİ YAKLAŞIMLARIN YASA YAPIM SÜREÇLERİNE ETKİSİ

Günümüzde ulusötesi büyük şirketler ile ulus devletler güçleri bakımından kıyaslanmaktadır.⁸⁷ Şirketlerin ulus devletler gibi askeri güçlerinin olmaması, egemenlik alanlarının bulunmaması, ulus devletlerin hala şirketlerden daha güçlü olduğu tezini doğurmaktadır. Öte yandan şirketlerin dünya çapında yayılma eğilimleri, ekonomik güçleri, yasa yapım süreçlerinde etkili olabilmeleri de ulus devletlerin gücünün şirketler karşısında azalma ihtimalini göstermektedir.⁸⁸ Devletin; coğrafi olarak sınırlı olması, sadece ekonomik büyümeyi değil devlet olmanın gereklerinden doğan sorumluluklarının olması, devletin şirketler kadar kalifiye istihdam yaratamaması, bireysel tercihlerin devletten ziyade şirketlere kayması, devletlere dair güvensizliklerin yoğun olması, devletin şeffaf ve denetlenebilir olduğuna inanılmaması, büyük şirketlerin ekonomik ve sosyal anlamda toplumda etkili olma güçlerinin çok olması gibi durumların devletlerin gücünü kırarak büyük şirketlere doğru bir güç kaymasına sebep olduğu ve büyük çaplı ulusötesi şirketlerin gücünü artırdığı ifade edilmektedir.⁸⁹ Bu fikri savunan görüşe göre şirketlerin devletlerden daha güçlü olduğu ya da olacağını belirtilmektedir. Bir diğer yanda bu şirketlerin dilenirse devletler tarafından yok edilebileceği zira şirketlerin devletin denetim standartlarına tabii

⁸⁷ Cihan Dura- Zerrin Kılıçarslan, Ulusötesi Şirketler ve Ulus Devlet: Güç Kayması Üzerine Bir Araştırma, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 31 Yıl:2011/2, syf. 85-111.

⁸⁸ Cihan Dura- Zerrin Kılıçarslan, Ulusötesi Şirketler ve Ulus Devlet: Güç Kayması Üzerine Bir Araştırma, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 31 Yıl:2011/2, syf. 85-111.

⁸⁹ Duygu Hatipoğlu Aydın, Siber Alanda Devletler ve Şirketler Arasındaki İlişkilerin Hukuka Etkisi, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:13, S:1, syf. 59.

olduğu, askeri güçlerinin bulunmadığı, yasa yapma yetkileri olmadığı gibi görüşlerle, devletin halen daha tekel olma gücüne sahip olduğu gerçeği ile şirketlerin hiçbir zaman devletlerden daha güçlü olamayacağı görüşü de yer almaktadır.⁹⁰

Bizim benimsediğimiz görüş ise devletlerden şirketlere bir güç kaybı olduğu ve bu güç kaymasının devletler ve şirketleri işbirliği yapmaya zorladığıdır. Bu güç kayması ne büyük şirketleri ne de devletleri tekel yapacak konuma henüz gelmemiştir. Ancak gelecekte özellikle büyük teknoloji şirketlerinin askeri anlamda teknolojik üstünlüğü ve toplumsal olarak büyük veriyi kullanarak bireyleri etkileme kapasitesi düşünüldüğünde “özellikle bigtech/büyük teknoloji şirketleri bağlamında” devletlerin büyük bir güç kaybına uğrama ihtimali her zaman göz önünde tutulmalıdır. Üzerinde durulması gereken bir diğerk nokta da devletlerin yasa yapım tekelinin şirketlere geçme riskidir. Devletlerin, şirketlerin ekonomik manipölasyonları ya da kısa vadeli çıkarları için şirketler lehine yasalar çıkarması, yasa yapma tekelini devletten ve vatandaş demokrasisinden alabilecektir. Günümüzde bazı devletlerin yıllık hasılları, şirketlerin cirosu ile kıyaslandığında, devletlerin bu şirketlerin gerisinde kaldığı görülebilmektedir. Aşağıda belirtilen tabloda karşılaştırmalar incelemeye sunulmuştur.⁹¹

⁹⁰ Duygu Hatipoğlu Aydın, Siber Alanda Devletler ve Şirketler Arasındaki İlişkilerin Hukuka Etkisi, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:13, S:1, syf. 60.

⁹¹ Tablodaki veriler IMF'nin sitesindeki verilerden alınmıştır. Veriler 2024 yılı Nisan ayı verileridir.
<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2024/April>.

Tablo 1. Ülkelerin ve Büyük Teknoloji Şirketlerinin Sayısal Verilerle Karşılaştırılması

ÜLKELER VE 2024 YILI İLK ÇEYREĞİ İTİBARIYLA GSYH İSTATİSTİĞİ (GDP/Gross Domestic Product) *Belirtilen değerler milyar ve dolar bazlı olarak yazılmıştır.	ULUSÖTESİ BÜYÜK TEKNOLOJİ ŞİRKETLERİNİN 2024 YILI İTİBARIYLA CİROSU *Belirtilen değerlerde milyar ve dolar kuru baz alınmıştır.
Türkiye (1,113.561)	Apple (90,8)
Çin (18,532.633)	Microsoft (236,584)
ABD (28,781.083)	Google(Alphabet) (79,9)
Rusya (2,056.844)	Amazon (143,3)
Birleşik Krallık (3,495.261)	Samsung (52,08)
İspanya (1,647.114)	IBM (8,180)
Hollanda (1,142.513)	Oracle (13,3)
İtalya (2,328.028)	Tesla (21,30)
Almanya (4,591.100)	NVIDIA (60,9)
Fransa (3,130.014)	META (36,5/39)

Hindistan (3,937.011)	INTEL (12,724)
Japonya (4,110.452)	Tiktok (11)
Suudi Arabistan (1,106.015)	Spotify (4.129)

Tablo incelendiğinde devlet statüsünde olmayan şirketlerin devletlerle rekabet edebilecek kadar ekonomik güçleri olduğu görülmektedir. Bunlar incelemeye tabii olan değerler olup şirketlerin marka değerleri değişiklik gösterebilmektedir. Devletler ve şirketler arasında ekonomik olarak güç dengelerinin değişimi ise devam etmektedir. Bu durum mevcut hükümetlerin şirketlere bakış açısını ve şirket lehine politika yapma olasılığını etkileyebilecektir. Hükümetlerin şirketlere ilişkin olarak uyguladığı lehe düzenlemeler çoğunlukla kendisini imtiyazlar şeklinde göstermektedir.⁹² Türkiye’de hükümetlerin şirketler lehine uyguladığı vergi indirimleri, yatırım karşılığı çalışanlarına verilen sigortanın devlet tarafından karşılanması muafiyetleri, faturalandırılan malzeme alımlarının bir miktarının ya da KDV’sinin karşılanması gibi uygulamalarla düzenlemeler yapıldığı ve şirketlere imtiyazlar tanındığı görülmektedir.⁹³ Hükümetler ve şirketler arasında zaman zaman hukuka aykırı sayılan işbirliklerine dair haberler de gündeme gelebilmektedir. Örneğin ABD Ulusal Güvenlik Ajansı’nın (NSA) büyük veri şirketlerinden aldığı internet aramaları, telefon iletişimleri, arama motoru tıklamaları gibi veriler ile bireyleri ve üst düzey devlet yetkililerini dinlediği iddia edilmiştir. Bu örnekte, yasadışı gözetin yapılarak, özel hayatın gizliliğinin ihlal edildiği öne sürülmüştür.⁹⁴

Olumsuz örnekler dışında, şirketlerin bireyleri korumaya yönelik tavır aldıkları vakaların da incelenmesi gerekmektedir., ABD’de drone ve yapay zeka kullanarak alınan görüntüleri analiz etmek için kurulan Project Maven adlı bilişim programında, programın üstlenicileri Google ve Amerika Savunma Bakanlığı olmuştur. Şirket ve hükümet ortaklığına örnek olan bu projede Google, şirket çalışanlarının itirazı ile projeden çekilmek istemiştir.

⁹² Sara Gemalmaz Küçük, Türkiye’de Ulusal Destek: Teşvik ve Hibeler, İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi, Cilt:7, Sayı: 15, 2024.

⁹³ Emin Barlas-Uğur Aybek, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yönetici Şirketlerine Sağlanan Muafiyet ve İstisnaların Vergi Mevzuatına Göre Değerlendirilmesi, Cilt:2, Sayı:1, 2024, syf.11.

⁹⁴ Serkan Bulut, Söylemin Kapatılma ve Açıklama Savaşımında Edward Snowden. Etkileşim Dergisi, Sayı:3 2019, syf. 128-140.

Bu çekilmeye sebep olarak ABD ordusunun uluslararası hukuku ihlal etmesi, etik dışı olması ve askeri gözetleme ve ölümleri artırdığına dair endişeler gösterilmiştir.⁹⁵ Bu olaydan sonra Google, *"uluslararası kabul görmüş normları ihlal ederek gözetim amacıyla bilgi toplayan veya kullanan teknolojiler"* ve *"amacı uluslararası hukuk ve insan haklarının geniş çapta kabul görmüş ilkelerine aykırı olan teknolojiler"* gibi ihlallerin yer aldığı yapay zekalı teknolojilerle çalışmayacaklarını taahhüt eden bir dizi ilke açıklamıştır.⁹⁶ Şirketlerin hukuka uygun davrandığı yorumunda bulunulabilece bir başka örnek ise Microsoft'un yüz tanıma yazılımlarını (FRS) hükümetlere satmayı insan hakları ve hukuk gerekçeleri ile reddetmesidir.⁹⁷ Facebook politika yetkilisi, Facebook'un dünya genelindeki ülkelerden gelen kolluk kuvvetleri taleplerini değerlendirirken verileri teslim etmeden önce içerik talebinde bulunan devletle bilgi paylaşımının Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne uygun olup olmadığını değerlendirdiğini belirtmiştir.⁹⁸

Wikileaks belgelerinin yayınlanması ve Twitter'ın hukuki süreci de bir başka örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Wikileaks organizasyonun kurucusu ve yöneticisi olan Avustralyalı internet aktivisti Julian Assange ve organizasyon üyeleri devletlere ait gizli kabul edilen bilgi ve belgeleri kamunun bilmesi gerektiği kabulleri ile toplamış ve WikiLeaks.org adlı web sitesinde yayımlamıştır.⁹⁹ WikiLeaks ve Julian Assange hakkında yürütülen soruşturma sırasında 14 Aralık 2010 tarihinde Twitter'a, Amerikan Adalet Bakanlığı tarafından Assange'a ait Twitter verilerinin teslim edilmesi için yazı gönderilmiştir. Bu yazı Kayıt Altına Alınan İletişim Bilgileri Yasasına atıf yaparak, hakim tarafından çıkarılmış bir arama emri olmasa da verileri isteme yetkisini belirtir bir şekilde iletilmiştir. Ancak Twitter bu kararı üst mahkemeye taşımış ve en azından verileri teslim etse bile verilerin mahkeme tarafından istendiğini Julian Assange'a haber verme hakkını kazanmıştır.¹⁰⁰

⁹⁵ The Guardian, Google's AI is being used by US military drone programme, <https://www.kisa.link/URoAq>, Erişim Tarihi: 01.05.2025, Yayın Tarihi: 07.03.2018.

⁹⁶ The Guardian, Google's AI is being used by US military drone programme, <https://www.kisa.link/URoAq>, Erişim Tarihi: 01.05.2025, Yayın Tarihi: 07.03.2018.

⁹⁷ Ashley Deeks, A New Tool for Tech Companies: International Law, <https://l24.im/any3>, Erişildiği Tarih: 04.05.2023, Yayın Tarihi: 30.05. 2019.

⁹⁸ Ashley Deeks, A New Tool for Tech Companies: International Law, <https://l24.im/any3>, Erişildiği Tarih: 04.05.2023, Yayın Tarihi: 30.05. 2019.

⁹⁹ Gülseren Adaklı, Kronik: Hakim Güçlere ve Hakim Gazeteciliğe Meydan Okuyan Bir Girişim: Wikileaks. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 66, Sayı:1, 2019, syf:189-192.

¹⁰⁰ Julian Assange, Şifrepunk: Özgürlük ve İnternetin Geleceği Üzerine Bir Tartışma, İstanbul: Metis Yayınları, 2013, Syf: 25-26.

2.3. BÜYÜK TEKNOLOJİ (BIGTECH) ŞİRKETLERİNİN LOBİCİLİK FAALİYETLERİ VE SOMUT ETKİLERİ

Devletler çoğunlukla büyük şirketlerin istihdam gücünden, ekonomik katkı sağlama gücünden ve toplumsal etkisini kendi lehine kullanma olasılığından faydalanmak için, şirketlere imtiyazlar tanıyabilmekte, şirketler lehine yasalar ya da düzenlemeler yapabilmektedir.¹⁰¹ Bu türden şirketler lehine devlet davranışlarını, devletler kendi isteği ile yapabildiği gibi, şirketlerin baskı grupları, lobicilik faaliyetleri ya da sektörel güçleri de lehe düzenlemeleri sağlayabilmektedir.

Lobicilik faaliyetleri farklı açılardan eleştirilmektedir. Lobiciliğin toplumun, üst düzey yöneticileri etkileme ve sıradan vatandaş olarak eylem talebinde bulunmak için hükümet temsilcileriyle buluştuğu bir yol olarak görüldüğü bakış açısında, lobicilik faaliyetlerinin artması gerektiğinden söz edilmektedir.¹⁰² Ancak aksi bir bakış açısında ulusötesi büyük şirketlerin toplumu göz ardı ederek kar maksimizasyonu sağlamak için lobicilik faaliyetleri yaptığı şeklinde eleştiriler de mevcuttur. Örneğin Corporate Europe Observatory ve Lobbycontrol işbirliğinde yayımlanan bir raporda Avrupa Birliği içerisinde lobicilik yapan büyük teknoloji şirketlerinin kulis giderlerinin 97 milyon Euro üzerinde olduğu; bu durumun ilaç, fosil yakıt ve finans lobiciliğini dahi geride bıraktığı belirtilmektedir. Yine aynı raporda teknoloji lobiciliğinin büyük kısmının Apple, Google, Facebook, Intel, IBM, Microsoft, Vodafone gibi aynı şirketler tarafından yapıldığı belirtilmiştir.¹⁰³

Büyük teknoloji şirketleri olumlu ya da olumsuz eleştirilerin ardında birçok farklı lobicilik tekniği ile lobi faaliyetlerini sürdürebilecektir. Lobicilik modern topluma uyarlandığında karşımıza çıkan kavram “dijital lobiciliktir.” Dijital lobicilik günümüz tanımı itibarıyla “*stratejik iletişim yöntemleri aracılığıyla uygulanan lobicilik*” olarak

¹⁰¹ Emin Barlas-Uğur Aybek, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yönetici Şirketlerine Sağlanan Muafiyet ve İstisnaların Vergi Mevzuatına Göre Değerlendirilmesi, Cilt:2, Sayı:1, 2024, syf.11.

¹⁰² Mark Fagan, Lobbying:Business, Law and Public Policy, Why and How 12,000 People Spend \$3+ Billion Impacting Our Government, Vandeplas Publishing, Florida, 2015.

¹⁰³ Max Bank, Felix Duffy, Verena Leyendecker, Margarida Silva, The Lobby Network: Big Tech's Web Of Influence In The EU, Corporate Europe Observatory and LobbyControl, Brüksel&Köln, Ağustos 2021.

tanımlanabilmektedir.¹⁰⁴ Günümüzde ise büyük veriyi elinde tutan büyük teknoloji şirketlerinin interneti kullanarak dijital lobcilik yapma ihtimali bulunmaktadır.

2.1.1. Somut Örnekler

Dijital lobcilik faaliyetleri; her türlü dijital mecradan lobcilik faaliyetinin konusunu olumlayarak, bu olumlamaya kitleleri dahil edecek paylaşımlar yapmak, dijital sosyal medya ortamlarında kamuoyu oluşturmak ve bu kamuoyunun dijital ortamda paylaşım yaparak konunun görünürlüğünü artırmak, lobcilik faaliyetine katılan siyasilerin, ünlülerin, derneklerin, STK'ların ve kuruluşların sosyal medyada destekleyici yorumlarını paylaşmak, dijital mecralarda reklam vermek, dezenformasyon yaymak, bireylere e-postalar ve sosyal medya mesajları yollamak, video konferanslar yapmak, sosyal medya kullanıcılarının tepkilerini ölçerek lobcilik faaliyetine yön vermek ve geliştirmek gibi şekillerde karşımıza çıkabilmektedir.¹⁰⁵ Bu faaliyetlerin birçoğu sosyal medya platformları üzerinden yürümektedir. Bu platformların birçoğu da büyük teknoloji şirketlerine aittir.

Dijital lobciliğin günümüzde somut yansımaları da görülmektedir. Örneğin İngiltere'de başlayan ve AB'den çıkma sürecine ilişkin olan Brexit referandumunda dijital lobciliğin kullanıldığı bilinmektedir. Referandum sürecinde yürütülen Vote Leave kampanyasının bir lobinin ürünü olup, kamunun bir hareketi gibi gösterildiğinden bahedilerek, birçok hazır, matbu mektup hazırlandığı, mektupların vatandaşların dilinden yazıldığı ve mektupların karar verici konumundaki kişilere yollanarak, sanki kamuoyu Vote Leave kampanyasından destek görüyormuş şeklinde çoğunluk algısı yaratıldığı belirtilmiştir.¹⁰⁶ Paravan organizasyonlar aracılığıyla çoğunluk algısı yaratıldığı, birçok sahte kimlikli aslında var olmayan kullanıcı mektupları oluşturularak karar vericilerin etkilendiği, reklam faaliyetleri ile dezenformasyon yayıldığı sonucu, haberlerde kendine yer

¹⁰⁴ Şeyma Filiz, Gaye Aslı Sancar Demren, Stratejik İletişim Bağlamında Dijital Lobcilik: Vote Leave Kampanyasının Astroturf Taktikler Üzerinden Niteliksel Analizi, Yeni Medya Dergisi, Bahar Sayı 14, 2023, syf: 178-196.

¹⁰⁵ Kahraman Kağan Kaya, Bir Lobcilik Ortamı Olarak X (Twitter): Akademik Dayanışma Platformu Örneği, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sonbahar 2024, Sayı:34, Syf. 790.

¹⁰⁶ Şeyma Filiz, Gaye Aslı Sancar Demren, Stratejik İletişim Bağlamında Dijital Lobcilik: Vote Leave Kampanyasının Astroturf Taktikler Üzerinden Niteliksel Analizi, Yeni Medya Dergisi, Bahar Sayı 14, 2023, syf: 178-196.

edinmiştir.¹⁰⁷ Bir başka dijital lobcilik örneği olara İsrail'in dijital de dahil her türlü mecrada yaptığı yayımlarla oluşturduğu hasbara¹⁰⁸ birlikleri de tanımı ve eylemleri itibari ile örnek olarak verilebilecektir.

Farklı lobi grupları lobcilik faaliyetlerini yürüttükleri gibi büyük teknoloji şirketleri de kendi lobi faaliyetlerini yürütebilmektedir. İmtiyazlar, yasalar, izinler gibi farklı örneklerle büyük teknoloji şirketleri lehine düzenlemeler yapılabilir. Dünyanın birçok ülkesinde teknoloji şirketleri için devlet destekleri verilmekte, vergi muafiyetleri tanınmakta, imtiyazlar oluşturulmaktadır. Örneğin Türkiye kapsamında e-ihracat yapan firmalara devlet destekleri sağlanmakta, e-turquality¹⁰⁹ gibi yeni destek paketleri açıklanmaktadır.

Apple, Amazon, Facebook, Google ve Foxconn gibi bilişim şirketlerinin ise istihdam karşılığında büyük vergi indirimleri aldığı bilinmektedir. Örneğin Amazon, depolama ve dağıtım ağını oluşturmak için 4 milyar dolardan fazla destek alırken; Apple Kuzey Karolina'da kuracağı araştırma ve geliştirme tesisi için kamu fonlarından 850 milyon dolar almıştır.¹¹⁰ Bu türden büyük teknoloji şirketleri lehine düzenlemelerin, küçük ölçekli şirketlerin rekabetini olumsuz yönde etkilediği ve halihazırda bu türden büyük şirketlerin bu yatırımları zaten yapacakları ve yapacak ekonomik durumlarının da olması ve devlet tarafından verilen bu türden fonların kamu yararına aykırı olduğu gibi yorumlar yapılabilecektir. Bunların bir sonucu olarak, Apple, Amazon, Google gibi şirketlere karşı

¹⁰⁷BBC, Vote Leave's Targeted Brexit Ads Released by Facebook, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-44966969>, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

¹⁰⁸ Hasbara, İbranice açıklama anlamına gelen bir sözcüktür. İsrail'de oluşturulan Eğitim Bakanlığına bağlı "Hasbara Merkezi", Güvenlik Bakanlığına bağlı "Ordu Hasbara Bölümü" gibi devlet temelli oluşumlarla İsraili kendi çıkarları doğrultusunda tanıtmak, kamu diplomasisi oluşturma gibi amaçlar benimsemiştir. Hasbara faaliyetleri sadece resmi olarak değil, gayriresmi olarak da bireyler ya da kuruluşlarca da yürütülmektedir. (Aylin Gamze Ateş-Muharrem Ekşi, Hasbara Anlayışı Çevresinden İsrail'in Kamu Diplomasisi Faaliyetleri, Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi, Cilt:3 Sayı:2, 2020, Syf: 71-90).

¹⁰⁹ Belli özellikleri ve şartları taşıyan bilişim firmalarına tanınan devlet destek programıdır. (T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/destekler/hizmet-sektoru-destekleri/bilisim/e-turquality-bilisimin-yildizlari-programi>, Erişim Tarihi: 14.06.2025).

¹¹⁰ Pat Garofalo, Big Tech Guide for State Lawmakers: Stop Subsidizing Big Tech's Expansion, <https://www.economicliberties.us/our-work/big-tech-toolkit-pt3/>, Erişildiği Tarih: 04.05.2023, Yayın Tarihi: 13.09. 2022.

antitröst¹¹¹ davaları açılmakta ve devletlerin büyük şirketleri düzenleme eğilimi artabilmektedir.¹¹²

Büyük teknoloji şirketlerinin lobicilik faaliyetlerine bir diğer örnek de Çin'den verilebilecektir. Çin'in yüz tanıma sistemleri ile bağdaştırarak geliştirdiği sosyal kredi sisteminin bir insan hakkı ihlali olduğu belirtilmektedir.¹¹³ Çin Komünist Partisinin sosyal kredi sistemine¹¹⁴ ilişkin olarak veri toplama amacıyla kabul ettiği ve yasalaştırdığı sistem Çin Hükümeti yanında Alibaba ve Baidu gibi şirketlerin de kararıyla alındığı söylenmektedir.¹¹⁵ Çin hükümetinin yüz tanıma sistemleri ile insanları takip ettiği, rıza olmaksızın özel nitelikli kişisel verileri toplayarak işlediği ve bir gözetim toplumu oluşturduğu gibi eleştiriler karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁶ Bu uygulamalara ise Ant Group, Huawei, CloudWalk, Megvii, SenseTime gibi büyük teknoloji şirketleri destek vermektedir.¹¹⁷

Güncel tarihli örneklerle baktığımızda ise karşımıza ABD ve Suudi Arabistan işbirliği çıkmaktadır. 13 Mayıs 2025 tarihinde Beyaz Saray'dan yapılan açıklamada DataVolt isimli Suudi Arabistan menşeli şirketin, ABD'ye yapay zeka ve enerji altyapısına ilişkin olarak 20 milyar dolarlık yatırım yapacağı ve bunun karşılığı olarak da Suudi Arabistan'ın ABD'den 142 milyar dolarlık savunma sanayi ürünü ve hizmet satın alacağı bildirilmiştir. Yine

¹¹¹ İsmi John Sherman'dan alan ve sektörel bazda haksız rekabeti, tekelleşmeyi yasaklayan ABD'de ortaya çıkan Sherman Antitröst Yasasından kaynaklanan davalara verilen isimdir. (U.S. Department of Justice, The Antitrust Laws, <https://www.justice.gov/atr/antitrust-laws-and-you> Yayın Tarihi: 20.12.2023, Erişim Tarihi: 14.06.2025).

¹¹² U.S. Department of Justice, Justice Department Sues Apple for Monopolizing Smartphone Markets, Yayın Tarihi: 21.03.2024, Erişim Tarihi: 14.06.2025.

¹¹³ Mustafa Şahin, Gözetim Toplumu ve Çin sosyal Kredi Sistemi, Toplumsal Kontrolün Yeni Yüzü, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:49, 2024, syf. 68.

¹¹⁴ Sosyal kredi sistemi olarak da anılan bu düzenleme ile Çin Devleti açıklamalarına göre sistemin Çin toplumunu geliştirmek, toplumsal refahı sağlamak, suç oranlarını azaltmak gibi amaçlarla düzenleneceği belirtilmiştir ancak birçok araştırmada bu türden bir sistemin sürekli olarak izlenen vatandaşlar için bir gözetleme toplumu yaratacağı, verilerin devlet ve paydaşlarınca izinsizce alınarak manipülasyon amacıyla, parti politikaları ve ekonomik çıkarlar için kullanılacağı belirtilerek eleştirilmiştir. (Mustafa Şahin, Gözetim Toplumu ve Çin sosyal Kredi Sistemi, Toplumsal Kontrolün Yeni Yüzü, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:49, 2024, syf 72).

¹¹⁵ Daron Acemoğlu - Simon Johnson, İktidar ve Teknoloji: Bin Yıllık Mücadele, Doğan Kitap, İstanbul, 2023.

¹¹⁶ Haldun Narmanlıoğlu-Tuğçe İyigüngör, Uygur Türkleri Üzerinde Dijital Gözetim, BİLİG Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 102, 2022, syf. 119-146.

¹¹⁷ Haldun Narmanlıoğlu-Tuğçe İyigüngör, Uygur Türkleri Üzerinde Dijital Gözetim, BİLİG Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 102, 2022, syf. 127.

Google, AMD, Uber ve Salesforce gibi şirketlerin iki ülkeye de 80 milyar dolarlık yatırım yapabileceğinden bahsedilmektedir.¹¹⁸ Suudi Arabistan menşeli Humain adlı büyük teknoloji şirketi ile Nvidia ve AMD şirketleri arasında gerçekleşen işbirlikleri de dikkat çekmektedir. Nvidia, Humain şirketine grafik işlem birimi (GPU/Graphics Processing Unit) göndermeyi planlarken, AMD ise 10 milyar dolarlık işbirliği taahhüdünde bulunmuştur.¹¹⁹ Suudi Arabistan ve büyük teknoloji şirketleri işbirliği bu gelişmelerle sınırlı kalmayarak, OpenAI, Nvidia ve CISCO şirketlerini içerisine alan Stargate Limited Şirketi / LLC işbirliği ile veri merkezi projelerin desteklendiği belirtilmiştir.¹²⁰ Devlet liderlerinin büyük teknoloji şirketleri ile etkileşimde olduğu, ülkelerin büyük teknoloji şirketleri ile işbirliği yaptığı bir durum oluşmuştur. Büyük miktartlı yatırımlar lobicilik faaliyetlerinin geldiği noktayı ortaya koymaktadır. Center for a New American Security'nin kıdemli üyesi Janet Egan, ABD'nin başkanı Donald Trump'ın Suudi Arabistan'da büyük teknolojinin geliştirilmesi için lobicilik yaptığını belirtmiştir.¹²¹ ABD'nin bu türden işbirliklerini Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan ile Çin devletinin teknoloji ekosistemine kaymasını engellemek için yaptığını belirtir açıklamalar yapılmıştır.¹²²

Tartışılması gereken bir diğer somut örnek ise NetChoice'un sosyal medya düzenlemesine ilişkin yasal düzenlemeye karşı başlattığı hukuki süreç ve sosyal medya şirketlerinin etki gücüdür. Amerika Birleşik Devletlerinde düzenlenen Kaliforniya Yaşa Uygun Tasarım Kodu Yasası'nda (CAADCA/California Age-Appropriate Design Code Act) Instagram, Snapchat, TikTok ve YouTube'un reşit olmayan çocukların platformlarını kullanmasına izin vermeden önce bu çocukların ebeveynlerinden izin alması gerektiği belirtilmiştir.¹²³ Google, Meta, Snapchat, TikTok gibi platformları temsilen de NetChoice bu yasanın ve tedbirin engellenmesi için dava açmıştır. NetChoice bu yasanın özellikle ifade

¹¹⁸ The, White House, Fact Sheet: President Donald J. Trump Secures Historic \$600 Billion Investment Commitment in Saudi Arabia, <https://www.kisa.link/cEGwH>, Erişim Tarihi: 23.07.2025 Yayın Tarihi: 13.05.2025.

¹¹⁹The Forbes, What The U.S.-Saudi Partnership Really Means For The Future Of AI, <https://www.kisa.link/DLPBi>, Erişim Tarihi: 23.07.2025 Yayın Tarihi: 27.05.2025.

¹²⁰ CNBC, Nvidia, Cisco, Oracle and OpenAI are backing the UAE Stargate data center project, <https://www.cnbc.com/2025/05/16/trump-middle-east-openai.html> Erişim Tarihi: 23.07.2025 Yayın Tarihi: 16.05.2025.

¹²¹ Saudi Arabia wants to build its post-oil future with massive AI data centers — Trump and U.S. tech have big incentives to oblige, <https://www.kisa.link/yGepp>, Erişim Tarihi: 23.07.2025 Yayın Tarihi: 13.05.2025.

¹²² The Forbes, What The U.S.-Saudi Partnership Really Means For The Future Of AI, <https://www.kisa.link/DLPBi>, Erişim Tarihi: 23.07.2025 Yayın Tarihi: 27.05.2025.

¹²³ United States Congress, NetChoice v. Bonta and First Amendment Limits on Protecting Children Online, <https://www.kisa.link/aGnKA>, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

özgürlüğünü engellediği, eyaletler arasında bir yeknesaklığın olmadığı, sosyal medya şirketlerinden zaten önce uygulama içi indirme ve satın alma platformlarının ebeveynlerden izin alması gerektiği, bu türden bir tedbirin çocukları korumak için yeterli olmayacağı gibi gerekçelerle savunma yapmıştır. NetChoice davasında, yalnızca ebeveynlerin rızasının alınmasının sosyal medya platformlarının potansiyel zararlı etkilerini azaltmak için pek de etkili olmayacağını belirterek bu yasanın sosyal medya şirketleri için yürürlüğünü durdurmuştur. Bu kapsamda federal yargıcın karar vermesinde büyük teknoloji şirketlerinin baskısı olduğu eleştirileri yapılmıştır.¹²⁴

Tüm bu örnekler birlikte değerlendirildiğinde büyük teknoloji şirketlerinin yasalar üzerinde etkisi olduğu, devlet-şirket işbirliklerinin yapıldığı ve büyük şirketlerin yasa yapım süreçlerine lobicilik ve benzeri faaliyetler ile katıldığı söylenebilecektir. Bu durumun şirket-devlet işbirliklerinde lobi faaliyetleri yapılırken, kamu otoriteleri olan STK'ların ve bireylerin çıkarlarının arka plana itilmesine, şeffaf olmayan “kapalı kapılar arkası siyasetine” sebep olabileceği belirtilmektedir.¹²⁵ Avrupa Parlamentosu üyelerinin tutuklandığı Qatargate olayı bu türden kaygıların somut bir yansımasıdır. Zira bu olay ile Katar, Fas, Moritanya gibi hükümetlerin Avrupa Parlamentosundaki üyelerle ve lobicilerle işbirliği içerisinde yolsuzluk yaptığı iddia edilmiş ve bu suçlamalar yargıya taşınmıştır.¹²⁶

Tüm bu olumsuzluklar büyük şirketlerin lobicilik faaliyetlerinin düzenlenmesinin giderek daha fazla önem arz ettiğini göstermektedir. Bu çerçevede söz gelimi Avrupa örneğinde sicile kayıt gibi zorunlulukların getirilerek lobicilik faaliyetlerinin şeffaflaştırılması; lobiciliğin uluslararası asgari standardizasyonun sağlanarak yasalaştırılması; lobicilik faaliyetinde bulunan aktörlerin kimliğinin, çıkarlarının, temsilcilerinin, fon ve mali kaynaklarının, lobilerin hangi siyasi partilerle veya adaylarla ilişkili olduğunun kayıtlarının veya raporlarının oluşturularak kamuoyu ile paylaşılması; kamuoyunun lobicilikle ilgili yasama faaliyetine aktif katılımının sağlanması; kamuoyu aleyhine lobicilik yapılmasına engel olabilecek bazı düzenleme önerileridir.¹²⁷

¹²⁴ Natasha Singer, Silicon Valley Battles States Over New Online Safety Laws For Children, URL: <https://www.kisa.link/NvOOy>, Yayın Tarihi:31.01.2024 Erişim Tarihi: 05.11.2024.

¹²⁵ Miloš Resimić, Transparency International, Anti-Corruption, Lobbying regulations and civil society organisations , 18 Ocak 2023, Syf. 3.

¹²⁶ Der Spiegel, Inside the European Parliament Corruption Scandal, <https://www.kisa.link/uyqIN>, Erişim Tarihi: 25.07.2025, Yayın Tarihi: 20.01.2023.

¹²⁷ Raphaël Kergueno and Jon Vrushi, Transparency International, Debugging Democracy Open Data for Political Integrity in Europe, 2020, syf. 32.

2.1.2. AB Yapay Zeka Yasası (AI Act)

Yapay zeka, teknolojiyle iç içe geçen dünyamızda herkesin bildiği bir teknolojik gelişimdir. Yapay zekanın yasal olarak düzenlenmesinde ise en temelde yarar sağlayacak oluşumlar büyük teknoloji şirketleridir. Büyük teknoloji şirketleri çalışma prensiplerinde yapay zekayı sıklıkla kullanmakta hatta bazen yapay zeka temelli olarak kurulabilmektedir. Yapay zekayı düzenleyen yasalarda, direkt etkilenebilecek büyük teknoloji şirketlerin etkisinin olmaması düşünülemeyecektir. Tezin diğer kısımlarında GDPR, DSA/DMA gibi başkaca somut yasal düzenlemeler irdelenmiş olup, yapay zeka ve lobicilik ile ilgili en güncel tarihli örneklerden birisi olan AI Act düzenlemesi tezin bu başlığında incelenmiştir.

Yapay zeka bağlamda akla ilk gelen yasal düzenleme Avrupa Birliği'nin üstlendiği Yapay Zeka Yasası olarak da anılan AI Act'dir. Bu yasal çalışmanın uluslararası düzlemde GDPR gibi kapsayıcı ve yeknesak bir uygulama oluşturması beklenmektedir. Yapay zeka sistemleri AI Act kapsamında; özerk olarak, farklı düzeylerde, girilen komutlara, verilere ve hedeflere göre fiziki ve sanal mekan düzeyinde etki ve tahmin yaratabilecek; içerikler, öneriler ve kararlarla verileri işleyen ve bunlardan bir çıktı üreten makine tabanlı sistemler¹²⁸ şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu yasanın oluşmasında şirketlerin etkisi kadar Avrupa Birliği'nin yapay zeka bağlamında etkili olma, ABD ve muhtelif ülkeleri denetleme, yeni gelişen teknolojilerden geride kalmama isteği de bulunmaktadır. Özellikle ABD menşeli teknoloji şirketlerinin sınır tanımaz büyüme kapasiteleri ve büyük veri ağında AB'nin pazar payının düşmesi, AB standartlarının etkisinin azalması gibi sonuçlar doğurabileceğinden, AB yeni gelişen teknoloji alanlarını yasalarla düzenleme eğilimde olabilmektedir.¹²⁹Büyük teknoloji şirketlerine kesilen veri cezaları ve yasaklar bu kontrol istencinin bir örneğidir.¹³⁰

¹²⁸ European Parliament and Of The Council, Regulation Number: 2024/1689, <https://www.kisa.link/RRntL>, Erişim Tarihi: 01.05.2025, Yayımlı Tarihi: 12.07.2024.

¹²⁹ European University Institute Robert Schuman Centre for Advanced Studies Global Governance Programme EU-Asia Project, Liselotte Odgaard, Europe and the US-China Tech War: Enhanced Competition in the post-Trump Era, Mart 2021.

¹³⁰ Commission Opens Formal Proceedings Against TikTok Under the Digital Services Act, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_926 Erişim Tarihi: 13.08.2025. Commission Fines Apple Over €1.8 Billion Over Abusive App Store Rules For Music Streaming Providers, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ga/ip_24_1161, Erişim Tarihi: 13.08.2025.

2.1.2.1. AI ACT Kapsamı ve Getirdiği Düzenlemeler

AI Act, amaçsal olarak “yapay zekanın kullanımında tek tip bir yasal zemin oluşturmak; güvenilir, demokratik, hukuka üstünlüğünü merkeze alan yapay zeka geliştirmek, yapay zekanın doğurabileceği zararları gidermek”¹³¹ olarak özetlenebilecektir. Bu amaçların da yine AB ilke ve değerleri ile uyumlu olması yasal düzenlemelerde belirtilmiştir. Genel amaçlı yapay zeka (GPAI), yüksek riskli yapay zeka gibi gündemler kapsama alınmıştır.

AI Act temelde yapay zekanın insan ve hak temelli, güvenilir, yeknesak bir uygulama ortaya koyması amacıyla Avrupa Birliği’nin 2024/1689 sayılı regülasyonu ile ortaya konulmuştur. 1 Ağustos 2024 tarihinde yürürlüğe giren bu uygulamanın, 2 Ağustos 2026 yılı itibarıyla tam olarak yürürlüğe girmesi beklenmektedir. 2 Ağustos 2027 ise şirketlerin ve yapay zeka sağlayıcılar, dağıtımıcılar, ithalatçılar gibi kuruluşların uyumluluk süreçlerini tamamlaması için öngörülen tarih olarak belirtilmektedir.¹³²

Bu yasa kapsamında alınan tedbirler ise “yapay zeka temelli uygulamalarının riskli olması halinde yasaklanması, yüksek riskli yapay zeka sistemlerine ilişkin özel gereklilikler getirilmesi, yapay zeka sistemleri için uyumlu şeffaflık kuralları oluşturulması, genel amaçlı yapay zeka modellerinin piyasaya sunulmasının sağlanması, piyasa izleme, piyasa gözetimi, yönetim ve uygulama kuralları oluşturulması, KOBİ’lerin ve yeni kurulan şirketlerin inovasyon yönünden desteklenmesi”¹³³ şeklinde özetlenmiştir. Bu tedbirlere ek olarak yapay zeka okuryazarlığı bağlamında da değerlendirme yapılarak, yapay zekayı üreten ya da kullanan kişilerin de bu alanda yeterli bilgi düzeyleri olması ve gerekli tedbirleri almaları gerektiği¹³⁴ belirtilmiş ve bilinçli bir yapay zeka kullanıcısı olunmasının önü açılmıştır. AI Act kapsamında düzenlemeler risk ortalamaları bağlamında da temellendirilmiştir. Yüksek riskli kategoride olan yapay zeka uygulamalarının yasaklanması, belirli risk gruplarındaki

¹³¹ European Parliament and Of The Council, Regulation Number: 2024/1689, <https://www.kisa.link/RRntL>, Erişim Tarihi: 01.05.2025, Yayın Tarihi: 12.07.2024.

¹³² European Parliament and Of The Council, Regulation Number: 2024/1689, <https://www.kisa.link/RRntL>, Erişim Tarihi: 01.05.2025, Yayın Tarihi: 12.07.2024.

¹³³ European Parliament and Of The Council, Regulation Number: 2024/1689, <https://www.kisa.link/RRntL>, Erişim Tarihi: 01.05.2025, Yayın Tarihi: 12.07.2024.

¹³⁴ European Parliament and Of The Council, Regulation Number: 2024/1689, <https://www.kisa.link/RRntL>, Erişim Tarihi: 01.05.2025, Yayın Tarihi: 12.07.2024.

uygulamaların yasalar ile düzenlenmesi, riskler düzeyinde genel standartları oluşturulması gibi maddeler yasaya dahil edilmiştir.

AI Act, insan haklarına katkı sunacak bazı uygulamalar da sunmaktadır. Örneğin özellikle Çin gibi ülkelerde gördüğümüz sosyal kredi sistemlerinin, biyometrik veri toplayan ve insanların duygusal durumlarını ölçen uygulamaların, kişi veya grupların iradelerini ve bilinçli karar alma süreçlerine engel olan sistemlerin, yaş, engellilik sosyo-ekonomik durum gibi belli kategorileri ele alarak etkileme yaratan yapay zekaların, kamusal alanda kolluk kuvvetlerinin biyometrik veri toplamasını sağlayan araçların yasaklanması ve yasaklanan yapay zeka kapsamına alınması bazı istisnalar dahilinde gündeme gelmektedir.¹³⁵ Bu istisnalar ise tıbbi durumlar, güvenlik gibi bazı hallerle sınırlı tutulmuştur.

Yasaklanmayan ancak yüksek risk kapsamına alınan bazı yapay zeka uygulamaları da bu regülasyonda mevcuttur. Örneğin *“istihdam sağlarken işçilerinin verilerini kullanan, yargısal ve demokratik seçimlerde kullanılan, elektrik su doğalgaz gibi altyapı hizmetlerinde kullanılan yapay zekalar”* yüksek risk kapsamında olup yasa kapsamında belli standartlara uyması ya da yasaklanması gerekebilmektedir. *“Risk yönetim sistemi kurmak, teknik ve organizasyonel tedbirleri almak, siber güvenlik sağlamak, kalite standardı oluşturmak, kurum içi eğitim sağlamak, şeffaf bir veri süreci oluşturmak, temel haklara uygun olmak, toplanan verilerin kamusal olarak paylaşılması, belgelerin saklanması, yetkili makamlarla işbirliği kurulması ve bildirim yapılması, sertifikalandırma”* gibi standartlar öngörülebilmektedir.¹³⁶

Regülasyon kapsamında cezalar da öngörülmektedir. Regülasyon kapsamında *“AI uygulamalarının yasaklanmasına uyulmaması halinde, 35.000.000 Euro’ya kadar veya bir önceki mali yıldaki toplam dünya çapındaki yıllık cirosunun % 7’sine kadar (hangisi daha yüksekse) idari para cezası uygulanacağı; yine regülasyon kapsamında işletmeciler ve kuruluşlarla ilgili hükümlere uyulmaması halinde 15.000.000 Euro’ya kadar veya ihlalci*

¹³⁵ EU, Regulation (EU) 2024/1689 Of The European Parliament and Of The Council, <https://www.kisa.link/RRntL>, Erişim Tarihi: 01.05.2025, Yayın Tarihi: 12.07.2024.

¹³⁶ EU, Regulation (EU) 2024/1689 Of The European Parliament and Of The Council, <https://www.kisa.link/RRntL>, Erişim Tarihi: 01.05.2025, Yayın Tarihi: 12.07.2024.

işletmenin bir önceki mali yıla ait toplam dünya çapındaki yıllık cirosunun %3'üne kadar (hangisi yüksekse) idari para cezası uygulanacağı”¹³⁷ belirtilmiştir.

2.1.2.2. Büyük Teknoloji Şirketlerinin AI Act Düzenlemesine Etkisi

Yukarıda aktarılan ve temel haklar bağlamında olumlu olabilecek etkilerin yanında bu regülasyonun büyük veri çalışan teknoloji şirketlerinin etkisi ile oluşturulduğu, STK'ların etkisinin çok olmadığı ve yoruma dayalı büyük boşluklar içerdiği gibi eleştiriler de mevcuttur.¹³⁸ Örneğin, kolluk kuvvetleri bağlamında, eğitimde ve biyometrik veri toplamada, güvenlik amacıyla veri toplanması regülasyonda istisnalar içermektedir. Bu istisnaların kötüye kullanımı, baskıcı ve demokratik olmayan rejimlerde yaygın olabileceği değerlendirilmelidir. Kamusal yarar, devlet çıkarı, ulusal güvenlik, kolluk kuvvetlerine ve göçle ilgili kurumlara tanınan istisnalar şirketlerin ve kamu otoritelerinin yüksek riskli yapay zeka sistemlerinin etrafından, yasayı dolanarak ihlal etmesine izin verebilecektir. Bu tür istisnaların konulmasında devletlerin etkisi ve şirketlerin lobicilik faaliyetlerinin varlığı olduğu dile getirilmektedir.¹³⁹

AB Komisyonu'nun Microsoft ve Google ile toplantılar yapması, Google ile yapılan toplantının çıktıları değerlendirildiğinde; Google'ın kendisini yapay zeka öncelikli bir şirket olarak tanımlaması ve tüm ürünlerinde yapay zeka yönlendirmelerinin olduğunu belirtmesi; Corporate Europe Observatory'nin raporunda büyük teknoloji şirketlerinin AB'deki lobi faaliyetlerini ve büyük teknoloji şirketlerinin AI Yasası'nın ilk taslağı sırasında Avrupa Komisyonu ile toplantılar yaparak etkileşime geçtiğini, yüksek riskli yapay zeka sistemlerinin öz değerlendirmeleri için lobi yaptığını, genel yapay zekayı kapsam dışında tutmaya çalıştığını, endüstri temsilcilerinin hakim olduğu yüksek düzeyde bir uzman grubu aracılığıyla etki sağladığını vurgulaması; Google'ın etik yapay zeka ekibinin liderlerini işten çıkartması, The Software Alliance tarafından desteklenen AB kurumlarına "Genel Amaçlı Yapay Zeka hakkındaki son önerileri reddetmeleri" için mektup yollanması, bu mektuba Google, Apple, Microsoft, Amazon ve Meta tarafından sponsorlanan Allied for Startups'ın

¹³⁷ EU, Regulation (EU) 2024/1689 Of The European Parliament and Of The Council, <https://www.kisa.link/RRntL>, Erişim Tarihi: 01.05.2025, Yayın Tarihi: 12.07.2024.

¹³⁸ Armağan Ebru Bozkurt Yüksel, Avrupa Komisyonunun Yapay Zeka Tüzük Teklifine Genel Bir Bakış, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı:51, Temmuz 2022, syf. 29.

¹³⁹ Armağan Ebru Bozkurt Yüksel, Avrupa Komisyonunun Yapay Zeka Tüzük Teklifine Genel Bir Bakış, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı:51, Temmuz 2022, syf. 38.

katılması, iş lobilerinin Konsey'de sendikalar ve STK'ları on üçe bir oranında geride bıraktığını belirtmesi; Konsey diplomatlarının lobi toplantılarını açıkça aktarma zorunluluğunun bulunmaması sebebiyle şeffaf olmaması; 2023 yılına kadar Avrupa Parlamentosu üyelerinin 551 farklı lobiciyle yapay zeka konusunda 1.012 lobi toplantısı yapması;¹⁴⁰ “Avrupa Standardizasyon Komitesi ve Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi'nin” Avrupa Parlamentosu tarafından standart belirleme noktasında güvenli addedilmesi ancak Komite bünyesinde teknik olarak çalışan kişilerin kim olduklarının tam olarak bilinmemesi ve şeffaf olmaması,¹⁴¹ Avrupa Dijital KOBİ İttifakı Genel Sekreteri Sebastiano Toffaletti'nin bazı KOBİ'lere büyük teknoloji şirketleri tarafından baskı yapıldığını aktarması;¹⁴² tüm bu lobicilik iddialarını güçlendiren emarelerdir.

Genel yapay zeka bağlamında lobi yapılması büyük teknoloji şirketlerinin etkisi olarak düşünülebilecektir zira genel amaçlı yapay zeka sistemleri; genellikle sohbet botları, karar asistanları veya çeviri hizmetleri gibi uygulamalarla kullanılmaktadır ve bu uygulamaların sahipleri çoğunlukla büyük teknoloji şirketleridir. DeepMind¹⁴³, OpenAI¹⁴⁴, bu şirketlere örnek olarak verilebilecektir.

2.1.3. Diğer Etki Alanları

2.1.3.1. Ekonomik Etkiler

Şirketler ve devletler arasında etkili olan bir diğer faktör de şirketlerin ekonomik/sektörel güçleridir. Ulusötesi şirketlerin büyüme güçleri devletlerin üstünde durması gereken bir konudur. Çok yoğun bir insan kitlesini etkileyen ulusötesi şirketlere ait uygulamalar ve ürünler gün geçtikçe gündelik hayatımızın bir parçası haline gelmektedir.¹⁴⁵ Bu durum ise şirketlerin hem sektörel hem ekonomik gücünü artıracaktır. Toplumun büyük bir kesimini etkileyen bu türden şirketlerin ve ürünlerinin kötüye kullanılmasını engellemek

¹⁴⁰ Corporate Europe Observatory, The Lobbying Ghost in the Machine - Big Tech's covert defanging of Europe's AI Act Report, Şubat 2023, Brüksel.

¹⁴¹ Corporate Europe Observatory, The Lobbying Ghost in the Machine - Big Tech's covert defanging of Europe's AI Act Report, Şubat 2023, Brüksel.

¹⁴² Financial Times, Letter: Alas, EU digital markets are Big Tech plaything, <https://www.ft.com/content/07bf9005-3aa1-47c1-a8b0-f8bf6f1975d7>, Yayın Tarihi: 20.02.2024, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

¹⁴³ GoogleDeepMind, Our Vision, <https://deepmind.google/about/>, Erişim Tarihi: 24.11.2025.

¹⁴⁴ OpenAI, About, <https://openai.com/about/>, Erişim Tarihi: 24.11.2025.

¹⁴⁵ Istech Soft, Mobil Uygulama İndirme ve Kullanım İstatistikleri, <https://www.istechsoft.com/blog/mobil-uygulama-indirme-ve-kullanim-istatistikleri-2023/> Erişim Tarihi: 14.06.2025.

için bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler şirketlerle anlaşarak şirketler lehine olabileceği gibi, şirketleri domine etmek ya da sektörel güçlerini baskılamak için aleyhlerine de olabilmektedir. Türkiye’de mevcut olan dijital hizmetler vergisi büyük çaplı şirketleri denetleyen bir örnek olarak verilebilecektir. *"Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"* dijital hizmet sağlayıcılarının hesap dönemlerindeki hasılatlarının Türkiye içerisinde 20 milyon TL'den fazla olması veya dünya genelinde 750 milyon avrodan ya da muadili bir paradan fazla olması halinde dijital hizmet vergisi ödeyeceğini belirtilerek ekonomik güçlerine bir kısıtlama getirilmiştir.¹⁴⁶ Örnek olarak bakıldığında büyük teknoloji şirketlerinden Google, Facebook, Spotify, Youtube gibi şirketler dijital hizmet sağlayıcı olarak sayılabileceğinden bu kapsama dahil edilebileceklerdir.

2.1.3.2. Sosyolojik Etkiler

Şirketlerin sosyolojik ve psikolojik olarak insanları etkileme kapasiteleri ise bir başka değerlendirme konusudur. Zira bu kadar çok insanın kullandığı ve insanlarla etkileşime açık platformlara sahip olan büyük teknoloji şirketleri aydınlatılmış onama, rızaya dayanmayan veri toplama ile yasal ihlaller yaratabilmektedir.¹⁴⁷ Bu türden yapay bir rıza imalatı ise toplumların yapılarını değiştirebilmektedir.

Büyük teknoloji şirketlerini günümüzde kitle iletişim araçlarını kullanabilmektedirler. Bu kitle iletişim araçları kullanılarak, normal şartlarda baskı ya da dikte ile toplumların ikna edilemeyeceği bir konu, rıza imalatı ile sağlanabilmektedir.¹⁴⁸ Somut olarak değerlendirdiğimizde, bir sosyal medya kullanıcısına fikrinin kötü olduğunu söylemek o kullanıcının karşıt fikre cephe almasına sebep olabilecektir ancak fikrinin topluma zarar verdiğinin ve şirketin yaymak istediği fikrin kitlelerin çıkarına olduğunun belirtmesi rıza imalatı ile bireyin kendisine ait olmayan fikri benimsemesine sebep olabilecektir.¹⁴⁹ Belli bir fikrin topluma aktarılmasından sonra bu fikir toplumda bir karşılık bulmazsa bu rıza

¹⁴⁶ 7194 Sayılı Kanun, Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Resmi Gazete, 07.12.2019.

¹⁴⁷ Human Rights Watch, Türkiye: Big Tech Should Protect Online Expression, Resist Censorship, <https://www.hrw.org/news/2024/03/04/turkiye-big-tech-should-protect-online-expression-resist-censorship>, Erişim Tarihi: 05.09.2025, Yayın Tarihi: 04.03.2024.

¹⁴⁸ Meltem Güler, Bir Manipülasyon Aracı Olarak Rızanın İmalatı, *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi* (Abant Journal of Cultural Studies), 3(5), 2018, syf. 75-101.

¹⁴⁹ Daron Acemoğlu - Simon Johnson, İktidar ve Teknoloji: Bin Yıllık Mücadele, Doğan Kitap, İstanbul, 2023.

dışılık bir zorunluluk haline dönüşecektir. Bu sebeple büyük teknoloji şirketlerinin de toplumsal rıza ve bireysel onam aradığından bahsedilebilecektir.¹⁵⁰ Farklı internet platformlarından farklı verilerle çalışan şirketler iş yapma modellerini veriler üzerine kurmuştur. Büyük teknoloji şirketleri, dijital veriyi işlemiş ve maddi bir değere dönüştürmüştür. Bireylerin dijital verileri, yeni bir kaynak, meta olarak yerini almıştır. Bu verilerin kullanımı ve rıza imalatı ile de yasa yapım süreçleri şirketlerin etki alanına girmiştir.¹⁵¹

¹⁵⁰ Meltem Güler, Bir Manipülasyon Aaracı Olarak Rızanın İmalatı, *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi* (Abant Journal of Cultural Studies), 3(5), 2018, syf. 75-101.

¹⁵¹ Zeynep Küçükkıralı, Kerim Eser Afşar, Dijital Verinin Finansallaşması ve Platform Kapitalizmi, Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, Cilt 17, Sayı 58, Temmuz 2022, ISSN 2147-5377, s. 665-690.

BÖLÜM 3: BÜYÜK TEKNOLOJİ (BIGTECH) ŞİRKETLERİNİN MEVCUT HUKUKİ ÇERÇEVE İÇERİSİNDEKİ KONUMU

İnternetin dünyanın en ücra köşesine dahi erişme potansiyeli ile, veriler de dünyanın farklı yerlerine ve veri toplayıcılarına ulaşmaya başlamıştır. Verinin değiştirici, manipüle edici ve dönüştürücü gücü de verilerin güvenliğinin sağlanmasını ve internetin düzenlenmesini gerekli kılmıştır.¹⁵² Bu sebeple gerek dünyada, gerek Türkiye’de birçok yasal düzenleme yapılmış ya da mevcut düzenlemeler yeni gelişen teknolojilere uyarlanmaya çalışılmıştır. Bu yasal altyapı, yıllar içerisinde teknolojinin gelişimi ile düzenleme zorunluluğunun doğması sebebiyle ya da önleyici bir hukuk oluşturmak amacıyla gelişmiştir. Ancak günümüzde, yasal düzenlemelere büyük teknoloji şirketlerinin de etki edebildiği bilinmektedir. Bu sebeple mevcut yasalara büyük teknoloji şirketlerinin nasıl etkiler doğurduğu incelenmelidir. Teknolojinin gelişmeye devam etmesiyle hak ihlallerinin ortaya çıkması ihtimalinden dolayı mevcut yasal düzenlemelerin değişip gelişmeye devam edeceği ve yeni yasal düzenlemelerin de oluşabilmesi ihtimali her zaman göz önüne alınmalıdır.

3.1. DÜNYADAKİ MEVCUT YASALARIN BÜYÜK TEKNOLOJİ ŞİRKETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Günümüz dünyasında teknolojinin gelişimi yeni yasaları zorunlu kılmıştır. Özellikle akla gelen, ülkemizle uyumlulaştırılması beklenen ve küresel ölçekte konuşulan yasalara örnek olarak “*Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR)*, *Avrupa Birliği Dijital Hizmetler Yasası (DSA)* ve *Avrupa Birliği Dijital Piyasalar Yasası (DMA)*” akla gelmektedir.

Bu yasalara ek olarak Avrupa Birliği İnsan Hakları Sözleşmesi’nin konu bağlamında irdelenmesi gerekmektedir. Zira yeni gelişen teknolojilerle, özellikle büyük teknoloji şirketlerinin birçok insan hakkını ihlal ihtimalleri gündeme gelmektedir “*AIHS*’de geçen “*özel hayata saygı hakkı, aile hayatına saygı hakkı*” ilgili Sözleşme’nin sekizinci maddesiyle

¹⁵² Funda Başaran, Bir Teknolojik Yenilik Olarak İnternetin Tarihi: Ulusal Yenilik Sistemi, Kamu Politikaları ve Standartlar, Kültür ve İletişim, 10 Temmuz 2006, Cilt: 9 (2), Sayı: 18, syf. 28.

koruma altına alınmıştır.¹⁵³ Özellikle birçok büyük teknoloji şirketi kişisel verileri hukuka aykırı olarak işleyerek, aktararak, ele geçirerek bireylerin özel hayatlarının, yazışmalarının korunması hakkını ihlal edebilmektedir. AIHM'in yargı yetkisi şirketler tüzel kişiliğini kapsamadığı için bu ihlale dayanarak yatay etki doktrini ile devletler açısından AIHM yoluna gidebilme ihtimali bulunmaktadır. GDPR, DMA/DSA gibi düzenlemelerin ise bu noktada şirketleri de içerisine aldıkları için daha verimli bir hak ihlali takibi ve ihlal giderme süreci yaratabilme ihtimali vardır.

GDPR, kapsamında kişisel verilerin; hukuka uygun, adil, şeffaf, amacıyla sınırlı ve ölçülü, gerçeğe uygun, rızaya dayalı şekilde toplanması gerektiği belirtilmiştir.¹⁵⁴ Bu sebeple rıza kavramı özellikle önemlidir ve büyük teknoloji şirketleri açık rıza almaksızın kişisel veri toplamamalı; yine amaca uygunluk ve ölçülülük ilkelerine uyarak verileri neden toplandığını kullanıcılara bildirmelidir. Ancak kişisel veriler kimi zaman büyük teknoloji şirketleri tarafından işlenmekte, satılmakta ve bu satılan, paylaşılan verilerin kiminle paylaştığı ne amaçla paylaşıldığı bilinmemektedir.¹⁵⁵ Bu durum ise örneğin basit bir sosyal medya uygulaması açmak için verilen kişisel verinin siyasi amaçlarla analiz yapmak için başka bir kuruluşa satılması sonucunu doğurabilmektedir. Bu noktada GDPR, verisi işlenen veri sahibinin; verisine erişim hakkını, bilgi edinme hakkını da düzenleyerek veri sahibine verisinin nasıl kullanıldığını öğrenme hakkını sağlamıştır.¹⁵⁶

GDPR, kişisel verilerin düzeltilmesi, silinmesi ya da işleme faaliyetinin kısıtlanması için veri sahibine başvuru yapması için mekanizmalar da öngörerek yine kişisel veri ihlallerinin önüne geçilemeyen durumlarda veri ihlallerini sonlandırma yolları öngörmüştür. Yine veri işleyen şirketlerin veri ihlallerini sonlandırması, belge/raporlama yükümlülüğü gibi sorumlulukları ile de kişisel veri ihlallerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Kontrolör

¹⁵³ Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 11. ve 14. Protokoller ile Değiştirilen Metin, 2010, <https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf>, Erişildiği Tarih: 25.11.2024.

¹⁵⁴ Avrupa Birliği Bakanlığı, Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR) Türkçe Versiyon (PDF), Kişisel Verilerin Korunması Platformu, 18.03.2018, <https://www.kisa.link/XOJsU>, Erişildiği Tarih: 25.11.2024.

¹⁵⁵ Deborah Brown, Human Rights Watch, Big Tech's Heavy Hand Around the Globe, <https://www.hrw.org/news/2020/09/08/big-techs-heavy-hand-around-globe> Erişim Tarihi: 05.09.2025, Yayın Tarihi: 08.09.2020.

¹⁵⁶ Avrupa Birliği Bakanlığı, Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR) Türkçe Versiyon (PDF), Kişisel Verilerin Korunması Platformu, 18.03.2018, <https://www.kisa.link/XOJsU>, Erişildiği Tarih: 25.11.2024.

ve veri işeyicisine ihlalden kaynaklı olarak, verisi ihlal eden kişinin zararını tazmin yolu yine bu yasayla düzenlenmiş ve idari para cezalarının uygulanabileceği öngörülmüştür.¹⁵⁷

GDPR ilk olarak 2016 yılında yayımlanmışsa da¹⁵⁸, neredeyse yayımlandığı tarihten bugüne kadar her yıl büyük teknoloji şirketlerine yüksek miktarlarda cezalar kesmektedir.¹⁵⁹ Cezaların yüksekliğine rağmen, şirketler ihlallerine devam etmektedir. GDPR kişisel verilerin korunması noktasında önemli bir gelişme olsa da büyük teknoloji şirketlerinin verileri ihlal etmesine engel olamamaktadır. Büyük teknoloji şirketlerinin içeriden denetlenmesi gerekliliği, cezaların miktarının yıldırıcılığı ve kişisel veriler noktasında etik bir paradigma değişikliği olmadan ihlallerin devam edeceği söylenebilecektir.

DSA ve DMA bağlamında ise özellikle çevrimiçi platformlar -online mağazalar, sosyal medya platformları, online uygulamalar- ve çevrimiçi arama motorları düzenlenmiş, bunların denetimi öngörülmüştür. DSA kapsamında özellikle yasalara aykırı ve üçüncü kişilerin haklarını ihlal eden içeriklerin kaldırılması, verilen reklamların agresif olmadan şeffaf bir şekilde reklam olduğunun belirtilerek düzenlenmesi, online satış yapan platformların güvenliğinin sağlanarak kullanıcı dostu haline getirilmesi gibi düzenlemeler yapılmıştır. Yine söz konusu platformların düzenli olarak kamuoyunu ve denetimciyi bilgilendirici raporlandırma yapması ve yasal temsilci ataması hususu da düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere ek olarak getirilen para cezaları da yıldırıcı bir mekanizma olması için düzenlemeye eklenmiştir.¹⁶⁰

Dijital Piyasalar Yasası/DMA ise daha çok büyük teknoloji şirketlerini ilgilendiren bir düzenlemedir. Büyük teknoloji şirketleri interneti domine eden ve kullanıcıların hangi içeriklere erişip erişmeyeceğini belirleyen bir yapı olarak “gatekeeper/eşik bekçisi” olarak

¹⁵⁷ 95/46/AT sayılı Direktif’i yürürlükten kaldıran, gerçek kişilerin kişisel verilerin işlenmesi bakımından korunması ve bu tür verilerin serbest dolaşımı hakkında 27 Nisan 2016 tarihli ve (AB) 2016/679 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü (Genel Veri Koruma Tüzüğü) (AEA ile ilişkili metin), <https://www.ab.gov.tr/siteimages/resimler/Nihai-ABB-HCDB-GDPR.pdf> Erişildiği Tarih: 18.11.2025.

¹⁵⁸ EU, General Data Protection Regulation <https://gdpr-info.eu/> Erişildiği Tarih: 20.09.2025.

¹⁵⁹ Termly, 61 Biggest GDPR Fines & Penalties So Far, <https://termly.io/resources/articles/biggest-gdpr-fines/> Erişildiği Tarih: 20.09.2025.

¹⁶⁰ Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu, Regulation Number: 2022/2065, 19 October 2022, Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act), Official Journal of the European Union, Yayımlı Tarihi: 27.10.2022, <https://www.kisa.link/nRrAX>, Erişildiği Tarih: 25.11.2024.

adlandırılmakta ve internetin rekabetçi, eşit, çoğulcu yapısına zarar vermektedir.¹⁶¹ Bu yasa ile;

“çevrimiçi aracılık, çevrimiçi arama motoru, çevrimiçi sosyal ağ, video paylaşım platformu numarasız iletişim, web tarayıcı, sanal asistan, işletim sistemi, bulut bilişim hizmetlerini ve bu hizmetlerle bağlantılı olarak sunulan reklam hizmetlerini sunan, gatekeeper türünden şirketlere” kişisel verilerin korunması, rekabetçi ortamı bozacak agresif ürün öne çıkarmalarının yapılmaması, kimlik tanıma sistemleri ve ödeme sistemleri ile çevrimiçi alışveriş yapılması, abonelikten çıkmanın kolaylaştırılması gibi yükümlülük ve sorumluluklar yükleyerek¹⁶² internet ortamı daha adil bir hale getirilmeye çalışılmıştır. DMA’da belirtilene göre bir şirketin gatekeeper sayılabilmesi için “son üç mali yılın birinci sınırında yıllık cirosunun 7,5 milyar euro ya da piyasa değerinin 75 milyar euro olması; sağladığı hizmeti Avrupa Birliğine üye en az 3 üye ülkede vermesi; son mali yılda 45 milyon aktif kullanıcısı olması ve bunların AB’de ikamet etmesi veya AB içerisinde kurulu yıllık 10 bin aktif işletme kullanıcısı bulunması ve bunların son yıl için nihai kullanıcılar olması; son 3 mali yılda yazılı değerlerin bu şirket tarafından karşılanmış olması”

gerekmektedir.¹⁶³ Yine Amazon, Google/Alphabet, Microsoft, Apple gibi şirketler gatekeeper olarak belirlenmiş büyük teknoloji şirketlerindendir.

DSA ve DMA düzenlemelerinin büyük şirketler nezdinde ne kadar etkili olduğu yine GDPR bağlamında tartışıldığı gibi değerlendirilmelidir. DSA ve DMA’nın varlığına rağmen büyük teknoloji şirketlerine cezalar kesilmeye devam edilmektedir.¹⁶⁴ Cezalar ihlallerin hala devam ettiğini ve tam bir korumanın henüz sağlanamadığını göstermektedir ancak bu hususu değerlendirirken ilgili yasal düzenlemelerin yeni tarihli oluşu da göz önüne alınmalıdır. DSA ve DMA ile büyük teknoloji şirketlerini zorlayıcı ve dönüştürücü yenilikler getirilmişse de bu düzenlemenin temel hedefi tartışma konusu olmuştur. DSA ve DMA’nın ortaya çıkış

¹⁶¹ Gamze Aşçıoğlu Öz, Avrupa Birliğinde Dijital Piyasa ve Hizmetlerin Düzenlenmesine İlişkin Güncel Gelişmeler ve Yansımaları, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi 22, Sy. 2, Aralık 2023, syf. 427-75.

¹⁶² Avrupa Komisyonu, Regulation (EU) 2022/1925 Of The European Parliament and Of The Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act), Official Journal of the European Union, Yayın Tarihi: 12.10.2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R1925>, Erişim Tarihi: 25.11.2022.

¹⁶³ Avrupa Komisyonu, Regulation (EU) 2022/1925 Of The European Parliament and Of The Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act), Official Journal of the European Union, Yayın Tarihi: 12.10.2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R1925>, Erişim Tarihi: 25.11.2022.

¹⁶⁴ EU, DMA, Commission finds Apple and Meta in breach of the Digital Markets Act, https://digital-markets-act.ec.europa.eu/commission-finds-apple-and-meta-breach-digital-markets-act-2025-04-23_en, Yayın Tarihi: 25 Nisan 2025, Erişildiği Tarih: 20 Eylül 2025.

sebebi olarak AB'nin ABD karşısında rekabet edilebilirliğini kaybetmeme istenci olduğu birçok kez tartışılmıştır.¹⁶⁵

Diğer büyük teknoloji şirketlerini ilgilendiren yasalara baktığımızda, özellikle çocuk haklarının korunması bağlamında "*Kaliforniya Yaşa Uygun Tasarım Kodu Yasası (CAADCA/ California Age-Appropriate Design Code Act)*",¹⁶⁶ *ABD Çocukların Çevrimiçi Gizliliğinin Korunması Yasası ve Birleşik Krallık Yaşa Uygun Tasarım Yasası (COPPA/ Children's Online Privacy Protection Rule)*"¹⁶⁷ karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak bu yasal düzenlemeler ile belli yaştan altında olan ve reşit olmayan çocukların sosyal medya kullanımından doğabilecek, veri, mahremiyet, kişilik hakları ihlallerinin engellenebilmesi için sosyal medya platformlarına belli başlı yükümlülükler getirilmiştir.¹⁶⁸ Çocukların kişisel verilerinin toplanması, saklanması ve işlenmesi hususlarının üzerinde özellikle durulmuş ve coğrafi işaret gibi gerekli olmayan hiçbir verinin toplanmaması gerektiği belirtilmiştir.¹⁶⁹

CAADCA'dan bahsedilirken bununla birlikte değerlendirilen bir diğer yasa da Kaliforniya Tüketici Gizliliği Yasası (CCPA/California Consumer Privacy Act)'dır. Özellikle tüketici haklarına bağlamında tüketicilerin verilerinin toplanması, işlenmesi ve saklanmasına ilişkin düzenlemeleri içeren yasa kapsamında yine tüketicilere veri ihlallerine karşı dava açma hakkı, verilere ilişkin bilgi alma hakkı sağlanırken, veri işleyen kuruluşlara da sorumluluklar ve ihlalden doğan cezai yaptırımlar getirilmiştir.¹⁷⁰

¹⁶⁵ ITIF, Does the DMA Intentionally Target US Companies?, <https://itif.org/publications/2025/03/21/does-the-dma-intentionally-target-us-companies/>, Yayın Tarihi: 21 Mart 2025, Erişildiği Tarih: 20 Eylül 2025.

¹⁶⁶ AB-2273 The California Age-Appropriate Design Code Act, <https://l24.im/AmywUMr>, Erişim Tarihi: 06.05.2025 Yayın Tarihi: 18.11.2022.

¹⁶⁷ Federal Trade Commission, Children's Online Privacy Protection Rule ("COPPA"), <https://www.ftc.gov/legal-library/browse/rules/childrens-online-privacy-protection-rule-coppa>, Yayın Tarihi: 17.01.2013, Erişim Tarihi: 06.05.2025.

¹⁶⁸ AB-2273 The California Age-Appropriate Design Code Act, <https://l24.im/AmywUMr>, Erişim Tarihi: 06.05.2025 Yayın Tarihi: 18.11.2022.

¹⁶⁹ Federal Trade Commission, Children's Online Privacy Protection Rule ("COPPA") <https://www.ftc.gov/legal-library/browse/rules/childrens-online-privacy-protection-rule-coppa> Erişim Tarihi: 06.05.2025 Yayın Tarihi: 17.01.2013.

¹⁷⁰ Kaliforniya Eyalet Yasama Meclisi, CCPA Regulations, California State, Yayın Tarihi: 28.06.2018 <https://www.ca.gov>, Erişildiği Tarih: 25.11.2024.

Yine ek olarak “Avrupa Konseyi Güvenilir Yapay Zekâ Sistemleri İçin Etik İlkeler Rehberi, Toronto Bildirgesi, Yapay Zekânın Gelişiminde Sorumluluk İçin Montreal Bildirgesi, OECD Konseyi tarafından Bakanlar düzeyinde kabul edilen Yapay Zekâ Konseyi Tavsiyesi, Avrupa Birliği Yapay Zekâ Tüzüğü Teklifi” gibi düzenlemeler de özellikle yapay zeka bağlamında bireyi koruyan yeniliklerdir. Zira bu düzenlemeler ile yapay zeka konusunda standartlar oluşturulmuş, benimsenmesi gereken etik değerler tartışılmıştır.¹⁷¹

Sayılan hukuk metinlerine ek olarak Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi 2006/24/EC sayılı Yönergesi de incelenmelidir. Bu yönergede kişilere ait olan ve toplanan telekomünikasyon verilerinin altı ila yirmi dört ay arasında saklanabileceği öngörülmüştür. Veri Saklama Yönergesine ilişkin direktif ise 15 Mart 2006 tarihinde kabul edilmiştir.¹⁷² Ancak bu Yönerge birçok Avrupa Birliği üyesi devlet tarafından kişisel verilerin sınırsız bir şekilde toplanacağı ve hak ihlali oluşturacağı gerekçesi ile eleştirilmiş ve yargıya taşınmıştır. Bu direktif, Almanya ve Romanya Anayasaları’na uymadığı için Almanya’da ve Romanya’da reddedilmiştir. Bu süreçten dolayı Almanya ve Romanya, AB Komisyonu tarafından Avrupa Birliği Adalet Divanına sevk edilmiştir. Yine İrlanda, bu Direktifin Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesini¹⁷³ ihlal ettiği gerekçesi ile geçersiz saymıştır. Tüm bu eleştiriler ve redler sonucunda söz konusu direktif Avrupa Birliği adalet Divanı kararı ile 8 Nisan 2014’te iptal edilmiştir.¹⁷⁴

Devletin, toplumu, büyük teknoloji şirketleri nezdinde koruyabileceği etkili yasal düzenlemeler bazen teorinin ötesine geçebilmektedir. Bu bağlamda Birleşik Krallık’ta oluşturulan Enterprise Act 2002 regülasyonu örnek olarak verilebilecektir. Bu düzenlemede “public interest intervention” şeklinde geçen ve kamu yararına müdahale olarak çevirebileceğimiz kavram öne çıkmaktadır. Bu kavram ve düzenleme ile kamu yararını ilgilendiren alanlarda hükümetin düzenleme yaparak, şirketler değil kamu yararına işlem

¹⁷¹ Dilara Yüzer Eltimur, İnsan Haklarının Korunması Bağlamında Yapay Zeka Uygulamaları, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Aralık 2022, C. 12 - S. 2 - s. 559-594.

¹⁷² Directive 2006/24/EC of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/24/oj/eng>, Erişim Tarihi: 25.11.2024.

¹⁷³ AB Temel Haklar Bildirgesinin sekizinci maddesi kişisel bilgilerin korunması başlığı ile kişisel bilgilerin korunması, kullanılması ve denetlenmesi düzenlenmiştir. İrlanda bu maddenin bu direktif ile ihlal edildiği kanaatine varmıştır.

¹⁷⁴ Court of Justice of the European Union, Press Release No:54/14, The Court of Justice Declares the Data Retention Directive To Be Invalid, <https://www.kisa.link/DMjCO>, Erişim Tarihi: 25.11.2024, Yayımlı Tarihi: 08.04.2024.

yapabileceği belirtilmektedir.¹⁷⁵ Bu yasa ticaret hukuku, rekabet hukuku gibi alanları düzenlese de kamu yararına müdahale ile sivil toplumu da korumaktadır. Hükümet örneğin bir şirket birleşmesinde kamu yararı olduğunu düşünürse Rekabet ve Siyasal Kurumu (CMA/Competition and Markets Authority) ve bakanlıkları bu düzenleme ile yetkili kılabilir.¹⁷⁶ Ulusal güvenlik, medya, tarafsız habercilik, finansal istikrar, acil halk sağlığı gibi konular kamu yararı olabilecek alanlar olarak belirtilmiş olup¹⁷⁷ bu alanlar büyük teknoloji şirketleri ile doğrudan ilişkilidir.

Olumlu olarak değerlendirilebilecek bir diğer düzenleme örneği ise ABD’de kullanılan "notice of proposed rulemaking (NPRM)" olarak bilinen “Bildirim ve Yorum Kuralları Oluşturma” pratiğidir. ABD’nin idare hukukunun bir parçası olan bu yasa yapım sistemi ile kamunun görüşünün alınması hedeflenmiştir. Notice and comment sürecinde, düzenlenen yasalarda federal kurumların yasaların nasıl uygulayıp yorumlayacakları, yetkilerinin kapsamının ne olacağı gibi konular tartışılmaktadır.¹⁷⁸ Administrative Procedure Act (APA) yani İdari Usul Yasası’nda bulunan federal düzenlemeye göre yorum ve bildirim süreçleri ile yasa oluşturma pratiği şu şekilde işler;

- Federal kurumlar bildirim ve yorum kural koyma sürecini başlatarak, ilgili yasayı açıklar ve halkın katılımı için çağrıda bulunur.
- Kamuoyu, elektronik ve yazılı olarak görüşlerini bildirir.
- Federal kurumlar, toplanan görüşleri çevrimiçi ortamda kamuoyuna açık hale getirir.
- Federal kurum, yasayı yayımlamaya karar verirse, kamuoyu görüşünü de dikkate alarak ve buna dair gerekli yorum, bildirimleri içerir metni paylaşır. Bu metinde yasanın dayanak ve amaçlarına da yer verilir.
- İlgili yasa Federal Sicil’de yayımlanarak, belirlenen tarihte yürürlüğe girer.¹⁷⁹

¹⁷⁵ UK Public General Acts, Enterprise Act 2002, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/40/contents> Erişildiği Tarih: 09.08.2025.

¹⁷⁶ UK Public General Acts, Enterprise Act 2002, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/40/contents> Erişildiği Tarih: 09.08.2025.

¹⁷⁷ UK Public General Acts, Enterprise Act 2002, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/40/contents> Erişildiği Tarih: 09.08.2025.

¹⁷⁸ JUSTIA, The Notice and Comment Process Legally Provided for Agency Rulemaking, <https://www.justia.com/administrative-law/rulemaking-writing-agency-regulations/notice-and-comment/> Erişim Tarihi: 24.05.2025.

¹⁷⁹ The Administrative Conference of the United States (ACUS), Information Interchange Bulletin No. 014

Ancak olumlu düzenlemeler tek bir perspektiften değerlendirilmemelidir. Zira bu yorum ve bildirim süreçlerinde, yorumların şirketlerin, hükümetlerin ve lobilerin çıkarlarını meşrulaştırmak için kamuoyu görüşü alındığı ilüzyonu yaratabileceği eleştirileri de yapılmaktadır.¹⁸⁰ Yine de bu türden düzenlemelerin dünyadaki yasa yapım süreçlerine uyarlanması, yasa yapım süreçlerinde kamuoyu etkisini ve yasa yapım pratiğinde devlete güveni sağlayacak yollardandır. Yine olumlu yasa yapım süreçlerinin yanında olumsuz eleştiriler alan yasal düzenlemeler de görülmektedir. Örneğin Çin ekseninde gelişen yasa yapım süreci olan Çin Siber Güvenlik Yasası buna bir örnektir. Düzenlemelerde ulusal güvenliğin, devlet sisteminin ve devletin çıkarlarının tehlikeye atılması, ırka dayalı nefret ve ayrımcılık yapılması, toplumsal ve ekonomik düzene zarar verici dezenformasyon üretilmesi, kişilik haklarının ve fikri mülkiyetin ihlal edilmesi gibi faaliyetleri yasaklanmışsa da¹⁸¹ temelde interneti sansürlemeyi hedeflediği gerekçesi ile eleştirilmiştir.¹⁸²

Mevcut yasal düzenlemeler büyük teknoloji şirketlerinin ve diğer tüm veri işleyicilerinin kişisel veri ihlallerinin, diğer bireysel hak ihlallerinin önüne geçmek, kullanıcı dostu ve adil internet ortamı yaratmak için önemli ve etkili adımlar olsa da, düzenlemeler ihlalcı konumunda bulunan şirketlerin ihlallerini tam olarak engelleyememektedir. Büyük teknoloji şirketlerine kesilen para cezaları ve kamuoyuna yansıyan kötü imajlar caydırıcılığın ve etkililiğin önemli sebeplerinden olsa da bu yasaların bir öteye taşınarak daha iyi bir kamusal denetim mekanizması ile desteklenmesi gerekmektedir.

3.2. TÜRKİYE'DEKİ MEVCUT YASALARIN BÜYÜK TEKNOLOJİ ŞİRKETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Türkiye bağlamında değerlendirme yapacak olursak temel hak ve özgürlükler bağlamında teknoloji şirketlerini ilgilendiren bazı yasalar karşımıza çıkmaktadır. *“Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Türk Ticaret Kanunu, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar*

Notice-and-Comment Rulemaking, <https://www.kisa.link/gWBAF>, Erişim Tarihi: 24.07.2025, Yayım Tarihi: Mayıs, 2021.

¹⁸⁰ Brian Libgober, Meet, Comment, Meet Again: The Gains from Lobbying Financial Regulators During Rulemaking, Quarterly Journal of Political Science, 2020, syf. 449-481.

¹⁸¹ Aynur Tekke- Aybala Lale, Sosyal Medyada Etik, Bilgi Manipülasyonu ve Siber Güvenlik, Akademik İncelemeler Dergisi Cilt 16 – Sayı 2 (Ekim 2021), syf. 44-62.

¹⁸² Canadian Security Intelligence Service, Who Said What? The Security Challenges of Modern Disinformation, <https://www.kisa.link/aSPNv>, Erişim Tarihi: 14.10.2025.

Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” gibi düzenlemeler buna örnektir. Bu yasalar incelendiğinde bu yasaların bazen şirketlerin kullanıcı hak ihlali ve kullanıcı manipülasyonunu engelleyebilecek düzenlemeler içerdiği bazense ihlalleri önlemek noktasında yetersiz kalabildiği değerlendirilmektedir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ise özellikle verilerin nasıl kullanıldığı yönünde bireyleri aydınlatıcı bir yol sağlayabilmektedir. Bilgi Edinme Hakkı Kanununun dördüncü maddesinde “*herkesin bilgi edinme hakkına sahip olduğu*” vurgulanarak, bu hak meşrulaştırmıştır.¹⁸³ Maddede geçen tanımına göre bilgi, veri olarak tanımlanmış ve bu verinin kurum ve kuruluşlarda kayıtlı olan, ilgil yasada geçen veriler olduğu belirtilmiştir. Dijital ortamdaki veriler de bilgiye dahil edilmiştir. Elektronik ortamda kaydedilmiş veriler, haberler, veri taşıyıcılar da belge düzeyinde veri olarak kapsama alınmıştır. Yasanın beşinci maddesinde kurum ve kuruluşların bilgi verme yükümlülüğü istisnalar hariç tutularak düzenlenmiş ve başvuranların bilgi alma taleplerinin hızlı bir şekilde karşılanacağı belirtilmiştir. Yine ilgili yasanın aynı maddesinde, bilgi isteyen kişilere bilgi ya da belgenin bir kopyasının verileceği belirtilmiştir. Kopya verilemeyen hallerde ise; başvuranın, belge aslını inceleyerek not almasının sağlanması gerekliliği maddede yer almıştır.¹⁸⁴

Bilgi edinme hakkının sınırları ise yasada devlet sırrı, milli savunma, ülke ekonomisi, askeri istihbarat, haksız rekabet doğurucu durumlar, soruşturma güvenliği ve soruşturmacının hayat güvenliği, özel hayata müdahale, adli soruşturma ve kovuşturma, ticari sır, haberleşmenin gizliliğini şeklinde sayılarak bunlar bilgi edinme hakkı kapsamı dışında bırakılmıştır.¹⁸⁵

Yasa değerlendirildiğinde bireye ait olan verilere ne olduğu, nasıl işlendiği gibi detaylandırılıp çoğaltılabilecek sorular Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarına yöneltilebilecektir. Kurum ve kuruluşların ise bu türden bilgi ve belgeleri “ticari sır” olduğu ya da “kurum içi düzenleme” olduğu gibi yanıtlarla teslim etmemesi mümkün görünmektedir.¹⁸⁶ Yasada öngörülen bu iki hal yani yirmi üç ve yirmi beşinci madde yasanın kötüye yorumlanabilecek kısımlarındandır. Ancak bu husus yirmi

¹⁸³ TBMM, 25269 Sayılı Kanun, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 24.10.2003.

¹⁸⁴ TBMM, 25269 Sayılı Kanun, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 24.10.2003.

¹⁸⁵ TBMM, 25269 Sayılı Kanun, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 24.10.2003.

¹⁸⁶ TBMM, 25269 Sayılı Kanun, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 24.10.2003.

altıncı maddeyle önlenmeye çalışılmış ve kurumların aksine bir görüşü olmadıkça bilgi ve belgeleri bilgi edinme hakkı kapsamında tutacağı belirtilmiştir. Yasanın uygulanması pratiğinde özel hukuk tüzel kişisi olarak şirketler değil kamu kurum ve kuruluşları dahil edildiğinden şirketlerin verilerimizi nasıl işlediği sorulamamaktadır. Ancak ilgili yasanın şirketleri kapsayacak şekilde genişletilmesi ise verilerin denetimi noktasında bireysel hak ve özgürlükleri koruyucu nitelikte olabilecek bir örnektir. Zira özellikle büyük teknoloji şirketlerinin verilerimizi topladığı bir çağda Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, şirketler nezdinde yetersiz kalmaktadır.¹⁸⁷

Bir diğer incelenmesi gereken yasa ise *“İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanundur.”* Özellikle büyük teknoloji şirketleri söz konusu olduğunda bu şirketlerin internet ortamını ve sosyal medyayı kullandığı bilinmektedir. Bundan dolayı bu yasa büyük teknoloji şirketleri ve bireyler açısından büyük önem taşımaktadır. Yasa kapsamında erişim sağlayıcılar *“kullanıcılarına internet ortamına erişim olanağı sağlayan her türlü gerçek veya tüzel kişiler”* içerik sağlayıcılar ise *“internet ortamı üzerinden kullanıcılara sunulan her türlü bilgi veya veriyi üreten, değiştiren ve sağlayan gerçek veya tüzel kişiler”* şeklinde tanımlanmıştır. Toplu kullanım sağlayıcı *“kişilere belli bir yerde ve belli bir süre internet ortamı kullanım olanağı sağlayan”*, sosyal ağ sağlayıcı *“internette metin, görüntü, ses, konum gibi içeriklerin üretilmesini, paylaşılarak görünmesini sağlayan gerçek veya tüzel kişiler”* yer sağlayıcı ise *“hizmet ve içerikleri barındıran sistemleri sağlayan veya işleten gerçek veya tüzel kişiler”* olarak geçmektedir.¹⁸⁸ Büyük teknoloji şirketlerine baktığımızda ise birçoğunun bu tanımın içerisine girdiği görülmektedir. Örneğin TikTok, Youtube, Meta, Instagram gibi şirketler sosyal ağ sağlayıcısı; Turkcell, Vodafone gibi şirketler erişim sağlayıcı; Google, Yandex gibi şirketler yer sağlayıcısı olarak gösterilebilecektir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında bilgi vermekle yükümlü olan kurum ve kuruluşlar kamu kurum ve kuruluşlarıdır ancak *“İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında*

¹⁸⁷ Bilgi Edinme Hakkı Kanununun şirketler nezdinden yetersiz kalabildiği noktalara vurgu yapılmışsa da, KVKK'nın 11. maddesinde ilgili kişinin veri sorumlusuna başvurarak kişisel verileri ile bilgi alabileceği belirtilmiştir. (KVKK, Kişisel Verileri Koruma Kurulunun 28/09/2023 Tarihli ve 2023/1645 Sayılı Karar Özeti, <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/7765/2023-1645>, Erişim Tarihi: 26.11.2024.)

¹⁸⁸ TBMM, İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 23.05.2007.

Kanun” kapsamında üçüncü maddesinde içerik, yer ve erişim sağlayıcıları yönünden bu şirketlerin kendilerine ait tanıtıcı bilgileri paylaşması gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu tanıtıcı bilgilerin güncel ve ulaşılabilir olması da sorumluluk olarak yüklenmiştir.¹⁸⁹ Bu kapsamla bilgilendirme yükümlülüğü şirketler için de öngörülmüştür. Şirketler bağlamında değerlendirildiğinde yine özellikle anonim şirketlerin yönetim kurullarının ve pay sahiplerinin de bilgi edinme, belge talep etme hakları TTK kapsamında düzenlenmiştir.¹⁹⁰ Ayrıca yasa kapsamında bilginin “verilerin anlam kazanmış biçimi” şeklinde tanımlanması ise konumuz bağlamda özellikle önemlidir. Bireylere ait verilerin bireyleri manipüle etme noktasında kullanılması bu verilerin anlam kazanması ile mümkündür. Bu verilerin gerek yargı yoluyla gerek bireysel başvurular yoluyla incebilmesi gerekmektedir. Yine yasa kapsamında yer sağlayıcıları ilişkin olarak da düzenleme yapılmıştır. Trafik bilgilerinin doğru, bütün olarak saklanması gerektiği belirtilmiştir. Yine bu bilgilerin saklanırken gizliliğinden de yer sağlayıcılar sorumlu tutulmuştur.¹⁹¹ Verilerin reklam ya da gelir uğruna satılmaması, kullanılmaması gerektiği bu yasa kapsamında açıktır. Erişim sağlayıcıları da yine yasa kapsamında benzer yükümlülöklere tabii tutulmuştur.

Verilerimize ne olduğu hususunda şirketlerden bilgi istenebileceği gibi yine yargısal yollara da başvurulabilecektir. Bu tip veri ve hak ihlallerinin tespiti için öncesinde delil tespiti yapılabilecektir.¹⁹² Ancak ulusötesi şirketlerin verilerine ulaşmakta zorluk çekilebileceği ve iletişim sorunlarının yaşanabilme ihtimali göz önünde bulundurulduğunda buna ilişkin düzenlemelerin ve araçların bulundurulması, mahkemelerin şirketlerle iletişimin sağlanması gerekebilecektir. Yasaya getirilen ek bir madde ile Türkiye’den günlük erişimi bir milyondan fazla olan yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcılarının, Kişisel Verileri Koruma Kurumu ile olan iletişim ve taleplerin sağlanması için yetkili görevlendirmesi ve bunun şirketi temsil etmesi zorunlu kılınmıştır. Bu yetkili kişinin bilgileri internet sitesinde mevcut tutularak, iletişim bilgilerine yer verilmesi ve Kurula bildirilmesi gerektiği de

¹⁸⁹ TBMM, 25269 Sayılı Kanun, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 24.10.2003.

¹⁹⁰ TTK’nın 392. maddesinde yönetim kurulu üyelerinin bilgi ve belge alma hakkı düzenlenmiştir. Her yönetim kurulu üyesinin şirketin iş ve işlemleri hakkında bilgi istemesi, soru sorması, yazışma ve defterleri incelemesi hakları yasal olarak korunmuştur. Aynı kanunun 437. maddesinde ise bu haklar pay sahipleri için düzenlenmiştir. Finansal tablolar, raporlar, şirket bilançosu, denetçilerin yapmış olduğu denetimlere ilişkin pay sahiplerinin bilgi alabileceği belirtilmiştir. Şirket sır ve menfaatlerinin tehlike girme hali ise bilgi ve belge alma hakkının istisnaları olarak sayılmıştır. (6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, Resmi Gazete, 14. 02.2011).

¹⁹¹ TBMM, İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 23.95.2007.

¹⁹² TBMM, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 04.02.2011.

belirtilmiştir.”¹⁹³ Temsilcinin gerçek kişi olması hâlinde ise Türk vatandaşı olması zorunlu kılınmıştır. Ancak bu kanuna getirilen bazı eleştiriler de bulunmaktadır. Eleştirilerde, kanun ile, verilerin yetkili kurumlarca ölçüsüz olarak toplanıp depolanabileceğine dair kaygılar dile getirilmiştir.¹⁹⁴

Türkiye’deki mevcut yasalar kapsamında şirketler nezdinde en zorlayıcı olabilecek yasa ise 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK)’dur. Otomatik olan ya da olmayan herhangi bir yolla bireylere ait verileri işleyen gerçek ve tüzel kişiler bu yasa kapsamında bazı yükümlülükler altına sokulmuştur. Şirketler nezdinde değerlendirme yapıldığında şirketlerin de yasada kişisel verileri işlerken sorumlu tutulduğu ve veri sorumlusu sıfatına haiz olduğu görülmektedir. Bu yasada özellikle vurgulanan ve bireyler açısından önemli olan bir diğer kavram ise açık rıza kavramıdır. Açık rıza yasada “*belirli bir konuya ilişkin, bilgilendirilmeye dayanan ve özgür iradeyle açıklanan rıza*” şeklinde tanımlanmaktadır. Yasada kişisel verilerin işlenmesinde belli ilkeler ve şartlar belirlenmiştir. Yasa incelendiğinde veri işlerken “*hukuk kurallarına ve dürüstlük kuralına uyulmasının; güncel, açık, meşru, belirli amaçlarla veri işlenmesinin; amaçların sınırlı, ölçülü, amaçla bağlantılı ve gerekli sürelerle uygun olmasının*” arandığı ve açık rıza, aydınlatılmış onam gibi şartların da gerekliliğe dahil edildiği görülmektedir. Veriler büyük teknoloji şirketlerince işlenirken, verilerin hangi amaçla işlendiği, verilerin ne kadar süre için saklandığı açık olmayabilmektedir. Bu konularda onam ve rızanın ya alınmadığı ya da açık olmadan alındığı görülmektedir. Küçük puntolar ile yazılan okunmadan onaylanan kullanıcı sözleşmeleri ile verilen rızaların ne kadar açık olduğu tartışmalıdır.¹⁹⁵

Yasayla, kişisel verilere ilişkin işleme koşulları, amaçları, süreleri gibi bilgilerin veri sorumlusu veya temsilcisi tarafından paylaşılması gerektiği belirtilmiştir. Bilgi vermekle yükümlü tutulan temsilci ve veri sorumlusuna aydınlatma yükümlülüğü yüklenmiştir. Yine ilgili kişinin hakları da Kanunda veri sorumlusuna başvurma, verilerinin işlenip işlenmediğini, hangi amaçla işlendiğini, yurtdışına aktarılıp aktarılmadığını öğrenme, verilerine ilişkin düzenleme talep etme, veri işlemeye itiraz etme, verilerinin hukuka aykırı şekilde işlenmesi halinde oluşan bir zararı varsa bunun giderilmesini isteme şeklinde

¹⁹³ TBMM, İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 23.95.2007.

¹⁹⁴ Murat Volkan Dülger, Bilişim Suçları ve İnternet Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022, Syf: 701-745.

¹⁹⁵ TBMM, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 07.04.2016.

sayılmıştır.¹⁹⁶ Bu bağlamda açık rıza vermediğini, açık rızanın sınırlarının aşıldığını, hak ihlaline uğradığını düşünen kişilerin haklarını korumalarının önü açılmıştır. Bu hakkın kullanımında öncelikli olarak ihlali yapan kişiye başvurulmalı, ihlale ilişkin cevap gelmez ya da talep red olursa kişilerin kişisel verilerin korunması kuruluna başvuru hakkı doğmaktadır. Kurul bu başvuruları değerlendirirken, ihlale sebep taraftan bilgi ve belgeleri isteyebilmektedir. Kurul kararlarında ihlalin giderilmesini isteyebileceği gibi tazmini cezalara da hükmedebilecektir. İlgili yasa TCK’ya da atıf yaparak kişisel verilere ilişkin ceza kanunu düzenlemelerini de öngörmüştür.¹⁹⁷

KVKK kapsamında düzenlenen Md. 16’da veri sorumluları sicili ya da kısaca VERBİS diyebileceğimiz kayıt zorunluluğu olan sicil de düzenlenmiştir. Kişisel veri işleyen gerçek ya da tüzel kişilerin, bu verileri işlemeyen önce “*VERBİS*” sistemi üzerinden kayıt oluşturması gerektiği belirtilmiştir. Bu düzenleme ile tüzel kişi olan şirketlerin şartları sağladığı takdirde bu sicile kayıtlı olması zorunlu kılınmıştır. Bu husus şirketlerin topladığı verilerin neler olduğunun kayıt altına alınması açısından önemlidir. Şirketlerin tüzel kişiliklerinin ulaşılmazlığını aşmak ve sorumluluğunu da belirleyebilmek için yine yasa kapsamında bir “veri sorumlusu” belirlenmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Yasada veri sorumlusunun gerçek ya da tüzel kişi olabileceğinden bahsedilmiş, veri işleme sistemlerinin kuruluş ve yönetiminden sorumlu olduğu da vurgulanarak veri sorumlusu tanımlanmıştır.¹⁹⁸ Yasa kapsamında bu veri sorumlusunun aydınlatma yükümlülüğünden, veri sorumlusuna başvurarak verisi işlenen kişilerin veri sorumlusundan bilgi alabileceğinden, veri sorumlusunun verileri hukuka uygun şekilde işleme ve muhafaza etme yükümlülüğünden bahsedilmiştir. Yine Veri Sorumluları Sicili Hakkında Yönetmelikte, Türkiye’de yerleşik olan ya da olmayan veri sorumlularının ve veri temsilcilerinin belirlemesi gereken irtibat kişisinden bahsedilmiştir.¹⁹⁹ Bu irtibat kişisi, her ne kadar merkezi Türkiye’de olmayan bir şirkette olsa da bu şirkete bireysel ya da hukuki olarak ulaşılmasını sağlayacağından şirket ile iletişimin kesilmemesi için önemlidir. Bu kişinin sicile kayıt esnasında da belirtilmesi gerekliliği düzenlenmiştir.²⁰⁰

¹⁹⁶ TBMM, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 07.04.2016.

¹⁹⁷ TBMM, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 07.04.2016.

¹⁹⁸ TBMM, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 07.04.2016.

¹⁹⁹ TBMM, Veri Sorumluları Sicili Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 30.12.2017.

²⁰⁰ TBMM, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 07.04.2016.

Bu yasa kapsamında bakıldığında özellikle verilerin yurtdışı merkezli şirketlerce toplandığı bilinmektedir zira birçok büyük teknoloji şirketi yurtdışı merkezlidir. Verilerin yurtdışına aktarılması da bu yasada düzenlenmiştir. Özel nitelikli kişisel verilerin yurtdışında işlenebilmesi için önceden kişinin açık rızası ve yasada öngörülen haller şartı varken yasada yapılan son değişiklikler ile fiili imkansızlık halleri, açık rıza, kamu sağlığı, alenileştirme, hak tesisi, sosyal hizmetler, iş sağlığı, iş güvenliği kar amacı olmayan vakıf dernek gibi kuruluşların üye bilgileri²⁰¹ gibi haller de eklenerek yasa kapsamı genişletilmiştir.

Eski KVKK'da kişisel verilerin yurtdışına aktarılması, kişinin açık rızasına dayanmaktadır. Rızanın istisnası, *“verinin aktarılacağı ülkenin Kişisel Verileri Koruma Kurulu tarafından yeterli korumanın bulunduğu ülke bir diğer ismiyle güvenli ülke olarak ilan edilmiş olması veya yeterli korumanın bulunmaması durumunda Türkiye'deki ve ilgili yabancı ülkedeki veri sorumlularının yeterli bir korumayı yazılı olarak taahhüt etmeleri ve Kurulun veri aktarımına izin vermesi halleri”* olarak belirtilmiştir. Yeni KVKK'da ise kişisel verinin yurt dışına aktarılabilceği durumlar genişletilmiştir. *“Kurulun yeterlilik kararı verdiği hallerde bağlayıcı şirket kurallarının varlığı, Kurulun belirlendiği ek önlemlerin alınması ve bunun standart sözleşmeye bağlanması, yeterli korumanın olduğuna dair yazılı bir taahhütnamenin olması ve veri sahibi kişinin verinin aktarıldığı ülkede haklarını koruyup kullanabileceği kanun yolunun bulunması”* gibi sayılan hallerde yurtdışına veri aktarılabilceği belirtilmiştir. Kurul'un yeterlilik kararı bulunmadığı hallerde ise *“ilgili kişi riskleri biliyorsa, açık rızası varsa, tedbirler uygulanıyorsa, aktarım sözleşmenin kurulması veya ifası için zorunluysa, aktarım üstün bir kamu yararı içinse, hakkın tesisi, kullanılması veya korunması için kişisel verilerin aktarılmasının zorunluysa, fiili imkansızlık nedeniyle rıza açıklanamıyor ancak aktarım zorunluysa”* geçici olarak yurt dışına veri aktarılabilceği²⁰² şeklinde sayılarak veri aktarım hususunun nasıl olacağı aktarılmıştır. Bu türden düzenlemelerin Kurul onayına bağlılığı, güvenli ülke şartları gibi yeterliliklerin bulunması, kişisel verileri korumak anlamında anlamlı ve olumlu gelişmeler olarak sayılabilecektir ancak aktarım ve işleme olanaklarının genişletilmesinin etkilerinin nasıl olacağı zamanla ve uygulamalarla ortaya çıkacak bir husustur.

²⁰¹ TBMM, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 07.04.2016.

²⁰² TBMM, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 07.04.2016.

Kurul'un mevcut düzenlemeleri gereği kişisel verilerin korunması için verilmiş önemli nitelikte bazı kararlar bulunmaktadır. Bu kararlar kişisel verilerin korunması ve kişisel verilerden kaynaklı insan hakkı ihlallerinin önüne geçilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Örneğin e-ticaret sektöründe faaliyet gösteren bir şirkete Kurul tarafından 2022/229 sayılı ve 10.03.2022 tarihli ihlal kararıyla para cezası verilmiştir. Şirketin zorunlu olmayan çerez kullanımı, veri işlediği ve bu veri işlemeyi açık rıza almadan yaptığı için KVKK'ya aykırı bulunmuştur. Karara konu şirkete idari para cezası kesildiği gibi yurtdışına kişisel veri aktarımının Kanuna uyumlu hale getirilmesi şartı da koşulmuştur.²⁰³

Yine Kişisel Verileri Koruma Kurulu'nun 2023/1645 sayılı ve 28.09.2023 tarihli ihlal kararında da çerezlere ilişkin yorum yapılarak, çevrimiçi oyun şirketi olan bir veri sorumlusunun, yurtdışına veri aktarımı hukuka uygun bulunamış ve şirket idari para cezası ile cezalandırmıştır.”²⁰⁴

KVKK kapsamında her zaman ihlal kararı ise çıkmayabilmektedir. Kurul'un 2023/570 sayılı ve 11.04.2023 tarihli kararında “*kripto varlık hizmet sağlayıcısının, kullanıcısının ön ve arka kimlik fotoğrafını istemesinin MASAK gereği kanunda açıkça öngörülen hukuki işleme şartına dayandığı, kullanıcının üyeliğinin devam ettiği ve ilk olarak kişinin verilerinin silinmesi talebini hizmet sağlayıcısına iletmediği*” belirtilerek ihlal kararı vermemiştir.²⁰⁵ Bu durum her türden veri işlemenin hukuka aykırı olmadığı sonucunu doğurmaktadır. Burada açıkça kullanıcının bilgilendirilmesi, yasalara uygun hareket edilmesi ve kullanıcının bilinçli bir internet kullanıcı olarak hareket etmesi beklenmektedir. Bu karar, hem kullanıcıyı hem şirketleri koruyabilecek yasal zemine bir örnek teşkil etmektedir.

Sayılan yasalara ek olarak bahsedilmesinde yarar olan iki ilgili düzenleme daha bulunmaktadır. Bunlar güven damgası ve ticari elektronik ileti konuları ile ilişkilidir. “*Elektronik Ticarete Güven Damgası Hakkında Tebliğ'de*” güven damgası “*asgari güvenlik ve hizmet kalitesi standartlarına uyan hizmet sağlayıcı ve aracı hizmet sağlayıcıya*

²⁰³ KVKK, Kişisel Verileri Koruma Kurulunun 10/03/2022 tarih ve 2022/229 sayılı Karar Özeti, <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/7275/2022-229>, Erişim Tarihi: 26.11.2024.

²⁰⁴ KVKK, Kişisel Verileri Koruma Kurulunun 28/09/2023 Tarihli ve 2023/1645 Sayılı Karar Özeti, <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/7765/2023-1645>, Erişim Tarihi: 26.11.2024.

²⁰⁵ KVKK, Kişisel Verileri Koruma Kurulunun 11/04/2023 Tarihli ve 2023/570 Sayılı Karar Özeti, <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/7756/2023-570>, Erişim Tarihi: 26.11.2024.

verilen elektronik işaret”²⁰⁶ şeklinde tanımlanmıştır. “*Elektronik Ticaret Aracı Hizmet Sağlayıcı ve Elektronik Ticaret Hizmet Sağlayıcılar Hakkında Yönetmelik*” kapsamında aracı hizmet sağlayıcılarından bahsedilmiştir. Aracı hizmet sağlayıcılar “*elektronik ticaretin yapıldığı pazar yerlerinde ticari işlemleri sağlayan hizmet sağlayıcılarına ve alıcılara hizmet sunan*”²⁰⁷ kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu aracı hizmet sağlayıcılar güvenli ticareti temsil eden ve tüketiciler nezdinde de güvenilirlik sağlayan güven damgasını almak isteyebilmektedir. Bu yasa ile de güvenlik damgası alan aracı hizmet sağlayıcılarının asgari güvenlik ve hizmet kalitesi sunması garanti altına alındığından, tüketiciler ve kullanıcılar için de güvenli bir ortam oluşmuş olacaktır. Bu noktada bilinçli bir tüketici olarak güven damgası bulunan aracıları, şirketleri tercih etmek verilerimiz ve bireysel haklarımız açısından sağlıklı olan tercihtir. Ticari elektronik ileti ise “*elektronik ortamda gerçekleştirilen ve ticari amaçlarla gönderilen veri, ses ve görüntü içerikli iletileri*”²⁰⁸ şeklinde tanımlanmıştır. Kanun tanımına göre, ticari amaçla SMS, e-mail vb. yollarla yollanan her türden reklam, tanıtım, bilgi, kampanya iletileri ticari elektronik ileti olarak sayılabilecektir. Bu iletilerin yollanması hususu ise bu yasa düzenlenmektedir. Ticari elektronik iletinin gönderici tarafı ticari işletmeler olurken, alıcı tarafı ise bireyler, tacirler olabilmektedir. Bu noktada farkında olunması gereken nokta kişisel veriler alınmadan tarafımıza ticari elektronik ileti yollanamayacağıdır. Bu yasa kapsamında da ticari elektronik ileti göndermek için alıcıdan onay almak, onayın alınma usullerine uyulması gerekliliği, onay yoksa ticari elektronik ileti yollamayı bırakmak, ret bildiriminin kolayca elektronik ileti yollayana ulaşabilmesi, hizmet sağlayıcı ve aracı hizmet sağlayıcıların onay olmaksızın kişisel verileri toplayamaması ve kişisel verileri talep olması halinde yok etmesi²⁰⁹ gibi yollarla kişisel verilerin korunması sağlanmaya çalışılmıştır. Bahsi geçen tüm yasalar, atıflar ve Kurul kararları bize göstermektedir ki kişisel verilerin korunması ve internetin adil bir yere dönüşmesi açısından yasalar, koruyucu mekanizmalar sağlayabilmektedir. Ancak bu mekanizmalar kamu yararı ve ihlallerin önlenmesi için geliştirilebilecektir.

²⁰⁶ TBMM, Elektronik Ticarete Güven Damgası Hakkında Tebliğ, Resmi Gazete, 06.06.2017.

²⁰⁷ TBMM, Elektronik Ticaret Aracı Hizmet Sağlayıcı ve Elektronik Ticaret Hizmet Sağlayıcılar Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 29.12. 2022.

²⁰⁸ TBMM, Ticari İletişim ve Ticari Elektronik İletiler Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, Yayın Tarihi:15.07.2015.

²⁰⁹ TBMM, Ticari İletişim ve Ticari Elektronik İletiler Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, Yayın Tarihi:15.07.2015.

BÖLÜM 4: YASA YAPIMI VE BÜYÜK TEKNOLOJİ (BIGTECH) ŞİRKETLERİ İLİŞKİSİNDE YENİ BİR ÖZNE: TEKNOMATLAR

Diplomasinin tüm dünyada kabul gören bir tanımını yapmak zordur zira diplomasi, modern terimlerden ve yakın geçmişin diplomasi tanımlarından çok daha eskiye dayanmaktadır. Modern diplomasiden önce, diplomasinin savaşı bitirerek barış ortamını getirmek, imparatorluklar arasında dokunulmazlık nişanesiyle elçilerle haber taşımak, krallıklar arası ilişkileri yürütmek gibi mekanizmalar kullandığı söylenebilecektir.²¹⁰ Modern diplomasiye geçişle, Milletler Cemiyeti'nin kurulmuş ve büyük dünya savaşlarının yıkıcı mirasının üstü daha yumuşak yollarla örtülmeye çalışılmıştır.²¹¹ Bu süreçle birlikte propaganda kavramı yerini diplomasi kavramına bırakmıştır.²¹²

Modern anlamda diplomasi ise devletler ve uluslararası örgütler nezdinde açılan diplomatik temsilcilikler ile işleyen, devleti temsil etme, çıkarlarını koruma, açıldığı devlet ile ilişkilerini geliştirme, dostane ekonomik kültürel ve bilimsel etkileşim kurma, müzakerelere aracılık etme süreçlerinin yürütülmesi olarak özetlenebilecektir.²¹³ Günümüz diplomasisini ise dörde ayırmak mümkündür; Eski dönem diplomasisi, klasik/geleneksel diplomasi, kamu diplomasisi ve dijital diplomasi.²¹⁴

Eski dönem diplomasisi olarak ifade edilen diplomasi türü, eski Hitit, Mısır, Antik Yunan ve Roma diplomasisini ele almaktadır. Bu diplomasi türünde genellikle ülkeler arası sorunları çözmek için ilgili ülkeye bir görevli gönderilmektedir. Görevlinin işinin bitmesiyle ülkesine dönmesinin ad hoc yani geçici nitelikte bir diplomasi oluşturduğu belirtilmektedir.²¹⁵

²¹⁰ Erdem Eren, Geleneksel Diplomasiden Modern Diplomasiye Diplomasinin Tarihsel Evrimi, Uluslararası Eşitlik Politikaları Dergisi, Cilt 01, Sayı 01, Syf. 32-55, 6 Aralık 2021.

²¹¹ Doğan Şafak Polat, Kuruluşundan Çöküşüne Milletler Cemiyeti Sistemi, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 19, Sayı 76, Ekim 2020.

²¹² Seyfi Say, Propaganda için Kullanılan Bir Örtmece Olarak Kamu Diplomasisi Kavramı, İnsan Ve İnsan Dergisi, Sayı 2., 4 Aralık 2015.

²¹³ Kamuran Rençber, Uluslararası Hukuk, Seçkin Yayınları, 2023.

²¹⁴ Evin Abdurahmanlı-Egemen Bağış, Diplomasi Tanımı ve Uluslararası Konjoktürde Mevcut Olan Diplomasi Türleri, Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, 2021, Syf: 141.

Muhammet Musa Budak, Kamu Diplomasisi ve Dijital İletişim, Erciyes İletişim Dergisi, Cilt: 9, Sayı:1, Ocak 2022, Syf: 326.

²¹⁵ Demet Şefika Acar, Küreselleşen Dünyada Diplomasi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 1-2, 2009, Syf: 420-423.

Klasik/geleneksel diplomasi tanımı itibariyle “uluslararası arenada devletlerin çıkarları, güvenlikleri için tanıma, müzakere, sert güç, egemenlik, hiyerarşik ilişkiler, protokol gibi diplomatik yollar, kurallar ve anlaşmalar kullanarak, ikili ya da çoklu tarafları bu prosedürlere dahil eden yapı” olarak tanımlanmaktadır.²¹⁶ Bu tanım farklı kaynak ve görüşlere göre değişebilmektedir. Klasik diplomasiyi “dar diplomasi” olarak gören bir başka tanıma göre bu diplomasi “ülkeler arasında dışişleri birimleri ve büyükelçilikler tarafından yürütülen görevler” olarak tanımlanmaktadır.²¹⁷ Kamu diplomasisini ise klasik diplomasi modernleşmesiyle oluşan bir yapı olarak görmek mümkündür. Klasik diplomaside ülkelerin uluslararası alanda siyasi ve ideolojik olarak tanıtımı yapılırken, kamu diplomasisinde bunların yanına kültürel, teknolojik olarak bir ülke markası yaratarak tanıtım yapılması da eklenmiştir. Kamu diplomasisi, klasik diplomasi gibi iki yönlü ya da tek yönlü güçler arasında bir etkileşimle sınırlı kalmayarak ülkelerin toplumlarını ve medyalarını da içine alarak iletişim ve ilişkiler geliştirmektedir.²¹⁸

Üçüncü olarak, günümüzde birçok dış ilişkide kullanılan dijital diplomasi ise son zamanlarda yoğun bir şekilde gelişmiştir. Bu gelişimin temelinde interneti, sosyal medyayı ve teknolojiyi siyasi bir gecikme yaratmaksızın takip etme ve uyum sağlama istencinin bulunduğu söylenebilecektir zira devlet binalarının kapandığı ancak internetin bilfiil açık olduğu bir dünyada dijital diplomasi kullanılması kaçınılmaz olduğu belirtilmektedir.²¹⁹ Sosyal medya aracılığı ile devlet kademesinde etkin veya görünür insanların yapmış olduğu paylaşımlar da dijital diplomasi bir parçasıdır zira; bu paylaşımlar siyasi krizlere sebep olabilmekte, o devlete bakış açısını etkileyebilmekte ve hatta devletlerin ekonomisinde etkilere sebep olabilmektedir.²²⁰ Bu tür krizlerin yaşanmaması için siyaset bilimine hakim kişilerin yanında sosyal medya diline ve habitatına

²¹⁶ Gökhan Yücel, Dijital Diplomasi, TRT Akademi, Cilt 01, Sayı 02, Dijital Medya Sayısı.

²¹⁷ Evin Abdurrahmanlı-Egemen Bağış, Diplomasi Tanımı ve Uluslararası Konjoktürde Mevcut Olan Diplomasi Türleri, Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, 2021, Syf: 141.

²¹⁸ Oğuz Göksu, 21. Yüzyılda Türkiye’nin Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Gücü: Yapısı, Araçları ve Mesajları, Erciyes İletişim Dergisi, Sayı 10(2), syf. 845-870, 30 Temmuz 2023.

²¹⁹ Gökhan Yücel, Dijital Diplomasi, TRT Akademi, Cilt 01, Sayı 02, Dijital Medya Sayısı.

²²⁰ Günümüzde dijital diplomasi krizi yaratabilecek bazı tweetler ile karşılaşılmıştır. Buna örnek olarak ABD başkanı seçilen Donald Trump’ın atmış olduğu popülist tweetler örnek verilebilir. Trump’ın iklim krizini yalanladığı, aşı karşıtlığı yaptığı, İslamofobik ya da ırkçılık içeren tweetleri bunlara verilebilecek bazı örneklerdir. (X Social Media Platform <https://x.com/realDonaldTrump/status/265895292191248385> Erişim Tarihi: 06.11.2012, X Social Media Platform <https://x.com/realDonaldTrump/status/728297587418247168> Erişim Tarihi: 06.05.2025 Yayın Tarihi:05.05.2016).

uygun kişilerin dijital diplomaside etkin olması önerilebilecektir. Aksi bir hal hashtag diplomasisi²²¹ ile kullanıcı manipülasyonu yaratabilecektir.

Teknolojik dönüşümle birlikte bazı devletler de buna uyum sağlamak için bazı önlemler almaktadır. Bu çaba kendisini diploması alanında da göstermektedir. Özellikle Avrupa ülkelerinin önderliğinde birçok teknomat görevlendirilmiştir. Danimarka'nın Casper Klynge'ı Silikon Vadisi'ne göndermesi ile ilk öncü teknoloji diploması/teknoması hareketi başlamıştır. Danimarka Dışişleri Bakanlığı Teknoloji Diplomasisi Stratejisini açıklamış ve Teknoloji Elçileri Ofisini açmıştır.²²² Şu anda aktif dijital diploması görevinde bulunan isim ise Anne Marie Engtoft Meldgaard'dır.²²³ Silikon Vadisi, Kopenhag ve Pekin'de bulunan ofisler, şirketler ve devletler arasında aracılık yapmakta, merak edilen ya da şüphe duyulan konularda bilgi toplamakta ve sorulara cevap vermektedir.

Teknoması, Danimarka'nın siber güvenliğine katkı sağlarken, diplomatik yollarla bir iletişim kanalı da oluşturmuştur. İşler üzerinde yapay zeka ve otomasyonun etkisi; büyük veri ile kişisel verinin ilişkisi, sosyal medyanın seçimler ve demokrasiyi etkileme kapasitesi, nesnelerin internetinin siber güvenlik üzerine etkisi, kripto paranın yeni ekonomik modeller ve vergi sistemini dönüştürmesi gibi konular Danimarka'nın yaptığı strateji çalışmalarında teknolojik bozulmalara ve sapmalara örnek olarak verilmiştir. Bunları kullanan büyük teknoloji şirketleri ve devletler arasındaki bağ ile teknolojik değişimlerin tümünden etkisi strateji kapsamında tartışılmıştır. Bu stratejinin gerekliliği ise hükümetlerin bilgi edinmek, çıkarlarını teşvik etmek ve yurtdışındaki değerleri korumak için yalnızca geleneksel diplomatik ilişkilerin yeterli olmadığı tezi üzerine kurulmuştur.²²⁴ Yine bu strateji ile işleyişin nasıl olacağı da aktarılmıştır. İki şekilde stratejik eylem planı öngörülmüştür. Bunlardan ilki teknoloji şirketleri ile ilk elden açık diyaloglar kurulması; ikincisi ise teknoloji politikası, ülke çıkarları ve değerleri konusunda ortak fikir birliğine sahip yeni oluşumlar, paydaşlar edinilmesi ve bu alanda faaliyet gösterilmesidir. Danimarka'nın, siber

²²¹ Konu, başlık etiketi olarak kullanılabilir "hashtag" kavramı sosyal medyada kullanılan bir kavramdır. Görünür olması istenen bir konu hashtag etiketi ile paylaşılarak çoğunluk tarafından paylaşıldıkça görünürlüğü artabileceğinden bir kamuoyu veya diploması yaratılabileceği için burada hashtag diplomasisi kavramı kullanılmıştır.

²²² Office of Denmark's Tech Ambassador, The Techplomacy Approach, <https://techamb.um.dk/> Erişildiği Tarih: 03.06.2025.

²²³ Office of Denmark's Tech Ambassador, Meet the Ambassador, <https://techamb.um.dk/team/meet-the-ambassador> Erişildiği Tarih: 03.06.2025.

²²⁴ Office of Denmark's Tech Ambassador, The Techplomacy Approach, <https://techamb.um.dk/the-techplomacy-approach> Erişildiği Tarih: 09.11.2024.

güvenliğin sağlanması, şirketlerin, kamu otoritelerinin ve vatandaşların gaspı için fidye yazılımının kullanımını önlemeyi amaçlayan Counter Ransomware Initiative²²⁵ adlı birlik ile siber-diplomatik işbirliği yapması yeni paydaşlara bir örnektir. Stratejinin güncel olarak ele aldığı konular arasında nesnelerin interneti, yapay zeka, CRISPR, kuantum teknolojisi, biyoçipler, biyoteknoloji, siber terörizm, deep fake, dijital vergilendirme, 5G, çevrimiçi gizliliğin korunması, veri güvenliği, dezenformasyon gibi konular bulunmaktadır.²²⁶

Danimarka, bu strateji kapsamında; yıkıcı teknolojilerin ülkeleri bir teknoloji yarışı içine soktuğunu belirterek, bu alanların, gelecekte güvenliğin, büyümenin ve etkinin anahtarı olarak kullanılacağını belirtmektedir. Bu teknolojilerin Çin, ABD gibi devletleri soğuk savaşın benzeri olan bir teknoloji savaşı içerisine sokması, dünyada hala karasal ülke sınırlarında savaşların devam etmesi, otokratik güçlerin seçimlerde ulusal olaylarda interneti kısıtlaması, bant daraltması ya da interneti yasaklaması, siber güvenliğin ve teknolojik altyapıların saldırıya uğraması, dezenformasyon, demokrasiler ve toplumlar olarak gerçeklerin yalanlardan ayırt edilememesi gibi sebeplerle hükümetler ve şirketlerce kötüye kullanılabileceği uyarısını yapan strateji yine de teknolojiye güven duyulması konusunda da umutsuz olunmaması gerektiğini dile getirmektedir.²²⁷ Zira teknolojinin, toplumları istikrara kavuşturmaya ve barışı desteklemeye yardımcı olabileceği; teknolojinin, insan haklarının, özgürlüğün ve kendi kaderini tayin hakkının ilerlemesine katkıda bulunmasını, işbirliğine teşviği sağlayabileceği belirtilmektedir. Bunu yaparken özellikle tüketici haklarını ve mahremiyet korumasını desteklemek, çocukları ve gençleri çevrimiçi anlamda korumak, dijital platformlarda yanlış bilgi ve dezenformasyonun yayılmasını önleme sorumluluğunu üstlenmek, bilgilendirilmiş demokratik bir sohbeti desteklemek, kara kutu algoritmaları ve bu algoritmaların dayandığı veriler konusunda daha fazla şeffaflığı teşvik etmek, kamu-özel sektör aktörleri arasında güvenilir ilişkiler kurmak, yeşil dönüşüme, sağlığa ve küresel zorlukların çözümüne katkıda bulunan sorumlu teknolojik çözümler konusunda ülkeler ve

²²⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. About the CRI, <https://counter-ransomware.org/aboutus>, Erişim Tarihi: 21.09.2025.

²²⁶Office of Denmark's Tech Ambassador, The Techplomacy Approach, <https://techamb.um.dk/the-techplomacy-approach> Erişildiği Tarih: 09.11.2024.

²²⁷ Ministry of Foreign Affairs of Denmark, The Ministry of Foreign Affairs of Denmark's Strategy For Tech Diplomacy: A Responsible Technological Future for Denmark and the World, <https://techamb.um.dk/strategy> Erişildiği Tarih: 09.11.2024, Yayın Tarihi: Mayıs 2024.

teknoloji endüstrisi arasındaki iş birliğini güçlendirmek gibi eylemsel planlar da öngörülmüştür.²²⁸

Danimarka ve yayınladığı Teknoloji Diplomasisi Stratejisi, öncü olması açısından örnek alınması ve geliştirilmesi gereken bir ilerlemedir. Buna ek olarak;

- Silikon Vadisi'nde bir AB delegasyonunun açılması,²²⁹
- Danimarka ve Avustralya ortaklaşmasıyla Silikon Vadisi'nde yılda bir kez düzenlenmesi amaçlanan ve ilkinin Nisan 2019'da gerçekleştirildiği inziva, siber güvenlik, dış politika ve teknoloji arasındaki kesişim noktasında küresel eğilimleri ve temel politika konularını tartışmak üzere kurulan "Siber ve Teknoloji İnzivasının/The Cyber and Tech Retreat" düzenlenmesi,²³⁰
- 2023'te ikinci zirvesi yapılan; hükümetlerden, teknoloji endüstrisinden ve sivil toplumdan 200'den fazla paydaşı bir araya getiren ve Avrupa dışındaki sivil toplum aktörlerini destekleyen "Tech for Democracy"²³¹ girişiminin oluşması,
- Bilgi Toplumu için Dünya Zirvesi (WSIS+20)²³² ve AB aracılığıyla yapılan BM'nin İnternet Yönetişim Forumu gibi forumların varlığı,²³³
- 2024 BM'nin Gelecek Zirvesi'nin bir parçası olan Küresel Dijital Sözleşme ve "Gelecek İçin Sözleşme" için Birleşmiş Milletlerde bir araya gelinmesi,²³⁴

²²⁸ Ministry of Foreign Affairs of Denmark, The Ministry of Foreign Affairs of Denmark's Strategy For Tech Diplomacy: A Responsible Technological Future for Denmark and the World, <https://techamb.um.dk/strategy> Erişildiği Tarih: 09.11.2024, Yayın Tarihi: Mayıs 2024.

²²⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. STM Teknoloji Düşünce Merkezi ThinkTech, Dış Politikada Yeni Dönem: Teknoloji Diplomasisi ve Teknoloji Diplomatları, <https://www.kisa.link/pLFba>, Yayın Tarihi: Mayıs 2023, Erişim Tarihi: 21.09.2025.

²³⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Office of Denmark's Tech Ambassador, Cyber and Tech Retreat, <https://techamb.um.dk/impact/cyber-and-tech-retreat> Erişildiği Tarih: 21.09.2025.

²³¹ Demokrasi İçin Teknoloji olarak çevrilebilecek bu girişim ile "Teknoloji için Kopenhag Taahhüdü" oluşturulmuştur. Bu taahhüt dijital teknolojilerin demokrasi ve insan haklarına uygun çalışma için bir taahhüttür. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Digital Democracy Initiative, Tech for Democracy, <https://digitaldemocracyinitiative.net/underside-tech-for-democracy> Erişildiği Tarih: 20.09.2025.

²³² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. United Nations, Resolution adopted by the General Assembly on 16 December 2015, https://unctad.org/system/files/official-document/ares70d125_en.pdf, Yayın Tarihi: 16.12.2015, Erişildiği Tarih: 20.09.2025.

²³³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Internet Governance Forum, <https://www.intgovforum.org/en>, Erişildiği Tarih: 20.09.2025.

²³⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. UN, Summit of the Future, <https://www.kisa.link/EOBjR>, Erişildiği Tarih: 20.09.2025.

- Tech for Democracy kapsamında Danimarka'nın 2023-2026 yıllarında Dijital Demokrasi Girişimi için 300 milyon Danimarka kronu ayırması,²³⁵
- AB'nin Küresel Ağ Geçidi Girişimi,²³⁶ AB'nin ABD ve Hindistan ile ticaret ve teknoloji konseyleri ve AB'nin Japonya, Singapur, Güney Kore gibi ülkelerle dijital işbirlikleri de dahil olmak üzere seçilmiş küresel ortaklarla ikili dijital ve teknolojik işbirliklerinin kurması,
- NATO kapsamında kurulan kuantum teknolojisinin hızlandırılması temelli DIANA programı,²³⁷
- Danimarka'nın yeşil dönüşüm iklim adaptasyonu, ilaç endüstrisi, gıda üretimi ve ulaşım gibi alanlara dokunduğu Kuantum Teknolojisi için Ulusal Stratejisi²³⁸,
- Siber güvenlik, internet özgürlüğü gibi konuların tartışıldığı, 38 ülkenin katılımıyla gerçekleştirilen Çevrimiçi Özgürlük Koalisyonunun kurulması,²³⁹
- Teknoloji Diplomasisi Oyun Alanı Girişiminin, Teknoloji Diplomasisi Ağı'nın²⁴⁰ kurulması gibi gelişmeler de ses getiren ve kendi ülkemiz için uyarlanması gereken eylemler olarak değerlendirilebilecektir.

Türkiye bağlamında ise bu türden oluşumlara Mart 2025 itibariyle kapatılan “Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi” verilebilir.²⁴¹ Bu ofisin yasada sayılı görevleri özellikle dijital dönüşüm alanında sayılmıştır. Türkiye’de e- devlet sistemlerinin kurulması, kurumlar arasında e-devletin koordine edilerek kullanılması, gerek kamunun gerek özel sektörün gerek üniversitelerin ve STK’ların bu dönüşüme dahil edilmesi, yapay zeka sistemlerinin geliştirilmesi ve dijitalleşme ile ilgili projelere öncelik verilerek teşvik edilmesi, özel sektör, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarını dijital sürece dahil etmek,

²³⁵Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Digital Democracy Initiative, Tech for Democracy, <https://digitaldemocracyinitiative.net/underside-tech-for-democracy> Erişildiği Tarih: 20.09.2025

²³⁶Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. European Commission, Global Gateway, <https://www.kisa.link/EDKVn>, Erişildiği Tarih: 21.09.2025.

²³⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. NATO, DIANA, <https://www.diana.nato.int/>, Erişildiği Tarih: 21.09.2025.

²³⁸ Ministry of Foreign Affairs of Denmark, The Ministry of Foreign Affairs of Denmark's Strategy For Tech Diplomacy: A Responsible Technological Future for Denmark and the World, <https://techamb.um.dk/strategy> Erişildiği Tarih: 09.11.2024, Yayın Tarihi: Mayıs 2024.

²³⁹Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. FOC, About Us, <https://freedomonlinecoalition.com/aims-and-priorities/>, Erişildiği Tarih: 20.09.2025.

²⁴⁰ STM Teknolojik Düşünce Merkezi, Dış Politikada Yeni Dönem: Teknoloji Diplomasisi ve Teknoloji Diplomatları <https://www.kisa.link/pLFba>, Yayın Tarihi: Mayıs 2023, Erişildiği Tarih: 09.11.2024.

²⁴¹ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, <https://cbddo.gov.tr/hakkimizda/> Erişim Tarihi: 03.06.2025.

bilgi güvenliği ve siber güvenlik alanındaki projeleri teşvik etmek, ve dijitalleşme alanında farkındalık oluşturmak örnek olarak verilebilecektir.²⁴² Dijital dönüşüm ofisine benzer yapıların yeniden kurulması teknoloji ve yasaların birlikteliği açısından üzerinde durulması gereken bir konudur.

Yine Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı gibi bakanlıklar nezdinde kurulan “*Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü, Milli Teknoloji Genel Müdürlüğü, Stratejik Araştırmalar ve Verimlilik Genel Müdürlüğü, Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı, Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, Teknik Hizmetler Genel Müdürlüğü, Sağlık Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü*” de teknolojik değişim ve dönüşüm sürecinde teknolojinin ve siber güvenliğin korunması geliştirilmesi noktasında çalışan bazı devlet birimlerindendir.²⁴³

Genel bir değerlendirme yapıldığında birçok ülkenin büyük teknoloji şirketleri ve teknoloji ile insan arasında etkileşimi zararsız hale getirmek ve teknolojik gelişmelerden geri kalmamak için çalıştığını görebilmekteyiz. Çağımızda büyük veri, makine öğrenimi, YZ, nesnelerin interneti, siber güvenlik, blokzincir gibi teknolojilerin geliştiğini görmekteyiz. Sıradan vatandaşların ve toplumun bu teknolojilerin hangi noktasında konumlanacağını çözmekte zorluk yaşama ihtimalini de düşünmeliyiz. Geline nokta tezimizin önceki bölümlerinde ele alındığı üzere spektrumun iki ucunda da güçlü yapılanmalar bulunmaktadır; devletler ve şirketler. Devletler özellikle ulusötesi faaliyet gösteren ve hızla gelişen şirketlerin ülke benzeri, toplumu kitlesel olarak etkileme güçleri ile nasıl başa çıkacaklarını düşünmeye başlamış durumdadır. Dijital diploması örneklerinde görüldüğü üzere devletler ve uluslararası örgütler sayılan problemleri engellemek için birtakım önlemler almaktadır. Sayılan sorunlara bir başka çözüm önerisi olarak, mevcut yasaların önleyici koruma mekanizmasını bir ileri taşıyabilecek dijital diplomasının en yenilikçi ve görünen örneği olarak teknomatlar gündeme gelmektedir.

²⁴² Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Resmi Gazete, 10.07.2018.

²⁴³ Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Resmi Gazete, 10.07.2018.

4.1. TEKNOMATLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Teknomatlar tanım itibari ile tıpkı alışlagelmiş elçi tanımı gibi devletleri temsil kabiliyeti olan özel yetkili kişilerdir ancak bu kişiler spesifik olarak teknoloji alanında bilgilidirler. Teknomatlar, büyük teknoloji şirketleri ve teknoloji merkezleri ile devletler arasında aracılık yapmaktadırlar. Teknoloji alanında çalışan bu elçiler yine teknoloji ve diplomat kavramlarından türeyen “teknomat”²⁴⁴ kavramı ile de çalışmalar kapsamında anılmaktadır.

Dünyanın ilk teknomatı olarak atanan Danimarkalı Casper Klynge’den bu yana başkaca devletler de yeni teknomatlar atamaya başlamıştır. Bu elçilerden birisi olan Avustralyalı teknomat Martin Rauchbauer ise teknomatlık vasfını *“kendimizi farklı dünyalar arasında tercüman olarak görüyoruz ve bu toplumsal dijital dönüşüm zamanı göz önüne alındığında, ihtiyaç duyulan şeyin diplomasi olduğunu düşünüyoruz”*²⁴⁵ şeklinde ifade ederek diplomasinin, arabuluculuğun değişen ve hızlanan dünyada etkili olduğunu vurgulamıştır. Her şeyin girift ve sofistike bir hale geldiği çağımızda herkesin her şeyi bilemeyeceği, teknik olarak konuların derinleştiği düşünülmelidir. Bu noktada da teknik konuların hükümetler için içinden çıkılmaz bir hal almasını önleyecek uzmanlara güvenilmesi gerekliliği değerlendirilmelidir. Zira her ülkenin, hem dijital çağın kültürel normlarını hem de emrindeki tüm diplomatik taktikleri öngörebilen, teknolojiden anlayan yetkililere ihtiyacı vardır.²⁴⁶

Büyük çaplı büyük teknoloji şirketlerinin sektörel güçleri kapsamı geniş lobicilik faaliyetlerinde bulunmalarına ve bu faaliyetler sonucunda vatandaşlar/toplum lehine değil de kendi lehlerine yasal düzenlemeler yapılmasına sebep olabilmektedir. Önceki bölümlerde örneklerine değindiğimiz lobiciliğin teknik temellerini anlamak ve şirketler ile aracılık kurmak için de alanında uzman bağımsız kişilere ihtiyaç duyulabilecektir. Cambridge Analytica gibi skandallar ile de şirketler ve hükümetler arasında bir aracıya ihtiyacımız olabileceği gerçeği ile yüzleşmiş durumdayız. Verilerimizin hızla alınıp satıldığı dünya

²⁴⁴ Sezen Kama Işık, Güncel Gelişmeler Işığında Halk Teşebbüsü, On İki Levha Yayıncılık, 2023, s.198, dn.715.

²⁴⁵Alexis Wichowski, Nations Need Ambassadors to Big Tech, <https://www.wired.com/story/nations-need-ambassadors-to-big-tech/>, 19.04. 2021, Erişildiği Tarih: 27.04.2023.

²⁴⁶Alexis Wichowski, Nations Need Ambassadors to Big Tech, <https://www.wired.com/story/nations-need-ambassadors-to-big-tech/>, 19.04. 2021, Erişildiği Tarih: 27.04.2023.

düzeninde teknomatlar bu verilerin korunmasını sağlayabilir, devletler ve büyük teknoloji şirketleri arasındaki uyumsuzluğu giderebilir, teknik konularda halkı ve hükümetleri uyarabilir, toplumu geliştirebilir, büyük teknoloji şirketlerini korkutmayan para cezaları gibi uygulamaları kamu gücü oluşturarak yaptırım oluşturma şekline dönüştürebilir. Teknomatlar; devletler ve büyük teknoloji şirketleri arasında bir işbirliği, uyum ve etkileşim sağlayabilecektir.

Devletler yönünden değerlendirildiğinde teknomatların olumlu bir etki yaratabileceği ve vatandaşın devlete güvenini artırabileceği, bunun yanında ekonomik olarak da olumlu katkı yaratabileceği düşünülmektedir. Teknomatlar sadece devletlerin politik araçları olarak değil aynı zamanda bir reklam aracı, kültür yayma aracı olarak da kullanılabilir ve o devletin geliştirdiği teknolojileri anlatmak için ve yatırım almak için de kullanılabilir. Kısaca teknomatlar, teknolojiye yön veren her türden yapılanma, şirket ile devletler arasında bir arabulucu görevi gören ve iletişim sağlayan; bu görevi görürken dayanağını toplumun istek ve güvenliğinden alan; şeffaf, tarafsız ve teknoloji alanında uzman olan; şeffaf raporlamalar ile kamuda güven teşkil eden kişiler olarak görülebilecektir.

Ancak toplumsal ve hukuki açıdan teknomatların irdelenmesi gerekmektedir. Öncelikle büyük teknoloji şirketlerine teknomatlar atanması diplomatik tanıma gibi nitelendirilebilecek ve ulusötesi şirketlerin devlet gibi algılanmasına sebep olabilecektir. Bu duruma ilişkin yeterli uluslararası hukuk çalışması mevcut değildir. Diğer yandan ulus devlet ve ulusötesi büyük teknoloji şirketlerinin bir araya gelmesi ve birbirlerinin çıkarına yasalar, yatırımlar yapması toplum/birey faktörünün göz ardı edilerek bir dijital otoriteye yol açılabileceği korkusu yaratmaktadır. Bu türden kafa karışıklıklarının ve çıkmazların aşılabilmesi için bu alanların toplum yararına yasalaştırılması, denetlenmesi ve şeffaf bir şekilde devlet-şirket yapılanmalarının raporlanarak topluma sunulması gerekmektedir. Teknomatlığı verimsiz, sınırlı ve yanlı bir siyasi ekonomik dinamikte ezilen arada kalmış, sadece yeni gelişen teknolojiler, yapay zeka ve bunlarla ilgili yasalarda danışılan tarafsız olduğu iddia olunan alanında uzman kişiler olarak değil; gücünü toplumdan alan farklı toplumsal yapılardan, kültürlerden, cinsiyetten, etnisiteden, yaştan ve ekonomik güçten gelen katılımcı bir vizyona dayalı bir topluluğun birlikte konsensüs ettiği aracı bir gücün sözcüsü olarak inşa etmek gerekmektedir. Çoksesliliğinin desteklendiği ve karara bağlandığı bir topluluk ile büyük şirketler ve hükümetler arasında konumlanan teknomatların teknik

konularda uzmanlığının halkın görüşü ile birleştiği katılımcı bir demokrasi bu türden bir diplomasinin temelini oluşturabilecek ve teknomatlığın eleştirilebilir yönlerini azaltacaktır.

Platoncu²⁴⁷ bir yaklaşımla teknik konularda halkın bilgi sahibi olmadığını bu yüzden diploması süreçlerine katılmamaları gerektiği söylenebilecekse de, bahsedilen katılımcı konsensusun bir parçası olarak halkın yazılımlara karar vermese de etik konularda beyanda bulunarak yazılımların veri toplayıp toplamaması, yüz tanıma yapılıp yapılmaması, seslerin dinlenip dinlenmemesi, tercihlerin manipüle edilip edilmemesi, reklamların ve algoritmaların etkisi hakkında ne yapılıp ne yapılmaması ile ilgili söz hakkı sahibi olabileceği vurgulanmalıdır.

4.2. TEKNOMATLARIN TÜRK HUKUK SİSTEMİ İÇERİSİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Türk Hukuk sistematüğinde, “*Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurtdışı Teşkilatı Hakkında KHK*” esaslarında yurtdışı temsilciliklerinin düzenlenmesi karşımıza çıkmaktadır. KHK kapsamında yurtdışı teşkilatı büyükelçilik, elçilik, konsolosluk, temsilcilik gibi unvanlarla belirtilerek ve teşkilat yapısı aktarılarak tanımlanmıştır.²⁴⁸ KHK, yedinci madde gereği yurt dışı teşkilatından olan dış temsilciliklerin görevleri de “*devletin temsil edilmesi, Türkiye Cumhuriyetinin ve vatandaşlarının hak ve çıkarlarının korunması, devletler arası iletişimin sağlanması, devletlerden alınan bilgilerin Türkiye’ye aktarılması, ekonomik, kültürel ve siyasi konularda çalışılması*”²⁴⁹ olarak sayılmıştır.

Daimi temsilciliklerin ve temsilciliklerin görevleri ise uluslararası alanda “*Türkiye’yi temsil etmek, yine devlet arasında ilişki geliştirmek, bilgi iletmek,*” olarak sayılmıştır. Konsoloslukların görevleri de yine benzer şekilde “*ülkenin ve vatandaşların hak ve çıkarlarını korumak, idari, ticari ve hukuki işlemleri yürütmek*” olarak belirtilmiş olup, İhtisas birimlerinin ve dış temsilcilik niteliğini taşımayan yurtdışı teşkilatının görevleri ise

²⁴⁷ Platon, kendi felsefi anlayışında yönetimin filozaf-krallar tarafından yapılması gerektiğini söyleyerek eğitimsiz olduğun belirttiği toplumun alt sınıflarının yönetici olmaması gerektiğini meritokrasi anlayışını ortaya koyarak savunmuştur. (Coşkun Can Aktan, Patalojik Meritokrasi: Distopyaya Dönüşen Bir İmkasız İdeal, Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt:10, Sayı: 26, 2021, Syf: 14).

²⁴⁸ 189 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurtdışı Teşkilatı Hakkında KHK, Resmi Gazete, 14.12 1983.

²⁴⁹ 189 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurtdışı Teşkilatı Hakkında KHK, Resmi Gazete, 14.12 1983.

“görevlerin icrası” olarak sayılmıştır.²⁵⁰ Yurtdışı görevlerinde atamaların ise KHK’nın onuncu maddesinde belirtildiği şekli ile Bakanın teklifi üzerine ortak kararname ile yapılacağı belirtilmektedir. Ataması yapılan memurlarda aranacak özellikler ise KHK on birinci maddede belirtilmiştir.²⁵¹ Bu maddeye göre memurlar için, mesleki donanım, yeterli yabancı dil, temsiliyet kabiliyeti, olumlu sicil gibi²⁵² şartlar aranmaktadır.

Teknomatları bu kanunlar bağlamında değerlendirdiğimizde Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurtdışı Teşkilatı Hakkında KHK ve yapılan tanımlamalar gereği bu elçilerin diplomatik temsilcisi olarak atanabilecekleri düşünülebilecektir. Konsolosluk bağlamından ziyade teknomatların, diplomatik temsilcilik (elçilik) nezdinde yorumlanması gerekmektedir. Ancak burada sorun yasal tanımlamalarda değildir. Yasal problematik, diplomatik temsilciliğe ilişkin düzenlemelerin devlet-devlet, hükümet-hükümet ya da milletlerarası kuruluşlar arasında öngörülmesidir. Zira diplomatlar/temsilciler/elçiler devletler ile hükümetlerin; diğer devletler ve hükümetler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde, görüşmelerin yapılmasında, devlet çıkarlarının korunmasında rol oynamaktadır. Şirketlerin ve teknoloji merkezlerinin bu bağlamda nereye konumlandırılacağı hukuki düzenlemeyi gerektiren bir alandır. Sadece Türkiye Cumhuriyetinin ve vatandaşlarının, hak ve menfaatlerini korumak ve takip etmek amacıyla ulusötesi şirketlere ve küresel teknoloji merkezlerine teknomatların atanması mevcut yasal düzenlemeler ile eksik kalacaktır. Şirketlere büyükelçi atanması, şirketlere daimi ya da diplomatik temsilcilik kurulması bu şirketlerin devlet statüsünde olup olmadığı sorgulanmadan ya da uluslararası kişilikleri bağlamında yasal düzenleme olmaksızın yapıldığında uluslararası sorunlara yol açabilecektir.²⁵³ Şirketlerin devlet ya da uluslararası örgüt gibi yorumlanması, uluslararası kişilik gibi kabul görmesi, şirketlerin uluslararası hukukta tanınması sonucunu doğurabilecek ve bu hal uluslararası anlamda kabul görmüş bir teamül olmaksızın uluslararası bir hukuk krizine ya da açmaza sebep olabilecektir. Bu durum sadece diplomatik temsilcilik için değil misyon şefliği, özel temsilcilik gibi unvanlar için de geçerlidir. Zira buradaki sorun uluslararası anlamda tanıma ve hukuk süjesi sorunudur.

²⁵⁰ 189 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurtdışı Teşkilatı Hakkında KHK, Resmi Gazete, 14.12 1983.

²⁵¹ 189 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurtdışı Teşkilatı Hakkında KHK, Resmi Gazete, 14.12 1983.

²⁵² 189 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurtdışı Teşkilatı Hakkında KHK, Resmi Gazete, 14.12 1983.

²⁵³ Pavel Bures, International Legal Personality of Transnational Corporations – Any Chance for the Theoretical Shift with Respect to a Legally Binding Instrument on Human Rights and TNCs?, International and Comparative Law Review, Cilt:22, Sayı:2, Syf: 139-151.

Teknomatların hukuki statülerinin dış temsilcilikler içerisine alınması, yasal yetersizlikler sebebiyle sorun oluşturabilecektir. Ancak teknomatlar için akla dışişleri uzmanları, müşavirler ya da ataşeler de gelebilmektedir.

Resmi internet sitesindeki açıklamalarda dışişleri uzmanları için en az 3 yıl görev yapma, tezlerinin yeterli olması ve sınavı geçmiş olmaları şartları aranmıştır.²⁵⁴ Dış İşleri Uzmanlığı Yönetmeliğinde uzman ve uzman yardımcılarının görev, yetki ve sorumlulukları; toplantılara katılım, bilgi notu üretmek, araştırma yapmak, rapor hazırlamak²⁵⁵ şeklinde sayılmıştır. Sayılan bu görevler bağlamında yasal bir düzenleme yapılmaksızın bakanlık nezdinde teknomat benzeri bir statüde çalışabilecek memurlar atanabilecektir. Büyük teknoloji şirketleri, kişisel veri, insan hakları gibi konularda deneyimli, bilgili ya da çalışmalarını bu konular üzerine yapmış insanların göreve seçilmesi yerinde olacaktır. Bu memurlarca yapılacak araştırmalar sonucunda, büyük teknoloji şirketlerinin veri ve insan hakkı ihlallerinde bulunduğu anlaşıldığında buna ilişkin denetim içeren politikalar üretebilecek, bu alanda raporlar yayımlayabileceklerdir. Yine Dışişleri Uzmanlığı Yönetmeliğinde bulunan ve *“görev yaptığı birimin görev alanına giren ve amiri tarafından verilecek diğer benzeri nitelikteki görevleri yerine getirmek”*²⁵⁶ şeklinde sayılan ve geniş yoruma açık olan görevlendirmeler de ulusötesi teknoloji şirketleri ile teknomat statüsündeki memurların görüşmelerini içerecek şekilde yorumlanabilecektir.

Yönetmelikte sayılan ve bu uzmanların seçilmesinde etkili olan kriterlerde, uzman yardımcılarının dış politika konularında bilgili olması, muhakeme ve ifade yeteneğinin bulunması ölçülecektir. Bilgili, yetenekli, liyakatli, mesleğe uyumlu, genel kültürlü²⁵⁷ olmayı içeren kriterler de teknomat statüsü için tarafsız, yetkin kişilerin göreve getirilmesini sağlayabilecektir. Yine göreve gelmesi beklenen bu kişilerin bu pozisyona sınavla başvurması tarafsız olması açısından güven uyandırıcıdır. Seçilen kişinin sözlü mülakatlarının, çalışmalarının ve geçmişlerinin kişisel veri sınırları dahilinde vatandaşlar ile

²⁵⁴ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Unvanlar, <https://www.kisa.link/NKfJc>, Erişildiği Tarih: 09.11.2024.

²⁵⁵ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Unvanlar, <https://www.kisa.link/NKfJc>, Erişildiği Tarih: 09.11.2024.

²⁵⁶ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Dışişleri Uzmanlığı Yönetmeliği, Resmi Gazete, Yayımlı Tarihi: 25.04.2012.

²⁵⁷ Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, Dışişleri Uzmanlığı Yönetmeliği, Resmi Gazete, Yayımlı Tarihi: 25.04.2012.

paylaşılması da güven arttırıcı bir uygulama olacaktır. Güvenilir bir aracı ise ancak şeffaflık ile sağlanabilecektir.

Ancak bu kişilerin böyle bir sistematiğe, diplomatik temsilci değil memur olacağı unutulmamalıdır. Bu yüzden çıkar çatışmalarına kolayca kurban gidebilmesi, görevden alınması, ihraç edilmesi gibi hususlar da bu güveni sarsabilecek ya da teknomatları taraf tutmaya zorlayabilecektir. Bu yüzden bahse konu uzmanların seçilmesi usulü benimsenirken, ya yasal bir düzenleme ile bu uzmanlara diplomatik ayrıcalık ve bağışlıklar sağlanarak elçi-memur statüsünde yeni ve melez bir kurum oluşturulacak ya da teknomatlar memur statüsünde kalmaya devam edecektir. Yasal düzenleme ile tanınabilecek ayrıcalık ve bağışlıklar kişi dokunulmazlığını, yargı bağışlıklarını, birçok kişisel veriye sahip olduğu için konut/belge/eşya dokunulmazlığını ve haberleşme özgürlüğünü içerebilecektir.²⁵⁸ Bu bağışlıklar ve ayrıcalıklara ek olarak tıpkı günümüz diplomasisinde uygulandığı gibi vergi ve gümrük ayrıcalıkları da sağlanabilecektir.²⁵⁹ Bu sayılan ayrıcalık ve bağışlıklar, şirketlerin, devlet ya da uluslararası örgüt statüsü olmadığından, şirketin incelendiği ve şirket merkezinin bulunduğu devlet tarafından gözetilmelidir. Yine disiplin amiri²⁶⁰ olarak geçen müşavirler ve ataşeler de Türk Hukuk sistematiği içerisinde diplomatik temsilcilikler yanında, teknomatlar için uyarlanabilecek ve değerlendirilmesi gereken diğer yapıları oluşturmaktadır. Ancak bunların da memur statüsünde olduğu gerekçesiyle görevden alınma, ihraç gibi risklerinin olduğu, bu risklerin teknomatların taraf tutmasına sebep olabileceği gibi yukarıda yapılan eleştiriler burada da yapılabilecektir. Ancak ataşelik bağlamında, ataşelerin müşavirlere ve dışişleri uzmanlarına kıyasla daha farklı hukuki ayrıcalık ve bağışlıkları olmasından kaynaklı olarak bağımsızlıkları noktasında daha olumlu bir bakış açısı geliştirilebilecektir. Ataşeler, üstlerinin, özel eşyalarının aranmasının yasak olması; önleme ve adli arama tedbirlerinin uygulanamaması gibi diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklara sahiptir.²⁶¹ Yine, ataşeler, farklı bakanlıklara bağlı olarak

²⁵⁸ Aylin Taşhan, Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürlüğü, Diplomaside Ayrıcalıklar ve Bağışlıklarla İlgili Uygulamalar, Syf:36,(<https://www.kisa.link/PjYXU>).

²⁵⁹ Aylin Taşhan, Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürlüğü, Diplomaside Ayrıcalıklar ve Bağışlıklarla İlgili Uygulamalar, Syf:25,(<https://www.kisa.link/PjYXU>).

²⁶⁰ Yurtdışında Daimi Görevlere Atanacak Personel Hakkında Yönetmelik, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=359&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5>, Resmi Gazete, Yayımlı Tarihi: 23.11.2018.

²⁶¹ Burhan Atalık, Diplomatik Dokunulmazlığı Olan Şahıslar İle Uluslararası Sözleşmeler Kapsamında Görev Yapan Yabancı Asker Kişiler Hakkında Arama, ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:4, S:2, 2022, syf.1221-1274.

askeri ataş, güvenlik ataşesi, kültür ve tanıtma ataşesi gibi farklı uzmanlık alanlarına göre atanabilmektedir.²⁶² Ancak henüz bir teknoloji ataşeliği günümüz Türk Hukuk sisteminde mevcut değildir. Yine tüm bu olasılıklarda da, şirketlere ya da teknoloji merkezlerine ataşe atama noktasında uluslararası hukuki kişilik problemi varolmaya devam edecektir.

Hukuk kişiliği sorununa bir çare olarak yine ad hoc nitelikli diploması temsilcilikleri de önerilebilecektir. Bu türden diplomatik temsilcilikler yine devlet ya da uluslararası örgüt nezdinde geçici olarak kurulabilecektir ancak yasal bir düzenleme ile insan hakları, kişisel veriler gibi konularda ihlale sebebiyet verdiği düşünülen büyük teknoloji şirketlerine ad hoc nitelikte araştırma yapma ve ihlalleri soruşturma yetkisi tanınan ad hoc bir temsilci olarak teknomatlar atanabilecektir. Ancak bu türden bir düzenleme önleyici hukuk oluşturmayacak, düzenleme ihlalin önlenmesini değil tespit edilmesini sağlayacaktır.

Türk Hukuk sistematğinde güncel olarak varolan ve teknomatlar için uygulanabilecek bir diğer statü ise BTK içinde kurulabilecek yapılardır. BTK, Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı, kurum görevlerinde bağımsız olan, emir ve talimat almayan telekomünikasyon sektörünü denetlemek için kurulmuş düzenleyici ve denetleyici kurumdur.²⁶³ BTK içerisine atanacak teknik uzman ve idarî uzman personellerin ilgili Bilişim Teknolojiler ve İletişim Kurumunun Kuruluşuna İlişkin Kanun'da dört yıllık lisans mezuniyeti, tez kabulü, yeterlilik sınavından başarı gibi özelliklere sahip olması gerektiğinden bahsedilmiştir.²⁶⁴ Bu personellerin dil yeterliliğine sahip olması, yüksek lisans ya da doktora tezlerini kurumun görev alanıyla ilgili yapması halinde de bilişim uzmanı olarak atanabileceğinden bahsedilmiştir.²⁶⁵ Bu kişilerin de bilişim alanında uzman olması, bağımsız bir denetçilik görevi icra etmeleri halinde teknomat olarak görev yapma ihtimali değerlendirilebilecektir. Ancak bu kurumun elektronik haberleşme ve internet üzerinden

²⁶² Resmi Gazete, Diplomatik Temsilciliklerde Diplomatik Statüyü, Konsolosluklarda Konsolos Memuru Statüsünü Haiz Personel ile İlgili Protokol Esasları Hakkında Yönetmelik, Yayın Tarihi: 24.09.1985.

²⁶³ Mehmet Fatih Gürkan, Düzenleyici ve Denetleyici Kurum Olarak Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, 2013, syf. 333-356.

²⁶⁴ Resmi Gazete, Bilişim Teknolojiler ve İletişim Kurumunun Kuruluşuna İlişkin Kanun, Yayın Tarihi: 07.08.1983.

²⁶⁵ Resmi Gazete, Bilişim Teknolojiler ve İletişim Kurumunun Kuruluşuna İlişkin Kanun, Yayın Tarihi: 07.08.1983.

yapılan yayınlar sektöründe ağırlıklı olarak faaliyet gösteriyor olması²⁶⁶ tüm teknoloji şirketlerini kapsayan bir yapı değildir; bu durum da büyük teknoloji şirketlerine atanmak noktasında yeterlilik açısından eleştiriler yapılmasına sebep olabilecektir. Ancak İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'da BTK'ya özel bilgi ve ihtisas gerektiren konularda sözleşmeli personel çalıştırılabilme hakkı tanınmıştır.²⁶⁷ Ancak yine de kurum çalışanlarının devlet memuru statüsüne tabi olması bu personellerin ataşeler gibi diplomatik ya da hukuki bağımsızlık ve ayrıcalıklara tabii olmaması ve bu sebeple büyük teknoloji şirket ya da merkezlerine atanmaları halinde güvencelerinin bulunmaması ihtimalini artırabilecektir. Bu türden bir atama uluslararası hukuk kişiliği sorununa yol açmasa da makale kapsamında “elçi” statüsü değerlendirilmekte olup, diplomatik ayrıcalıklara sahip olmayan bir yapının işlevine, güvenilirliğine ve yeterliliğine şüpheyile yaklaşılmaktadır. Bağımsız kuruluşlar içerisinde teknomatları değerlendirdiğimizde, teknomatların diplomatik temsilci gibi güvencelerinin olmaması, teknomatların bağımsızlıklarının şüphe doğurmasına ve çıkar çatışmalarında yönlendirilmelerine sebep olabilecektir.

Bu önerilerin hepsi tartışmaya açık olsa da atamalar ve temsilcilikler yasal düzenleme olmaksızın yine de diplomatik temsilcilik ya da daimi temsilcilik gibi bir yapıda değerlendirilemeyeceğinden temelde tüm bu önerilerin yasalar ile güçlendirilmesi gerekliliği ortadadır. Yine bir başka tartışmaya açık sorun da teknomatlar bağlamında değerlendirdiğimizde, elçi kavramının revize edilmesi gerekliliğidir. Zira yeni yapılacak düzenlemelere uyumlu olması ve var olan yasalarla çelişmemesi için teknolojileri elçileri yerine teknomat ifadesinin kullanılması daha yerinde olacaktır. Elçi kavramı var olan diplomatik temsilciliğin ve diplomasi hukukun bir parçası olduğundan yeni kurumlara yeni ifadelerin gerekmesi; şirketlerin diplomatik temsilcilik açılacak bir hukuk kişiliklerinin bulunmaması bu türden isim değişikliğini gerekli ve anlamlı kılmaktadır.

Tüm bu mümkün ve namümkünler arasında bakıldığında var olan kurumları mevcut yasalarla teknomatlara uyarlamak zordur bundan dolayı yeni ve çağa uygun düzenlemeler

²⁶⁶ Resmi Gazete, Bilişim Teknolojiler ve İletişim Kurumunun Kuruluşuna İlişkin Kanun, Yayın Tarihi: 07.08.1983.

²⁶⁷ TBMM, İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 23.09.2007.

ile yeni kurumların, aracılarn ve yasaların oluşturulması gerekmektedir. Dünyanın seyrinde ise insan haklarına verilen değerin kendiliğinden yükseleceği, verilerin gönüllü olarak korunacağına dair bir gösterge yoktur. Bu yüzden bireylerin çıkarlarını şimdi ve gelecekte koruyacak yeni kurum ve kuruluşlara her zamankinden çok daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

SONUÇ

Ulusötesi büyük teknoloji şirketleri, teknolojinin iç içe geçtiği modern çağda birey ve devlet ile eskisine kıyasla çok daha fazla etkileşim halindedir. Bu etkileşim hali, ulusötesi büyük teknoloji şirketlerinin etkilerini artırmaktadır. Ulusötesi büyük teknoloji şirketlerinin etkilerinin hukukun ya da toplumun yararına olmama ihtimali ise değerlendirilmelidir. Ülkelerin ekonomik kaygıları, bazı şirketlerin ülkelerin bütçesinden daha fazla ekonomik güçlerinin olması, lobicilik faaliyetleri ve şirketlerin insan odaklı olmayan politikaları bu değerlendirmeyi gerekli kılabilir. Bu sebeple insanın, temel hak ve özgürlüklerin şirketler tarafından ihlal edilebileceği tahmin edilmektedir. Bu türden ihlallerin önlenmesi ya da çözülmesi için GDPR, DSA/DMA, AI Act gibi birçok yasal düzenleme yapılmıştır. Bu yasal düzenlemelerin bazılarında büyük teknoloji şirketlerinin lobicilik faaliyetleri ile etki ettiği tartışılmaktadır. Büyük teknoloji şirketlerinin lobicilik faaliyetleri ile kamu yararı her zaman için uyumlayabilmelidir. Tüm bu sebeplerle kişisel verilerin hukuka aykırı olarak ele geçirilmesi, işlenmesi, yayılması; özel hayata ve mahremiyete saygının yitirilmesi; iletişim hakkının, unutulma hakkının, dijital güvenlik hakkının kolayca ihlal edilmesi; bilgi hakkına, açık internete ve doğru bilgiye erişmekte zorlukların yaşanması gibi sorunlar da tartışılır hale gelmiştir. Ancak bu sorunların hiçbirisi sonsuz seçeneklerin olduğu bu dünyada çözülemez nitelikte değildir.

Yeni teknolojilere yeni çözüm önerileri sunmak gerekmektedir. Diplomasinin çok eskiden beri yer edindiği dünya düzeninde diplomasi ve teknolojinin bir araya geldiği teknomasi kavramı ile bunun bir uzantısı olarak teknomatların hikayesi de kendini çözüme yakınsayan bir yaklaşımda karşımıza çıkmaktadır. Bir çözüm önerisi olarak önerilen teknomatlar bize bir kapı açmakta ve farklı bir dünya düzeninin, alternatif bir gerçekliğin var olabileceğini göstermektedir. Zira bireyin çıkarını, devletlerin ve şirketlerin önüne koyan, bunu yaparken de tamamen serbest bırakılmayan; şeffaf raporlamalarla denetlenen ve toplumsal güveni inşa eden; bunun yanında alanında uzman olduğu için teknik güvenilirliği de sağlayan bir oluşum, toplumun temel ihtiyaçlarından birini karşılayabilmelidir. Bu alanın hukuki yeterliliği düzenlenmeyi gerektirse de, çözüm yollarının sınırlı olmadığını da bize göstermektedir.

Ancak tüm bu sayılan çözüm yolları sürekli değişen dünyada tam bir yol haritası sunmamaktadır. Çağımızda her şey sürekli bir devinim halindedir ve sürekli değişen şeyler için bir kılavuz da mevcut değildir. Bu yüzden özellikle devletler değişen dünya düzenindeki açıkları, kötülükleri, hassas noktaları konunun uzmanlarına güvenerek analiz etmeli ve değişime ayak uydurarak çalışmalarına, yasama faaliyetlerine devam etmelidir; bunu yaparken de insan haklarına ve birey temelli etik değerlere bağlı kalmalıdır. Toplumu oluşturan bireyler içinse durum çok daha vahimdir zira bireyler iki büyük güç olan devletler ve şirketler arasında kendilerini koruyacak bir alan yaratmakta zorlanmaktadır. Bireyleri koruyan hükümetler ya da şirketler her zaman gerçeklikte var olmadığı için, bireylerin sadece yeni gelişen çözüm metotlarına güvenerek beklememesi; teknoloji okur yazarlığını artırması, teknolojiyi anlaması ve verilerinin güvenliğinin öncelikli olarak bekçisi olması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

189 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurtdışı Teşkilatı Hakkında KHK, Resmi Gazete, 14.12.1983.

5072 sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları İle İlişkilerine Dair Kanun, Resmi Gazete, 29.01.1004.

6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu, Resmi Gazete, 04.02.2011.

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, Resmi Gazete, 14. 02.2011.

7194 Sayılı Kanun, Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Resmi Gazete, 07.12.2019.

95/46/AT sayılı Direktif'i yürürlükten kaldıran, gerçek kişilerin kişisel verilerin işlenmesi bakımından korunması ve bu tür verilerin serbest dolaşımı hakkında 27 Nisan 2016 tarihli ve (AB) 2016/679 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü (Genel Veri Koruma Tüzüğü) (AEA ile ilişkili metin), <https://www.ab.gov.tr/siteimages/resimler/Nihai-ABB-HCDB-GDPR.pdf> Erişildiği Tarih: 18.11.2025.

A. Füsün Arsava, Uluslararası Hukukta Güç ve Hukuk İlişkisi, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı: 3-10, 2012, syf. 354.

AB-2273 The California Age-Appropriate Design Code Act, <https://l24.im/AmywUMr>, Erişim Tarihi: 06.05.2025 Yayın Tarihi: 18.11.2022.

Abdurrahman Eren, Anayasa Hukuku Dersleri, Seçkin Yayıncılık, 2025.

Adnan Güriz, Hukuk Felsefesi, Siyasal Kitabevi, 2015, Ankara syf. 25.

Alexis Wichowski, Nations Need Ambassadors to Big Tech, <https://www.wired.com/story/nations-need-ambassadors-to-big-tech/>, 19.04. 2021, Erişildiği Tarih: 27.04.2023.

Armağan Ebru Bozkurt Yüksel, Avrupa Komisyonunun Yapay Zeka Tüzük Teklifine Genel Bir Bakış, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı:51, Temmuz 2022, syf. 29.

Ashley Deeks, A New Tool for Tech Companies: International Law, <https://124.im/any3>, Erişildiği Tarih: 04.05.2023, Yayın Tarihi: 30.05. 2019.

Aslıhan Kurt, Elektronik Ticarete Rekabet Hukuku Üzerinden Cezalandırma Politikaları ve Avrupa Birliği Dijital Piyasalar Yasası Örneği, Kırıkkale Hukuk Mecmuası, Cilt:4, Sayı:2, Yayın Tarihi: 30.10.2024, syf. 435.

Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, Proposal for a Directive of the European Parliament of the Council on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive, 30 Kasım 2022.

Avrupa Birliği Bakanlığı, Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR) Türkçe Versiyon (PDF), Kişisel Verilerin Korunması Platformu, 18.03.2018, <https://www.kisa.link/XOJsU>, Erişildiği Tarih: 25.11.2024.

Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu, Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act), Official Journal of the European Union, Yayın Tarihi: 27.10.2022, <https://www.kisa.link/nRrAX>, Erişildiği Tarih: 25.11.2024.

Avrupa Komisyonu, Regulation (EU) 2022/1925 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act), Official Journal of the European Union, Yayın Tarihi: 12.10.2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R1925>, Erişim Tarihi: 25.11.2022.

Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 11. ve 14. Protokoller ile Değiştirilen Metin, 2010, <https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf>, Erişildiği Tarih: 25.11.2024.

Aylin Gamze Ateş-Muharrem Ekşi, Hasbara Anlayışı Çevresinden İsrail'in Kamu Diplomasisi Faaliyetleri, Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi, Cilt:3 Sayı:2, 2020, Syf: 71-90.

Aylin Taşhan, Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürlüğü, Diplomaside Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklarla İlgili Uygulamalar, Syf:25 (<https://www.kisa.link/PjYXU>).

Aynur Tekke- Aybala Lale, “Sosyal Medyada Etik, Bilgi Manipülasyonu ve Siber Güvenlik”. Akademik İncelemeler Dergisi Cilt 16 – Sayı 2 (Ekim 2021), syf. 44-62.

BBC, Vote Leave's Targeted Brexit Ads Released by Facebook, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-44966969>, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

Brian Libgober, Meet, Comment, Meet Again: The Gains from Lobbying Financial Regulators During Rulemaking, Quarterly Journal of Political Science, 2020, syf. 449-481.

Burak Medin, Dijitalleşen Dünyada Fikri Haklar Sorunu, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:7, Sayı:2, Temmuz 2017, syf. 51-68.

Burhan Atalık, Diplomatik Dokunulmazlığı Olan Şahıslar İle Uluslararası Sözleşmeler Kapsamında Görev Yapan Yabancı Asker Kişiler Hakkında Arama, ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:4, S:2, 2022, syf.1221-1274.

Canadian Security Intelligence Service, Who Said What? The Security Challenges of Modern Disinformation <https://www.kisa.link/aSPNv>, Erişim Tarihi: 14.10.2025.

Capital, Türkiye'nin En Büyük Özel 500 Şirketi, https://www.capital.com.tr/pdf/500TABLO_ciro_2024w.pdf, Erişim Tarihi: 13.06.2025.

Ceyda Baboğlu, Lobicilik ve Kamu Yönetiminde Katılım, Türk İdare Dergisi, 2016, syf. 299-314.

Cihan Dura-Zerrin Kılıçarslan, Ulusötesi şirketler ve Ulus Devlet: Güç Kayması Üzerine Bir Araştırma, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 31 Yıl:2011/2, Syf: 85-111.

CNBC, Nvidia, Cisco, Oracle and OpenAI are backing the UAE Stargate data center project, <https://www.cnbcm.com/2025/05/16/trump-middle-east-openai.html>, Erişim Tarihi: 23.07.2025 Yayım Tarihi: 16.05.2025.

Commission Fines Apple Over €1.8 Billion Over Abusive App Store Rules For Music Streaming Providers, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ga/ip_24_1161, Erişim Tarihi: 13.08.2025.

Commission Opens Formal Proceedings Against TikTok Under the Digital Services Act, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_926, Erişim Tarihi: 13.08.2025.

Corporate Europe Observatory, The Lobbying Ghost in the Machine - Big Tech's covert defanging of Europe's AI Act Report, Brüksel, Şubat 2023.

Court of Justice of the European Union, Press Release No:54/14, The Court of Justice Declares the Data Retention Directive To Be Invalid, <https://www.kisa.link/DMjCO>, Erişim Tarihi: 25.11.2024, Yayım Tarihi: 08.04.2024.

CRI, About the CRI, <https://counter-ransomware.org/aboutus>, Erişim Tarihi: 21.09.2025.

Coşkun Can Aktan, Patalojik Meritokrasi: Distopyaya Dönüşen Bir İmkasız İdeal, Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt:10, Sayı: 26, 2021, Syf: 14.

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Resmi Gazete, 10.07.2018.

Daron Acemoğlu - Simon Johnson, İktidar ve Teknoloji: Bin Yıllık Mücadele, Doğan Kitap, İstanbul, 2023.

Deborah Brown, Human Rights Watch, Big Tech's Heavy Hand Around the Globe, <https://www.hrw.org/news/2020/09/08/big-techs-heavy-hand-around-globe>, Erişim Tarihi: 05.09.2025, Yayım Tarihi: 08.09.2020.

OpenAI, About, <https://openai.com/about/> , Erişim Tarihi: 24.11.2025.

Demet şefika Acar, Küreselleşen Dünyada Diplomasi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 1-2, 2009, Syf: 420-423.

Deniz Baran, ok Uluslu şirketlerin Uluslararası Hukuk Kişiliği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.

Department for Business, Energy & Industrial Strategy, Office of the Regulator of Community Interest Companies: Leaflets, <https://www.kisa.link/dFKAY>, Erişim Tarihi: 09.06.2025, Yayım Tarihi: Mayıs 2016.

Der Spiegel, Inside the European Parliament Corruption Scandal, <https://www.kisa.link/uyqIN>, Erişim Tarihi: 25.07.2025, Yayım Tarihi: 20.01.2023.

Digital Democracy Initiative, Tech for Democracy, <https://digitaldemocracyinitiative.net/underside-tech-for-democracy>, Erişildiği Tarih: 20.09.2025.

Dlara Yzer Elitimur, İnsan Haklarının Korunması Bağlamında Yapay Zeka Uygulamaları, AkdHFD, Y. Aralık 2022, C. 12 - S. 2., Syf: 559-594.

Directive 2006/24/EC of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/24/oj/eng>, Erişim Tarihi: 25.11.2024.

Doğan şafak Polat, Kuruluşundan kşne Milletler Cemiyeti Sistemi, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 19, Sayı 76, Ekim 2020, Syf:1950-1967.

Duygu Hatipoğlu Aydın, Siber Alanda Devletler ve Şirketler Arasındaki İlişkilerin Hukuka Etkisi, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:13, S:1, syf. 59.

Duygu Şimşek Aktaş, Bilişim Teknolojisindeki Gelişmelerin Anayasal Fonksiyonlar Üzerindeki Dönüştürücü Etkisi, Anayasa Yargısı, Cilt: 36, Sayı 2, 2019, s.253-289.

Emin Barlas-Uğur Aybek, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yönetici Şirketlerine Sağlanan Muafiyet ve İstisnaların Vergi Mevzuatına Göre Değerlendirilmesi, Cilt:2, Sayı:1, 2024, syf.11.

Erdem Eren, Geleneksel Diplomasiden Modern Diplomasiye Diplomasinin Tarihsel Evrimi, Uluslararası Eşitlik Politikaları Dergisi, Cilt 01, Sayı 01, 6 Aralık 2021, Syf. 32-55.

EU, DMA, Commission finds Apple and Meta in breach of the Digital Markets Act, https://digital-markets-act.ec.europa.eu/commission-finds-apple-and-meta-breach-digital-markets-act-2025-04-23_en, Yayın Tarihi: 25 Nisan 2025, Erişildiği Tarih: 20 Eylül 2025.

EU, General Data Protection Regulation <https://gdpr-info.eu/> Erişildiği Tarih: 20.09.2025.

European Commision, Global Gateway, <https://www.kisa.link/EDKVn>, Erişildiği Tarih: 21.09.2025.

EC, Transparency Register, https://commission.europa.eu/about/service-standards-and-principles/transparency/transparency-register_en, Erişim Tarihi: 01.05.2025.

EC, Transparency Register, https://transparencyregister.europa.eu/index_en, Erişim Tarihi: 13.06.2025.

European Parliament and Of The Council, Regulation Number: 2024/1689, <https://www.kisa.link/RRntL>, Erişim Tarihi: 01.05.2025, Yayın Tarihi: 12.07.2024.

European Parliament, Report on amendments to Parliament's Rules of Procedure affecting, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0462_EN.pdf, Erişim Tarihi: 01.05.2025, Yayımlanma Tarihi: 12.12.2018.

European University Institute Robert Schuman Centre for Advanced Studies Global Governance Programme EU-Asia Project, Liselotte Odgaard, Europe and the US-China Tech War: Enhanced Competition in the post-Trump Era, Mart 2021, https://eulacfoundation.org/system/files/digital_library/2023-07/rsc_pp_2021_02.pdf.

Evin Abdurahmanlı-Egemen Bağış, Diplomasi Tanımı ve Uluslararası Konjoktürde Mevcut Olan Diplomasi Türleri, Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, 2021, Syf: 141.

Fahri Erdem Kaşak, Tüzel Kişilik Kavramı ve Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt:26, Sayı:2, Aralık 2020, syf. 1242-1263.

Federal Trade Commission, Children's Online Privacy Protection Rule ("COPPA") <https://www.ftc.gov/legal-library/browse/rules/childrens-online-privacy-protection-rule-coppa>, Erişim Tarihi: 06.05.2025 Yayımlanma Tarihi: 17.01.2013.

Fidan Alhas, Nepotizm İle Örgütsüz Sessizlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Sosyal Bilimler Dergisi, 30.11.2023, syf. 1746.

Fikriye Erkul, Common Law Hukukun Gelişimi, Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, 2023, Syf: 2087-2105.

Filiz Balta Peltekoğlu, Halkla İlişkiler Nedir, İstanbul, Beta Yayınları, Yayın Tarihi: 12.05.2022, Syf: 381-383.

Flavio Frasca, Çok Uluslu Şirketlerin Uluslararası Cezai Sorumluluğu: Teorik ve Pratik Konular Çevirisi, (Çeviren: Yavuz Akbulak-SPK Başuzmanı), <https://www.kisa.link/oCYHm>, Erişildiği Tarih: 28.04.2023, Yayımlanma Tarihi: 17.02. 2022.

Financial Times, Letter: Alas, EU digital markets are Big Tech plaything, <https://www.ft.com/content/07bf9005-3aa1-47c1-a8b0-f8bf6f1975d7>, Yayın Tarihi: 20.02.2024, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

FOC, About Us, <https://freedomonlinecoalition.com/aims-and-priorities/>, Erişildiği Tarih: 20.09.2025.

Foreign Agents Registration Act (FARA): An Overview, <https://www.congress.gov/crs-product/IF10499>, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

Fortune Global 500, <https://fortune.com/ranking/global500/>, Erişim Tarihi: 09.06.2025, Yayın Tarihi: 2024.

Funda Başaran, Bir TeknolojikYenilik Olarak Internetin Tarihi: Ulusal Yenilik Sistemi, Kamu Politikaları ve Standartlar, Kültür ve İletişim, 10 Temmuz 2006, Cilt: 9 (2), Sayı: 18, syf. 28.

Gamze Aşçıoğlu Öz, Avrupa Birliğinde Dijital Piyasa ve Hizmetlerin Düzenlenmesine İlişkin Güncel Gelişmeler ve Yansımaları, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi 22, Sy. 2, Aralık 2023, syf. 427-75.

GoCardless, What Is The Difference Between LLC and LLP, <https://gocardless.com/guides/posts/what-is-the-difference-between-llc-and-llp/>, Erişildiği Tarih:09.06.2025, Yayın Tarihi: Kasım, 2022.

GoogleDeepMind, Our Vision, <https://deepmind.google/about/>, Erişim Tarihi: 24.11.2025.

Gökhan Yücel, Dijital Diplomasi, TRT Akademi, Cilt 01, Sayı 02, Dijital Medya Sayısı.

Gülseren Adaklı, Kronik: Hakim Güçlere ve Hakim Gazeteciliğe Meydan Okuyan Bir Girişim: Wikileaks. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 66, Sayı:1, 2019, syf:189-192.

Haldun Narmanlıoğlu-Tuğçe İyigüngör, Uygur Türkleri Üzerinde Dijital Gözetim, BİLİG

Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 102, 2022, syf. 127.

Human Rights Watch, Türkiye: Big Tech Should Protect Online Expression, Resist Censorship, <https://www.hrw.org/news/2024/03/04/turkiye-big-tech-should-protect-online-expression-resist-censorship>, Erişim Tarihi: 05.09.2025, Yayın Tarihi: 04.03.2024.

International Labour Organization, Advocacy and lobbying guide. Tools and best practices for Employer and Business Membership Organizations, Switzerland, Mart 2025, syf. 82.

Internet Governance Forum, <https://www.intgovforum.org/en>, Erişildiği Tarih: 20.09.2025.

Istech Soft, Mobil Uygulama İndirme ve Kullanım İstatistikleri, <https://www.istechsoft.com/blog/mobil-uygulama-indirme-ve-kullanim-istatistikleri-2023/>, Erişim Tarihi: 14.06.2025.

ITIF, Does the DMA Intentionally Target US Companies?, <https://itif.org/publications/2025/03/21/does-the-dma-intentionally-target-us-companies/>, Yayın Tarihi: 21 Mart 2025, Erişildiği Tarih: 20 Eylül 2025.

İlhan Güllü, Küresel Riskler ve Fırsatlar Bağlamında Çok Uluslu Şirketler Üzerine Bir Analiz, Erciyes Akademi, Sayı: 36, Cilt: 4,2022, syf. 2106.

İpek Sucu, Bankaların Lobicilik Faliyetleri ve Medyaya Yansımaları, Kadim Akademi SBD, C.3, S.2, syf. 26.

İstanbul, Ankara ve İzmir Baroları Çalıştay Raporu , Yapay Zeka Çağında Hukuk, https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/yapay_zeka_caginda_hukuk2019.pdf, 2019, Erişim Tarihi: 15.08.2025.

Julian Assange, Şifrepunk: Özgürlük ve İnternetin Geleceği Üzerine Bir Tartışma, İstanbul: Metis Yayınları, 2013.

JUSTIA, The Notice and Comment Process Legally Provided for Agency Rulemaking,

<https://www.justia.com/administrative-law/rulemaking-writing-agency-regulations/notice-and-comment/>, Erişim Tarihi: 24.05.2025.

Kadir Canöz, Halkla İlişkiler Uygulaması Olarak Lobicilik: Ankara Ticaret Odası (ATO) Örneği, Selçuk Üniversitesi, Halkla İlişkiler Bilim Dalı Doktora Tezi Konya, 2007.

Kadir Canöz, Tutum Oluşturma Etkinliği Olarak Lobicilik, Selçuk Üniversitesi Selçuk İletişim (21-29), 02 .04.2003, syf:24.

Kahraman Kağan Kaya, Bir Lobicilik Ortamı Olarak X (Twitter): Akademik Dayanışma Platformu Örneği, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sonbahar 2024, Sayı:34, Syf. 790.

Kaliforniya Eyalet Yasama Meclisi, CCPA Regulations, California State, Yayım Tarihi: 28.06.2018, <https://www.ca.gov>, Erişildiği Tarih: 25.11.2024.

Kamuran Rençber, Uluslararası Hukuk, Seçkin Yayınları, 2023.

Kemal Gözler, Anayasa Hukukunun Genel Esasları, Ekin Yayınevi, Ağustos 2018, syf. 345

Kemal Gözler, Hukuka Giriş, Seçkin Yayınevi, Temmuz 2024.

Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Seçkin Yayıncılık, 2022.

Kemal Gözler, Tabii Hukuk ve Hukuki Pozitivizme Göre Adalet Kavramı, Muhafazakar Düşünce, Yıl 4, Sayı 15, Kış 2008, s.77-90. (<https://www.anayasa.gen.tr/adalet.htm>).

Karsten Mause, Andreas Polk, The Political Economy of Lobbying Channels of Influence and their Regulation, Studies in Public Choice 43, syf. 290.

Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi, <https://www.kisa.link/xreeX>, Erişildiği Tarih: 04.11.2024.

KVKK, Kişisel Verileri Koruma Kurulunun 10/03/2022 tarih ve 2022/229 sayılı Karar Özeti, <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/7275/2022-229>, Erişim Tarihi: 26.11.2024.

KVKK, Kişisel Verileri Koruma Kurulunun 11/04/2023 Tarihli ve 2023/570 Sayılı Karar Özeti, <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/7756/2023-570>, Erişim Tarihi: 26.11.2024.

KVKK, Kişisel Verileri Koruma Kurulunun 28/09/2023 Tarihli ve 2023/1645 Sayılı Karar Özeti, <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/7765/2023-1645>, Erişim Tarihi: 26.11.2024.

Lobbying Disclosure Act, <https://lobbyingdisclosure.house.gov/lda.html>, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

Lobbying In The European Union: Current Rules and Practices, <https://www.kisa.link/MttvH>, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

Mark Fagan, Lobbying: Business, Law and Public Policy, Why and How 12,000 People Spend \$3+ Billion Impacting Our Government, Vandeplas Publishing, Florida, 2015.

Max Bank, Felix Duffy, Verena Leyendecker, Margarida Silva, The Lobby Network: Big Tech's Web Of Influence In The EU, Corporate Europe Observatory and LobbyControl, Brüksel&Köln, Ağustos 2021.

Mehmet Bahtiyar, Ortaklıklar Hukuku, İstanbul, Beta Yayınları, 2017, Syf: 22.

Mehmet Fatih Gürkan, Düzenleyici ve Denetleyici Kurum Olarak Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, 2013, syf. 333-356.

Meltem Güler, Bir Manipülasyon Aracı Olarak Rızanın İmalatı. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (Abant Journal of Cultural Studies), 3(5), 2018, syf. 75-101.

Meltem Karatepe Kaya, Gelişen Teknolojilerin Çok Uluslu Şirketler Üzerindeki Etkileri: Hukuki Zorluklar ve Fırsatlar, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:2, Aralık 2023, syf.1458-101.

Meltem Sezgin, Lobicilik Kavramı ve Yöntemleri, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Şubat 2012, Cilt:2, Sayı:12, syf. 751-772.

Mevlüt Karabıçak, Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde Ortaya Çıkan Yönelim ve Tepkiler, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, C:7, S: 2, 2002, syf. 115-131.

Miloš Resimić, Transparency International, Anti-Corruption, Lobbying regulations and civil society organisations , 18 Ocak 2023, Syf. 3.

Ministry of Foreign Affairs of Denmark, The Ministry of Foreign Affairs of Denmark's Strategy For Tech Diplomacy: A Responsible Technological Future for Denmark and the World, <https://techamb.um.dk/strategy> Erişildiği Tarih: 09.11.2024, Yayın Tarihi: Mayıs 2024.

Muhammet Musa Budak, Kamu Diplomasisi ve Dijital İletişim, Erciyes İletişim Dergisi, Cilt: 9, Sayı:1, Ocak 2022, Syf: 326.

Murat Volkan Dülger, Bilişim Suçları ve İnternet Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022, Syf: 701-745.

Mustafa Şahin, Gözetim Toplumu ve Çin sosyal Kredi Sistemi,: Toplumsal Kontrolün Yeni Yüzü, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:49, 2024, Syf: 66-84.

Natasha Singer, Silicon Valley Battles States Over New Online Safety Laws For Children, <https://www.kisa.link/NvOQy>, Yayın Tarihi:31.01.2024 Erişim Tarihi: 05.11.2024.

NATO, DIANA, <https://www.diana.nato.int/>, Erişildiği Tarih: 21.09.2025.

Nergis Emir, Figen Tabanlı, “2019 İnsanlığa Karşı Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Taslak Maddeler” (2021) 41(2) PPIL 1001. <https://doi.org/10.26650/ppil.2021.41.2.890345>, Erişildiği Tarih: 01.05.2025, Yayın Tarihi: 16.09.2021, Syf: 1001-1016.

NY Times, Cambridge Analytica and Facebook: The Scandal and the Fallout So Far, <https://www.nytimes.com/2018/04/04/us/politics/cambridge-analytica-scandal/fallout.html>, Erişim Tarihi: 24.11.2025.)

Office of Denmark’s Tech Ambassador, Cyber and Tech Retreat, <https://techamb.um.dk/impact/cyber-and-tech-retreat> Erişildiği Tarih: 21.09.2025.

Office of Denmark's Tech Ambassador, Meet the Ambassador, <https://techamb.um.dk/team/meet-the-ambassador>, Erişildiği Tarih: 03.06.2025.

Office of Denmark's Tech Ambassador, The Techplomacy Approach, <https://techamb.um.dk/>, Erişildiği Tarih: 03.06.2025.

Office of Denmark's Tech Ambassador, The Techplomacy Approach, <https://techamb.um.dk/the-techplomacy-approach>, Erişildiği Tarih: 09.11.2024.

Oğuz Göksu, 21. Yüzyılda Türkiye’nin Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Gücü: Yapısı, Araçları ve Mesajları, Erciyes İletişim Dergisi, Sayı 10(2), 30 Temmuz 2023, syf. 845-870.

Open Secrets, Lobbying Ranked Sectors, <https://www.kisa.link/VyyUy>, Erişildiği Tarih: 01.05.2025).

Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanunu, Resmi Gazete, Kabul Tarihi: 01.03.1961.

Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, Lobicilik Raporu, 27 Kasım 2015.

Oya Hazer Adıgüzel, Yeni Toplumsal Hareketler Yeni Medya Etkisi: Kuzey Ormanları

Savunması Örneği, Uluslararası Türk Dünyası Basın Sempozyumu Özel Sayısı, Cilt:7, Aralık 2019, Syf: 135-160.

Pat Garofalo, Big Tech Guide for State Lawmakers: Stop Subsidizing Big Tech's Expansion, <https://www.economicliberties.us/our-work/big-tech-toolkit-pt3/>, Erişildiği Tarih: 04.05.2023, Yayın Tarihi: 13.09. 2022.

Pavel Bures, International Legal Personality of Transnational Corporations – Any Chance for the Theoretical Shift with Respect to a Legally Binding Instrument on Human Rights and TNCs?, International and Comparative Law Review, Cilt:22, Sayı:2, Syf: 139-151.

Raphaël Kergueno and Jon Vrushi, Transparency International, Debugging Democracy Open Data for Political Integrity in Europe, 2020, syf. 32.

RC Reports, S Corp vs C Corp: Key Differences, <https://www.kisa.link/KOJeE>, Corps are limited to, seeking significant growth and investment. Erişildiği Tarih: 18.04.2025, Yayın Tarihi: 28.03.2024.

Remzi Akyel, İslam Hukukunda Yasama Yoluyla Hakikat Dayatmasının İmkânı Meselesi, BAİD 17 (Haziran 2023), syf. 279-303.

Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, Universal Declaration of Human Rights, <https://www.mfa.gov.tr/universal-declaration-of-human-rights.en.mfa>, Erişim Tarihi: 01.05.2025.

Resmi Gazete, Bilişim Teknolojiler ve İletişim Kurumunun Kuruluşuna İlişkin Kanun, Yayın Tarihi: 07.08.1983.

Resmi Gazete, Diplomatik Temsilciliklerde Diplomatik Statüyü, Konsolosluklarda Konsolos Memuru Statüsünü Haiz Personel ile İlgili Protokol Esasları Hakkında Yönetmelik, Yayın Tarihi: 24.09.1985.

Sara Gemalmaz Küçük, Türkiye’de Ulusal Destek: Teşvik ve Hibeler, İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi, Cilt:7, Sayı: 15, 2024, Syf: 73-98.

Saudi Arabia wants to build its post-oil future with massive AI data centers — Trump and U.S. tech have big incentives to oblige, <https://www.kisa.link/yGepp>, Erişim Tarihi: 23.07.2025 Yayım Tarihi: 13.05.2025.

Serkan Bulut, Söylemin Kapatılma ve Açıklama Savaşımında Edward Snowden. Etkileşim Dergisi, Sayı:3 2019, syf. 128-140.

Seyfettin Aslan, Siyasal İktidarı Etkileme Yöntemlerinden Biri Olarak Lobicilik, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 23, Haziran 2009, Syf:1-6.

Seyfi Say, Propaganda için Kullanılan Bir Örtmece Olarak Kamu Diplomasisi Kavramı, İnsan Ve İnsan Dergisi, Sayı 2,. 4 Aralık 2015, Syf: 22-44.

Sezen Kama Işık, Güncel Gelişmeler Işığında Halk Teşebbüsü, On İki Levha Yayıncılık, 2023, s.198, dn.715.

Sonay Akar, Örgüt Kültüründe Bir İş Ahlakı Problemi Olarak Nepotizm, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, Yıl:2020, Cilt: 3, Sayı:1, syf. 242.

Stephen M. Walt- John J. Mearsheimer, The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy, London Review of Books Vol. 28, No. 6, 23 Mart 2006.

STM Teknolojik Düşünce Merkezi, Dış Politikada Yeni Dönem: Teknoloji Diplomasisi ve Teknoloji Diplomatları, <https://www.kisa.link/pLFba>, Yayın Tarihi: Mayıs 2023, Erişildiği Tarih: 09.11.2024.

şeyma Filiz, Gaye Aslı Sancar Demren, Stratejik İletişim Bağlamında Dijital Lobicilik: Vote Leave Kampanyasının Astroturf Taktikler Üzerinden Niteliksel Analizi, Yeni Medya Dergisi, Bahar Sayı 14, 2023, syf: 178-196.

şükrü Özen, Çetin Önder, şirketlerin Siyasi Partilerle Bağlantılarının İktidar Değişikliklerini Uyumlanması ve şirket Performansına Etkileri: Bir Kuramsal Çerçeve Önerileri, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 75, No.4, 2020, s. 1251 – 1282.

T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, Erişildiği Tarih: 01.05.2025.

T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/destekler/hizmet-sektoru-destekleri/bilisim/e-turquality-bilisimin-yildizlari-programi>, Erişim Tarihi: 14.06.2025.

TBMM Kararlar ve Kanunlar Başkanlığı, Yasama El Kitabı, Mart 2022, Ankara.

TBMM, 25269 Sayılı Kanun, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 24.10.2003.

TBMM, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 04.02.2011.

TBMM, Elektronik Ticaret Aracı Hizmet Sağlayıcı ve Elektronik Ticaret Hizmet Sağlayıcılar Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 29.12. 2022.

TBMM, Elektronik Ticarete Güven Damgası Hakkında Tebliğ, Resmi Gazete, 06.06.2017.

TBMM, İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 23.95.2007.

TBMM, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 07.04.2016.

TBMM, Ticari İletişim ve Ticari Elektronik İletiler Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, Yayın Tarihi:15.07.2015.

TBMM, Türk Ceza Kanunu, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 12.10.2004.

TBMM, Veri Sorumluları Sicili Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 30.12.2017.

Termly, 61 Biggest GDPR Fines & Penalties So Far, <https://termly.io/resources/articles/biggest-gdpr-fines/> Erişildiği Tarih: 20.09.2025.

The Administrative Conference of the United States (ACUS), Information Interchange Bulletin No. 014 Notice-and-Comment Rulemaking, <https://www.kisa.link/gWBAF>, Erişim Tarihi: 24.07.2025, Yayın Tarihi: Mayıs, 2021.

The Forbes, What The U.S.-Saudi Partnership Really Means For The Future Of AI, <https://www.kisa.link/DLPBi>, Erişim Tarihi: 23.07.2025 Yayın Tarihi: 27.05.2025.

The Guardian, Google's AI is being used by US military drone programme, <https://www.kisa.link/URoAq>, Erişim Tarihi: 01.05.2025, Yayın Tarihi: 07.03.2018.

The, White House, Fact Sheet: President Donald J. Trump Secures Historic \$600 Billion Investment Commitment in Saudi Arabia, <https://www.kisa.link/cEGwH>, Erişim Tarihi: 23.07.2025 Yayın Tarihi: 13.05.2025.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 09.11.1982.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, <https://cbddo.gov.tr/hakkimizda/>, Erişim Tarihi: 03.06.2025.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, Stratejiler, <https://cbddo.gov.tr>, Erişildiği Tarih: 09.11.2024.

Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Dışişleri Uzmanlığı Yönetmeliği, Resmi Gazete, Yayın Tarihi: 25.04.2012.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Unvanlar, <https://www.kisa.link/NKfJc>, Erişildiği Tarih: 09.11.2024.

UN, Resolution adopted by the General Assembly on 16 December 2015, https://unctad.org/system/files/official-document/ares70d125_en.pdf, Yayım Tarihi: 16.12.2015, Erişildiği Tarih: 20.09.2025.

UN, Summit of the Future, <https://www.kisa.link/EOBJR>, Erişildiği Tarih: 20.09.2025.

United States Congress, NetChoice v. Bonta and First Amendment Limits on Protecting Children Online, <https://www.kisa.link/aGnKA>, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

US Department of Education, <https://www.kisa.link/uZygr>, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

United States Department of Justice, 2066. Federal Regulation Of Lobbying Act -- 2 U.S.C. 261 Et Seq., <https://www.kisa.link/oYPdv>, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

U.S. Department of Justice, Justice Department Sues Apple for Monopolizing Smartphone Markets, <https://www.kisa.link/pcNgs>, Yayım Tarihi: 21.03.2024, Erişim Tarihi: 14.06.2025.

US Department of Justice, Foreign Agents Registration Act, <https://www.justice.gov/nsd-fara>, Erişim Tarihi: 18.11.2025.

U.S. Department of Justice, The Antitrust Laws, <https://www.justice.gov/atr/antitrust-laws-and-you>, Yayım Tarihi: 20.12.2023, Erişim Tarihi: 14.06.2025).

UK Public General Acts, Enterprise Act 2002, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/40/contents>, Erişildiği Tarih: 09.08.2025.

UK Public General Acts, Enterprise Act 2002 Section 58, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/40/contents> Erişildiği Tarih: 09.08.2025.

US Corporation, Corporation vs. LLC – Which form should I choose? <https://www.us-corporation.org/en/incorporation-usa/corporation-vs-llc>, Erişim Tarihi: 04.09.2025.

USA Corporate Service Inc, Not For Profit Corporations-Non Profit Organizations,

<https://www.usa-corporate.com/new-business-resources/nonprofits/>, Erişim Tarihi: 09.06.2025.

Ünal Acar, Küresel Politikaların Belirlenmesinde Çok Uluslu şirketlerin Rolü ve Önemi, TESAM Akademi Dergisi, Sayı: 7(2), syf. 467-489.

Vuslat Çerçi, Avrupa Birliğinde Lobicilik, Yüksel Lisans Bitirme Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2006.

X Social Media Platform, <https://x.com/realDonaldTrump/status/265895292191248385>, Erişim Tarihi: 06.11.2012.

X Social Media Platform, <https://x.com/realDonaldTrump/status/728297587418247168>, Erişim Tarihi: 06.05.2025 Yayım Tarihi:05.05.2016.

Yurtdışında Daimi Görevlere Atanacak Personel Hakkında Yönetmelik, <https://www.kisa.link/ncOai>, Resmi Gazete, Yayım Tarihi: 23.11.2018.

Zeynep Küçükkıralı, Kerim Eser Afşar, Dijital Verinin Finansallaşması ve Platform Kapitalizmi, Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, Cilt 17, Sayı 58, Temmuz 2022, ISSN 2147-5377, s. 665-690.